

T a r t u R i i k l i k u Ü l i k o o l i

Üldise ajaloo kateeder

SUURED MAADEAVASTUSED XV-XVI SAJ. VAHETUSEL JA

CHRISTOPH KOLUMBUSE OSA SELLES

Diplomitöö

Elju Kallas

Juhendaja: dots. J. Madisson

Tartu Ülikooli Kirjastus
ARHIVKOGU

Tartu 1960

SISSEJUHATUS

Alates XV saj. teisest poolest reas Lääne-Euroopa mereäärsetes maades ilmus püüe kaugeteks meresõitudeks, millede sihiks oli otsene mereteede avastamine Indiasse. Sel ajal seisis feodalism Lääne-Euroopas lagunemise staadiumis. Kasvasid linnad, arenes kaubandus nii Euroopa maade vahel kui ka väljaspool Euroopat asetsevate maadega.

Kuid just selleks ajaks katkesid juba iidsetel ajal väljakujunenud kaubanduslikud sidemed Vahemere ida-alade kaudu Ida- ja Lõuna-Aasiaga. XIV saj. teisel poolel toimus Mongoli suurriigi lagunemine, mis oli hõlmanud tohutu suurt territooriumi Vaikse ookeani rannikult kuni Lõuna-Vene steppideni. Hiina taastas oma sõltumatuse ja sulges end uuesti välismaalastele. Sel kombel langes ära maismaa kaubatee Hiinasse. Tee, mida mööda varem võis reisida täies ohutuses, muutus väga ohtlikuks, kulgedes nüüd läbi eraldatud, alatasa üksteisega vaenutsevate nomaadihordide territooriumide. Kaubatee itta Musta mere kaudu jäi täiesti kõrvale 1475. a. kui türklased vallutasid Krimmi-hordi ja seega sulgesid Lääne-Euroopa kaupmeestele põhjapoolsed teed Aasiasse. Samaaegselt ilmusid Vahemerele türki mereröövlid. Türklased hakkasid ka mööda Süüria rannikut lõunasse tungima ja ohustasid seega lõunapoolsed teed, mis viisid Indiasse Süüria ja Mesopotaamia

kaudu.

Vabaks jäänud lõunapoolne tee Indiasse läbi Egiptuse ja Punase mere oli araablaste käes. Kasutades endi kui monopoli omavate vahendajate positsiooni Euroopa ja Aasia maade vahel, võtsid araabia vahendajad eurooplastelt 8 korda kallimat hinda kui oli kauba ostuhind kohapeal. Vürtside ja teiste kaupade vahetussisseost Idamail töötas hiigelsuuri tulusid. Siit tekkis püüde leida otsest mereteed neisse maadesse ja vältida araablaste vahendust.

Need raskused, mida eurooplased kohtasid suhtlemises Ida- ja Lõuna-Aasiaga Vahemere ida-alade kaudu, polnud ainsaks asjaoluks, mis ajendas neid otsima uusi teid Aasia maadesse.

Teiseks asjaoluks, mis innustas eurooplasi otsima uusi teid Aasiasse, oli terav kullapuudus, mida tundis Euroopa XV saj. Raha kallines; XV saj. lõpp oli odavate kaubahindade aeg. Suurem osa kulda veeti Aafrikast. Eurooplastel - eriti Vahemere-äärseil rahvail - oli ammugi tekkinud kujutlus Aafrikast kui kullaküllasest maast. Kulda saadi mauride vahendamisel. XIII saj. lõpul tehti katseid ise otsida üles kullamaad ja seega vabaneda mauride vahendamisest. Tee neisse kullamaadesse kulges arvatavasti läbi Gibraltari väina mööda Aafrika läänerannikut. See oligi tee, mis lõppeks viis eurooplased Indiasse. "Millise määrani," ütleb Engels, "XV saj. lõpul raha õonestas ning sisemiselt laastas feodalismi, on selgesti näha sellest kullajanust, mis tol perioodil valdas Lääne-Euroopat; k u l d a otsisid portugallased Aafrika rannikul, Indias, kogu Kaug-Idas; k u l d oli see maagiline

sõna, mis ajas hispaanlasi üle Atlandi ookeani; k u l d oli see, mida valge eelkõige nõudis, niipea kui ta astus äsjaavastatud rannikule"¹.

Mainitud asjaolude tõttu hakati otsima uusi teid Kaug-Itta - lõunas ümber Aafrika ja läänes üle Atlandi ookeani. Läänepoolse tee uurimisele üle Atlandi ookeani asus Hispaania.

Asjaolu, et just Hispaania 1492. a. saatis esimesena väikese laevastiku Christoph Kolumbuse juhtimisel lääne suunas, selgitub nende ajalooliste tingimustega, millised kujunesid välja sel maal XV saj. lõpuks.

XV saj. 60-ndate aastate lõpuks toimus Hispaanias murrang kuningavõimu tugevnemise suunas. Üheks tähtsamaks momendiks kuningavõimu tugevnemise ajaloos oli Aragoonia ja Kastiiilia ühendamise. 1479. a. liitusid need kuningriigid Aragoonia kuninga Ferdinandi ja Kastiiilia kuninganna Isabella võimu alla, kes olid abielulunud. Selle ühenduse tagajärjel osutus Hispaania üheks võimsamaks riigiks Euroopas.

Sisemiselt tugevnenud, alustas kuningavõim territoriaalse laiendamise poliitikat. Viidi lõpule Hispaania reconquista. Araablaste viimase valduse Granada vallutamise järel 1492. a. vabanesid sõjalised jõud poolsaare vallutamise ülesandest. Hispaania aadel, kes senini oli olnud tegevuses sõja tõttu mauridega, jäi nüüd tegevusetaks, muutudes monarhiale ja arenevatele linnadele üsna hädaohtlikuks. Kuningavõimul oli vaja vabaneda rahututest elementidest. Väljapääsuks, mis oli kasulikuks nii kuningavõimule,

1 Энрике , Ф . Крестованская война в Гибралтаре , т . 155 .

linnadele, vaimulikkonnale kui ka aadlile osutus meretagune ekspansioon. Sellise ekspeditsiooni projekt oli pakutud Kolumbuse poolt juba mitu aastat varem.

Kui meretagused Aafrika ekspeditsioonid tõid Portugali kuningale hiigelsuuri kasumeid, siis ookeanitagused ekspeditsioonid, millised võisid viia uute mereteede avastamise tõttu vana- de ja rikaste Ida-Aasia maade juurde, töötasid Hispaania valitsejatele ja tema liitlastele veelgi suuremaid tulusid.

Hispaania aadel omakorda unistas uutest maavaldustest ookeani taga ja veel enam Hiina ja India kullast ning vürtsidest, kuna suurem osa aadlikest oli suurtes võlgades. XV saj. Hispaanias magu teisteski Euroopa maades Engelsi sõnade järgi "Raha sai uuesti üldiseks vara~~ks~~ vahetuse abinõuks ja selle tõttu tema hulk tunduvalt suurenes. ^{7^a} Aadlikud ei võinud samuti ilma rahata läbi saada. Aga kuna neil oli väga vähe või ei olnud isegi mitte midagi sellest, mida oleks võinud müüa ja kuna röövida ei saanud nüüd enam nii kergesti - tuli tal teha laene linna liigkasuvõtja juures".¹ Et pääseda võlausaldajate küüsisist läksid aadlikud meelsasti ookeani taha, lootes seal ühtlasi ka rikastuda.

Kõik need asjaolud viisid Kolumbuse ekspeditsiooni saatmiseks läände ja panid aluse suurtele maadeavastustele.

Oma diplomitöös olen käsitlenud Kolumbuse suuri avastusi XV-XVI saj. vahetusel. Vastavalt sellele olen töö jaotanud seitsmeks peatükiks. Esimeses peatükis käsitlen maadeavastusi enne

1 Энрике, Ф. Крестьянская война в Португалии, стр. 155.

Ameerika avastamist, teises Kolumbust ja tema projekti; järgnevas neljas peatükis vaatlen nelja Kolumbuse nelja avastusreisi ning viimases peatükis nende tagajärgi.

Diplomitöö kirjutamisel olen kasutanud järgmisi ^{tähtsamaid} teoseid:

1. Marksismi-leninismi klassikuid -

1) K.Marx. Kapital.¹ k. I .

2) K.Marx ja Fr.Engels. Kommunistliku partei manifest.²

3) Энрике, Ф. Крестянская война в Германии.³

2. Allikmaterjalidest olen kasutanud Genua arhiivi materjalide kogu "Christoph Columbus"⁴, mis ilmus 1932. a. Selle teose ilmumine oli pöörettekita Kolumbuse biograafia uurimisel. Kogutud materjalide põhjal selguvad faktid Kolumbuse sünnikoha, sünniaasta, tema vanemate ja vendade kohta. Raamatus on originaalteksti kõrval toodud inglise- ja saksakeelne tõlge. See raamat on olemas ka TRÜ Teaduslikus Raamatukogus.

Teiseks teoseks, mida kasutasin allikmaterjalina on „Путешествия Христофора Колумба“⁵. Selles teoses on toodud Kolumbuse päevikud, kirjad ja dokumendid. Hispaania keelest on tõlge, kommentaarid ja järelsõna J.M.Svet'ilt. Eessõna on kirjutanud I.P.Magidovits.

Kolmandaks teoseks on „Круза Марко Поло“⁶. Oma raamatus püü-

1 Marx, k. Kapital I k. Tallinn, 1953.

2 Marx, k. ja Engels, Fr. Kommunistliku partei manifest, Tallinn, 1955.

3 Энрике, Ф. Крестянская война в Германии, Москва, 1952.

4 Christoph Columbus (Citta' di Genova Colombo), Bergamo, 1932.

5 Путешествия Христофора Колумба, Москва, 1956.

6 Круза Марко Поло, Москва, 1956.

dis Marco Polo anda lugejatele ettekujutuse Aasia ja Aafrika maadest, mis asuvad India ookeani juures ning mõningatest Euroopa maadest. Kui koguda kõik geograafilised kirjeldused "Raamatu" eri osadest, siis võib saada ettekujutuse kuulsa veneetslase geograafilisest silmaringist, "maailmast Marco Polo järgi". Teoses on väga palju liialdusi ja ka valeandmeid.

3. Nõukogude autorite teostest olen kasutanud *У. П. Маргобур* „*Очерки по истории географических открытий*“.¹
 Kapitaalne teos maadeavastuste ajaloost. Autor käsitleb raamatus maadeavastuste ajalugu vana-ajast kuni kaasajani, 1956. a-ni. Objektiivselt ja õdgesti lahendab Magidovitš suurte maadeavastuste epohhi ja Kolumbuse avastuste küsimuse. Raamatu autor annab rikkaliku kaardimaterjali.

4. Kodanlike autorite töödest, mis on pühendatud Kolumbuse uurimisele, tuleb märkida *Д. Н. Анурин* pikka artiklit „*О судьбе Колумба как исторической личности и о спорных и темных пунктах его биографии*“.²
 Autor annab oma töös lühikese, aga asjaliku ülevaate Kolumbuse biograafiast ja reisidest. Mõned andmed on ainult iganenud. See pole küll autori süü, kuna Genua arhiivi materjalide kogu ilmus palju aastaid hiljem.

Д. Чинсор „*Христофор Колумб и открытие Америки: иллюстрированное историко-критическое исследование*“.³

¹ Маргобур, У. П. Очерки по истории географических открытий, Москва, 1957.

² „Землеведение“, Том I. Москва, 1894.

³ Чинсор, Д., Христофор Колумб и открытие Америки; иллюстрированное историко-критическое исследование, С.-Петербург, 1893.

See on venekeelne tõlge monograafiast, mille on kirjutanud üks suuremaid XIX saj. ajaloolasi-geograafe Ameerika avastamise 400. a. juubeli puhul. Kapitaalne, kriitiline teos Kolumbuse elust ja reisidest, mis ei ole oma tähtsust kaotanud ka tänapäeval. Winsor ei idealiseeri oma kangelast vaid sageli püüab vähendada oma töös Kolumbuse tähtsust ja heita varju tema mälestusele.

S. Ruge "Geschichte des Zeitalters der Entdeckungen"¹. Ruge on üks XIX saj. tuntumaid saksa autoreid, kes on käsitlenud maa-deavastuste ajalugu. Raamat on illustreeritud ja kaartidega varustatud. Autor käsitleb küllaltki põhjalikult Kolumbust ja tema reise. Teoses esineb mõningaid kodanlikke seisukohti, mis ei ole meile vastuvõetavad.

*Док. Бейкер "История географических открытий и исследование"*² Englise keelest tõlkinud ja eessõna kirjutanud I.P. Magidovits. Autor haarab oma töös geograafilisi avastusi vana-ajast kaasajani. See on üks paremaid XX saj. välismaa autorite teestest. Raamat meenutab teatmeteost oma rikkaliku materjali esitamise tõttu.

*С. Э. Морисон "Христофор Колумб, мореплаватели"*³ Selle raamatu on kirjutanud Ameerika professor ja laevastiku kontr-admiral. Autor iseloomustab oma teoses Kolumbust kui suurt meresõitjat ja oma aja väljapaistvat navigaatorit, kes avastas

¹ S. Ruge, Geschichte des Zeitalters der Entdeckungen, Berlin, 1881.

² Бейкер, Док. История географических открытий и исследование, Москва, 1950.

³ Морисон, С. Э. Христофор Колумб, мореплаватели, Москва, 1958.

Ameerika. Morison idealiseerib oma kangelast, kuid annab seejuures täiesti usaldusväärseid andmeid, mis on vaieldavad ainult mõnedes detailides. Andmed demarkatsiooniliinide ja paavsti bul-lade kohta on ebatäpsed ja vähesed. Kirjutatud on raamat elavalt, populaarteaduslikus vormis, sisaldab aga hulk faktilist materjali. Hinnalise ja erilise väärtuse annab teosele asjaolu, et Morison kordas Kolumbuse reise, sõites 1940. a. väikesel purjekal põhiliselt tema marsruutide järgi.

1942. a. ilmus Morisonil kaheköiteline "Admiral of the Ocean Sea", mis aga kahjuks pole vene keelde tõlgitud.

Küsimusele, millisele saarele Kolumbus esimesena maabus, jääb Morison XX saj. üldtuntud versiooni juurde, et see saar asub 24° p.l. $74^{\circ}30'$ l.p. ja on praegune Watling.

Edwin A. Link ja Marion C. Link "A New Theory on Columbus's Voyage through the Bahamas"¹. Selles, 1958. a. jaanuaris ilmunud töös püüavad Edwin ja Marion Link'id tõestada, et San Salvadoriks tuleb pidada Caicost, mis asub Bahama saarestiku lõunaosas. Palju kaalu autorite arutlustele annab asjaolu, et nad, Kolumbuse päevik käes, sõitsid ise läbi kõik oletatavad marsruudid. Ka see, et autorid võtsid aluseks Kolumbuse päeviku originaalteksti, kinnitab autorite tõsist suhtumist oma ülesandesse.

1 „Smithsonian Miscellaneous Collections”, Volume 135, number 4. Washington, 1958.

I MAADEAVASTUSTE SEISUND ENNE AMEERIKA AVASTAMIST

Mereteede avastustes VIII-XI saj. etendasid tähtsat osa normannid (põhja rahvas). Nad kuulusid põhja-germaani hõimkonda ning elasid Jüüti poolsaarel, Faani saartel, Skandinaavia poolsaare lõuna- ja läänerannikul. Ida-Euroopa rahvad nimetasid neid varjaagideks.

Normannide laevad olid veidi üle 30 tonni suured ja varustatud mastiga. Laevas oli ruumi 90-mehelisele meeskonnale. Need laevad olid kõik klinkerehitised.¹ Üldiselt olid nad meresõiduks kõlblikud ja täitsid oma otstarvet võitluslaevadena.² Fr. Engels näitas, et normannide laevad ei olnud sugugi nõrgad paadid vaid olid kõlblikud ookeani sõiduks, normannid viisid navigatsioonis läbi täieliku revolutsiooni. "Nende laevad olid tugevad, vastu- pidavad merepaadid, väheaulatuva kiiluga, teravate nurkadega, põhiliselt ühe purjega, mis ei kartnud ka karmi Põhjamere tormi. Just niisugustel paatidel normannid teostasid oma röövretked Konstantinoopoli ja teisest küljest Ameerikasse. Laevade ehitus, millised julgesid läbida Atlandi ookeani teostasid navigatsioonis täieliku revolutsiooni ja enne kui lõppes keskaja epohh, uued

¹ Klinkerlaev on selline, mille iga plangu ülemine äär on järgmise plangu alumise ääre poolt üle lapitud ja kõik plangud on üksteise külge kinnitatud neist lappidest läbilöödud naeltega.

² Loon, H. Mehed ja mered. lk.80

teravapõhjalised merelaevad olid käsile võetud Euroopas. Arvata-
vasti need laevad ei olnud suured, milgi juhul ei ületanud loo t.
ja omasid üks, kaks taglasega varustatud masti - eesmise ja tagu-
mise." ¹

Esimese meile tuntud sõidu Põhjamerest Valge mereni ümber
Nordkapi neeme sooritas IX saj. normanni Other. [¶] Ta oli esindajaks
normannide liikumisel itta põhja trassi mööda. Lõuna trassi möö-
da sõitis taanlane Wulfstan. ²

Normannide sõit läände üle Atlandi ookeani läks Islandi ja
Gröönimaa kaudu. Island avastati Iiri munkade poolt 795. a. pai-
ku; kuid normannid jõudsid sinna 867. a.; nimelt sattus üks Faro
saare kolonist Nadodd tormi tõttu suure mägise maa juurde, mille
ta nimetas "Lumemaaks". Varsti selgus, et see oli saar. 870. a.
talvitas siin grupp normanne, kes andsid saarele tema praeguse
nimetuse - Island. 874. a. algas Islandi ~~gustamine~~ immigrantide-
ga Norrast. Tihti ajas kodumaalt pagendatuid kas sisemine rahu-
tus või püüd seiklusrikaste sõitude järele edasi ja nii muutusid
nad Gröönimaa avastajateks ning ühtlasi ka esimesteks eurooplas-
teks kes ~~Ameerika~~ pinnale asutusid. ³

Esimesena nägi maad normann Gunnbjörn umbes 920. a. [¶] Ta suun-
dus Islandi saarele, paisati aga tormi poolt kaugemale läände, kus
ts avastas rea väikesi saari. Neid nimetatakse Gunnbjörni skää-
rideks. Aga nende taga paistis suur lume ja jääga kaetud maa -
Gröönimaa. ⁴

1 K. Марке и ф. Эрменс, Сор. Т. XI, 2. II, lk. 518

2 Буйкер, История географических ... lk. 43

3 Sealsamas, lk. 43.

4 Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk. 17 jj.

Umbes 50 a. hiljem otsiti Gunnbjörni saarte grupp uuesti üles. Esimesena asus seal elama Eirik Punane. Ta oli Norrast saadetud tapmise pärast asumisele Islandi saarele, pagendati aga ka sealt rahutu iseloomu tõttu ning 982. a. siirdus ta mõnede lähedaste inimestega otsima uut maad. Kõige tõenäolisem on, et Eirik suundus otse läände ja nägi paralleelide 65° ja 66° p.l. vahel maad. Pärast kaheaastast otsimist Eirik leidis edelarannikul mitu sobivat kohta elamiseks, mis olid hästi kaitstud külmade tuulte eest, suvel aga kaetud värskel roheline taimestikuga. Väga suur oli kontrast jääkõrbe ja nende kohtade vahel ning Eirik nimetas rannikut Gröönimaaks, see nimi jäigi hiigelsaarele, mille pindala on rohkem kui 2 miljonit km.² ning vaevalt 15% on vaba jääkattest.¹

Peale Gröönimaa tegid normannid uusi avastusi, jõudes kuni Ameerikani. Umbes 986. või 987. a. Islandi meremees Bjarni Herjulfson oma sõidul Gröönimaale tüüris rohkem lõuna suunas ja nägi seal temale võõrapärast rannikut ning rohkem uurimata pöördus ümber ja sõitis põhja poole, niipea kui oli võimalik Gröönimaale jõuda. Ta oli esimene eurooplane, kes nägi Ameerika mandrit.²

loo1. või loo2. a. Eirik Punase poeg Leif sõites lõuna suunas avastas suurte kividega kaetud maa, mis sai nimetuse Hellu-land. Jätkates sõitu samas suunas Leif nägi mitme päeva pärast rannikut, mis oli kaetud tiheda metsaga. Seda maad nimetas ta Markland. Aga veel edasi sõites jäi laev paari päeva pärast ank-

¹ *Maringobur, Orupuu no uciopuu ... lk. 54*

² *Kretschmer, Entdeckung ... lk. 246.*

russe jõe suudmesse, mille kallastel kasvas metsik viinamari. Seetõttu sai see maa nimeks Weinland.¹

Arvatavasti on esimesel juhul jutt Labradorist või Newfoundlandist; teisel New Sotlandist ja viimasel New Englandist. Oletatakse veel, et normannid viibisid mõnda aega Saint Lawrence'i lahes, aga võib-olla ka jõe basseinis, või olid palju rohkem lõuna pool, jõudes kuni Floridaani. Õigeks võib lugeda kõiki oletusi, kuna normannide saabumise kohti on praegu võimatu kindlaks määrata.²

Missugust mõju avaldasid need reisid järgmistele avastustele, on selgusetu.

Normannide avastused Atlandi ookeani loode osas on näidatud 1427. a. taanlase Klaudia Klaussen Svarti³ kaardil. Märkimisväärne Claudius Klavuse kaardil on see, et Gröönimaa esineb Euroopa osana. Kahtlemata vaadatakse ülejäänud maid, mis normannid avastasid Gröönimaast lõuna pool, kui Euroopa saari, aga mitte uue maailma rannikut. Ettekujutus uuest maast läänes, mis oli tundmatu isegi vana-ajal, ei võinud tekkida kuni suurte maadeavastuste epohhini.⁴

Eirik Punase ja Leifi reisidel ei olnud mingisugust sidet maadeavastustega XV saj. lõpul ja XVI saj. algul Atlandi ookeani lääne osas. Need reisid mõjustasid kahtlemata hilisemaid avastusi, mida tegid inglased XVI saj. lõpul Gröönimaast lääne pool.

¹ Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk. 18.

² Бийкер, История географических ... lk. 44.

³ Klaudia Klaussen Svart on rohkem tuntud ladina nimega Claudiſ Klavus.

⁴ Марингович, Очерки по истории ... lk. 56.

Seega olid normannid põhjas teostanud rea avastusi, jõudes isegi Ameerika pinnale. Samal ajal monopoliseerisid kaubavahetust Euroopa ja Aasia vahel araablased. Euroopa aga oli kaasakistud ristisõdadest, mis kestsid peaaegu kaks sajandit (XII-XIII saj.), täpsemalt ajavahemikul 1096- 1270. a.

Tee Orienti oli rajatud juba varem. Selle suunas liikusid palverändajate jõugud. Seejuures sulasid usundilised eesmärgid kokku kaubanduslikega, sest kaubareisid omandasid usuliste palverännakute kuju. Nagu muhameedlased ühendasid kaubanduslike eesmärkiõega oma reisid Mekasse, nii suundusid ka ristiusu palverändajad Levanti, s.t. Vahemere idarannikule, Süüriasse ja Palestiinasse, et kummardada "pühapaiku" ja ühtlasi kaubitseda. Palverännakuile liiguti tervete karavanidena.

Need kaubanduslik-usundilised ja seejuures mitte alati rahulike eesmärkidega üritatavad reisid etendasid väga suurt osa Lääne-Euroopa tutvumisel Oriendiga.

Geograafiliste avastuste seisukohast omasid ristisõjad suurt tähtsust rea põhjuste tõttu. Ristisõitjad viisid Euroopa kontakti araabia maailmaga, aga araablasest õpiti palju geograafia alalt. Ristisõjad andsid suure hoobi maismaa reisidele ja kauõselt aitasid kaas ~~ka~~ väga tähtsa reisi organiseerimisele (Piano Caprini ja W. Rubrukõ reisid). Ristisõjad tegid lõpu araablase ja bütsantslaste kaubanduslikule võimõsemisele Vahemerel, soodustasid aga Itaalia kaubalinnade Genua, Venetsia ja Pisa rikkuse ja võimsuse kasvu.

Kaubanduslike suhete tugevnemine Vahemerel soodustas keskaja meresõidu kaartide täiustamist, nn. portolanide, mis olid

kaasaja merekaartide esivanemaiks. Nimelt viis see kaubanduse kasv uute saavutuste juurde meresõidu osas, mille tulemuseks olid Atlandi ookeanil taas avastatud saared, vastu Aafrika rannikut. Edasi tuleb märkida, et sooritati arvukaid reise Palesiinasse ja tagasi. Vahemere maade reisisid Atlandi ookeanile kandsid juhuslikku iseloomu ja olid üldiselt vähproduktiivsed. Teisest küljest juba see, et nad sooritasid retki Aafrika läänerrannikule, oli tähelepanuvääriv. Juhtivat osa nendel sõitudel etendasid veneetslased ja genualased. XIII saj. lõpul 1270. a. Lanzarato Marozello avastas uuesti Kanaaria saared. 1281. a. tegid vennad Vabino ja Guido Vivald'id katse sõita ümber Aafrika Indiasse, seda üritasid ka Ugolini Vivaldi ja Teodosia Doria, kuid kõik tulemusteta, sest need ekspeditsioonid jäid jäljetult kadunuiks.¹

XIV saj. jooksul saatis Portugal kaks ekspeditsiooni Kanaaria saarte uurimiseks. Esimene ekspeditsioon toimus 1335. või 1336. a. Teisele ekspeditsioonile a. 1341 saatis kuningas Alfons IV rohkem laevu. Ekspeditsiooni juhtisid Niccolaso da Recco ja Angiolino del Tegghia. Nad uurisid Kanaaria saari põhjalikult ja andsid nendest esimese täpse kirjelduse. Mainitakse 13 suurt ja väikest saart Kanaaria nime all, tõenäoliselt kuulub siia ka Fortevento, Ferro ja Tenerikfa saar.²

Esimest korda märgitakse neid saari Mediceisoheni mereatlasel 1351. a. Edasised reisisid Kanaaria saartele sooritati 1382. a. a., umbes 1400. a. ja 1402. a. Viimane neist toimus prantslaste juhtimisel.

¹ Ruge, Geschichte des Zeitalters ..., lk. 23.

² Kretschmer, Entdeckung ... , lk. 177.

Kokkuvõttes ei seisne nende reiside tähtsus mitte ainult konkreetsetes saavutustes vaid ka selles, et nad teenisid euroopa meresõitjate huvi tekkimist maade vastu, mis asusid Vahemere taga.

Esimesed keskaegsed maismaa reisid, väljaarvatud ristiusõjad, olid oma tulemustelt vaesed.

XIII saj. mongolid vallutasid Põhja-Hiina, Turkestani, Iraani, Mesopotaamia, Taga-Kaukaasia ja Ida-Euroopa. Need vallutused toimusid Tsingis-khaani ja ta järglaste Ugede ja Munke ajal. Seega kadus ka araablase monopol kauplemisel Hiinaga maismaaa kaudu. Varsti mõned Euroopa riigid arvasid, et mongoleid kui mitte-muhameedlasi võib edukalt kasutada muhameedlaste vastu ja samal ajal suunata neid ristiusku. Selle tulemusena saatis Rooma paavst Innocentius IV kaks saatkonda mongoli suurkhaani juurde Karakorumi. Neile saatkondadele anti peale diplomaatilisete ja religioossete ülesannet veel spetsiaalsed ülesanded luureks. Saadikuteks kasutati frantsisklaste¹ ja dominiiklaste ordu² liikmeid. Seejuures frantsisklastel ilmnes enam diplomaatilisest paindlikkusest ja suuremat vastupidavust kui dominiiklastel ning nad esitasid palju rohkem huvitavaid aruandeid oma reisisist. Tähtsamateks frantsisklaste ordu saadikuteks olid Giovanni Piano de Carpini ja Wilhelm de Rubruk. Carpini sooritas oma reisi a. 1245-1247. Ta sai kuulsaks oma põhjaliku reisiaruande tõttu. Varsti pärast Piano de Carpini saadeti Prantsuse kuningas Louis IX (Püha)³ poolt Karakorumi Wilhelm de Rubruk

¹ Frantsisklaste ordu asutati 1209. a.

² Dominiiklaste ordu asutati 1216. a.

³ Louis IX (1226-1270), kelle paavstlus poliitilistel kaalulistel hiljem kanoniseeris.

ruck. Saadetud oli missioon Aka linnast (sadam Põhja-Palestiinas) Rubrüki reisi ajal oli kristlaste valduses) pärast Louis Püha ebaeäõnnestunud VII ristisõda (1248-1254), mis oli suunatud Egiptuse vastu ja lõppes katastroofiga: kuningas lootis leida Mongoli suurkhaanilt liitlase muhameedlaste (türklaste) vastu. W. Rubruck sooritas oma reisi a. 1252-1256. Rubruck*i* teene geograafilisest seisukohast on kõigepealt selles, et ta esimesena määras kindlaks peamised Kesk-Aasia reljeefi jooned. Kirjeldades üldjoontes mitte ainult Kesk-Aasiat vaid ka Ida-Aasia maid. Ta märkib, et "Katai" (Põhja-Hiina) ulatub idas kuni ookeanini. Ekslikult arvab ta, et Korea ja Mandzuuria on saared. Ta oli esimene eurooplane, kes kinnitas, et "^{sero}" antiikgeograafias ja "^{kataitsõ}" on üks ja sama rahvas. Väga tähtsad on ka Rubruck*i* tähelepanekud Kesk-Aasia kliima kohta.

Need XIII saj. sooritatud missioonid Lääne-Euroopast Aasiasse etendasid tähtsat osa Euroopa tutvumisel Aasia maade, rahvaste, kultuuri ja rikkustega, eriti aga geograafiaga. Ning faktiliselt need mere- ja maismaareisidelt saadud kogemused jäätamisesugused geograafilised andmed aitasid kaasa mereteede avastamisele Indiasse.

Üldiselt sellele Aasia teistkordsele avastamisele ^{protsessile} aitas kaasa ka Aasia suurte osade ühendamise mongoli võimu alla, kes etendasid keskaja kaubanduses mitte väikest osa.

Mongolid taastasid kaks kolmest suurest kaubateest Ida ja Lääne vahel. Nendest egiptuse tee jäi muhameedlaste kätte ja eurooplased ei omanud võimalust seda kasutada, ehkki veneetsia gaalerid vedasid enda juurde koormaid vürtside ja siidiga selle

tee lõppsadamast - Aleksandriast. See-eest avasid mongolid liikumiseks kaks üle jäänud kaubateed: 1) läbi Pärsia ja Süüria ja edasi merd mööda, 2) suur maismaatee läbi Aasia.¹

Lääne-Euroopa kaupmehed said Aasiasse siirdudes harilikult spetsiaalsed diplomaatilised või spionaaži ülesanded kas oma valitsejalt või Rooma paavstilt. Kuid tegelikult olid neil esikohtal ikka kauplemise huvid. Kaupmehed käies Idas saavutasid veel suuremaid tagajärgi kui misjonärid (mungad). Siinjuures kuulub esikoht Itaalia kaupmeestele, eriti veneetsia kaupmehele Marco Polole.

Polod kuulusid patriitside hulka. Tol ajal võttis Veneetsias ka aristokraatia osa kaubanduslikest üritustest. Polode esivanemad olid tulnud Dalmaatsiast 1000. a. ümber Veneetsiasse, kus Andrea Polo elas mõjuka patriitsina 1200. a. alguseni. Andrea Polo pojad olid Nicolo ja Maffeo. Neil oli 1250. a. alul kaubamaja Konstantinoopolis.² Umbes 1253. a. sõitsid Nicolo ja Maffeo Veneetsiast Konstantinoopolisse, kus viibisid kuus aastat. Konstantinoopolist sõitsid nad kaubanduslikul eesmärgil Lõuna-Krimmi, sealt 1261. a. Volgale ja viibisid Bolgari pealinnas Sarais. Seal valitses 1257-1265. a. Tsingis-khaani lapselaps Barka (Berke, Berekeh). Kui Polod Bolgarist lahkuda tahtsid, puhkes sõda Barka ja Hulagu³ vahel. Seega lõigati ära nende tagasitee ja nad sõitsid Buhaarasse, kus peatusid kolm aastat. Seal tegelesid nad kaubandusega, tutvusid tatarlaste kommetega, õppisid nende keelt

1 Бейкер, История торговых путей... lk. 54.

2 Marco Polo matkat, lk. 8.

3 Hulagu oli Mongoli suurkhaani Kublai noorem vend ja valitses Pärsias.

ning lõpuks õnnestus neil Hulagu saatkonnaga, kes Pärsiast Hiinasse sõitis, Mongoli suurkhaani Kublai juurde reisis. Reiskestis aasta. Suurkhaan võttis neid sõbralikult vastu ja andis neile koju tagasi pöördumisel kaasa kirja paavstile.¹ Kirjas palus Kublai, et paavst saadaks tema juurde loo inimest, ristiusu tundjat, kes hästi oskaksid õpetada ka kõiki seitset kunsti: reetoorikat, loogikat, grammatikat, aritmeetikat, astronoomiat, muusikat ja geomeetriat.²

1269. a. jõudsid Polod Vahemere rannikule Aka linna, kus nad kuulsid paavsti Clemens IV surmast ja sellest, et talle polnud veel valitud järglast. Polode plaan, Kublai kiri paavstile üle anda ja siis kiiresti tagasi minna Hiina pealinna, nurjus.

Kuna Rooma paavsti koht seisis ikka veel vakantne (möödas oli juba kaks aastat), otsustasid Polod mitte enam viivitada ja pöörduda tagasi mongoli suurkhaani juurde, võttes kaasa poja Marco, kes oli nüüd 17 a. vana. 1271. a. nov. alustasid Polod Aka linnast reisi siirdudes Laiasi. Nad läbisid Väike-Aasia ja Armeenia mägismaa, pöördusid siis lõunasse Kurdistani ja Tigrise orgu mööda Mosuli.³

Edasi ei ole selge, kas Polod olid Bagdadis, sest et Marco kirjeldab seda väga pealiskaudselt. 1268. a. khaan Hulagu purustas Bagdadi. Kiiresti kaotas linn oma kaubandusliku tähtsuse ja jäi karavaniteest kõrvale. Seetõttu võis siin Polo ka mitte viibida. Edasi liikusid reisijad põhja suunas ja jõudsid Tebrise

¹ Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk. 53-54.

² Кипи, Великая Империя Марко Поло, lk. 61.

³ Книга Марко Поло, lk. 48 ж.

- suurim kaubanduslik keskus, kuhu sõitsid inimesed kõigist maailma kaartest. Siin oli ka genualaste kaubanduslik koloonia. Tebrises nägi Marco esimest korda pärlite turgu. Edasi sõideti läbi Iraani, Kermani ja jõuti Pärsia lahe juurde, Ormusi sadamalinna. See oli merekaubanduse lõpppunktiks Kaug-Ida ja Pärsia vahel. Sellest sadamast lootsid Polod sõita laevaga Indiasse, sealt aga Hiinasse. Ormusi sadamas nägid nad väga viletsaid laevu, mis sundis neid tagasi pöörduma Kermani, kust alustasid rasket teekonda otse põhja suunas. Läbides kõrbeala jõudsid nad Sapurgani linna. Siit siirdus karavan Põhja-Afgistani Balhi. Balh oli üks kõige vanematest Aasia linnadest. Lahkudes Balhist reisijad mitu päeva liikusid maad mööda, mis oli rikas ulukite, puuviljade, pähklite, viinamarjade, soola ja nisu poolest. Edasi läbiti uuesti kõrbeala ning lõpuks jõuti Badahšani mägede juurde. See oli muhameedlaste rajoon Amu-Darja ümbruses.¹ Badahšanist edasi minnes tõusis maapind järsku ja nad jõudsid Pamiiri ääremaille. Läbiti Kašmiri org. Nüüd liikus karavan kirde suunas ja tõusis Pamiirile. Marco saatjad kinnitasid, et see oli kõige kõrgem koht maailmas. Marco ise märgib, et tema viibimise ajal seal oli õhk väga külm ja ühtegi lindu ta ei näinud.²

Laskudes Pamiirilt jõudsid Polod Ida-Turkestani, Kaškari. Siin laius kõrb, milles nad kohtasid rikkalikult oaase. Tee läks läbi Jarkend, Iltšchi, Tschertšcheni ja läbi Takla-Makan liivakörbe Lop'i³ linna juurde. Linna taga algas teine veel suurem

1 Харт, Бененуанеу ... лк. 125 ж.

2 Книга Марко Поло, лк. 76

³ Praegu see linn ei eksisteeri, arvatavasti asus see Tarimi alamjooksul, mitte kaugel Lopnori järvest.

Kesk-Aasia kõrb - Gobi. Veneetslased läbisid kõrbe ida suunas ja jõudsid esimesse Hiina linna Satszou, kus vanemad Polod olid viibinud juba oma esimese reisi ajal. Marco Polo nimetab seda maad Tanguutide maaks,¹ tiibeti-mongoli päritoluga rahva järgi. Elanikud olid siis juba buddistid ja Marco märkas nende maal suurel hulgal kirikuid ja kloostreid: "palju oli neil kloostreid, kuid kõige rohkem mitmesuguseid ebajumalaid, rahvas kannab neile suuri ohvreid ning igati austab neid".²

Läbi Satszou edasi Tanguutide maad mööda jõudsid Polod suure hiina müürini, siit lõuna pool asus suur Hantsou linn, kus nad elasid aasta; põhjused pole teada. Tõenäoliselt sel ajal Marco külastas ka Karakorumi. Kõik, mida Marco räägib Põhja-Aasiast, põhineb mitte isiklikel vaatlustel vaid küsitletud teadatel. Pärast aastast viibimist Hantsous liikusid Polod edasi itta, läbisid Ordose platoo ja jõudsid Pekingi. Kuid nende reis ei lõppenud veel, nad elasid Hiinas 17 aastat.

Oma teoses "Raamat" kirjeldab Marco Polo suuri rikkaid Hiina (Catay) kaubalinnu, imeilusaid teid ja sildu, suurepäraseid losse ning suurkhaani jahiretki. Need kirjeldused mängisid tähtsat osa suurte avastuste ajaloos. XV saj. lõpul Kolumbus, portugaalialia meresõitjad, prantsuse ja inglise piraadid XVI saj. unistasid kõik suurepärase Hiina linnade leidmisest.³

See pikk Hiinas viibimine andis Marco Polole võimaluse tutvuda suure osaga Hiinast, minnes läbi kaasaegsete provintside Sansi, Sensi ja Sõtšuan kuni kauge Jünnani ning isegi Birma-

¹ Tanguutide keisririik tekkis X saj., aga 1227. a. vallutati mongolite poolt.

² *Книга Марко Поло, лк. 80.*

³ *Марингович, Орепан по историческим... лк. 79.*

ni.¹

Olles palju aastaid suurkhaani teenistuses perekond Polod otsustasid lõpuks tagasi pöörduda kodumaale.

Umbes 1291. a. sõitis hiina laevastik Zeitunist üle Lõuna-Hiina mere. Sel ajal Marco kuulis Indoneesia "7448 saarest", mis olid laiali pillatud Lõuna-Hiina merel, kuid nad viibisid ainult Sumatral elades seal viis kuud. Marco Polo jutustas ka saare rikkustest, kallitest vürtsidest, hinnalisest puust jm.² Sumatralt sõitis laevastik Tseiloni juurde, siit aga edasi läbi Ormusi väina Pärsia lahte.

Marco kirjeldas ka Aafrika maid, mis asetsevad India ookeani juures, kuid mida ta ise ei külastanud. Sansibabi ja Madagaskari saared sagas ta ära ja andis nendest palju ebaõigeid andmeid, eriti Madagaskarist. Üldse oli Marco Pole esimene eurooplane, kes kirjeldas seda hiigelsuurt saart.

Pärast enam kui kolm aastat kestnud sõitu jõudsid veneetslased Iraani umbes 1294. a. ja pöördusid 1295. a. kodumaale. 1296-1299. a. oli Marco Polo Genua vanglas, kus ta dikteeris oma raamatu 1298. a. Pisa kirjamehele Rusticellole. 1299. a. ta vabanes vanglast ja pöördus kodumaale. Kõik andmed tema edasise elu kohta on vähesed. Ta suri 8. jaan. 1324. a. jõuks mehena.³

Oma "Raamatu" lehekülgedel annab Marco Polo ettekujutuse kogu Aasiast, India ookeani juures asuvatest Aafrika maadest ja ka mõningast Euroopa maast. Kui koguda kõik geograafilised andmed

1 Бейкер, История географических ... лк. 55.

2 Книга Марко Поло, лк. 178 jj.

3 Марко Поло, Описание ... лк. 75 jj.

tema raamatust, siis võib saada kujutluse kuulsa veneetslase geograafi ^{lisest} silmaringist, maailmasõitja Marco Polo järgi.

Väga täpselt kirjeldas Marco ^{Polo} Zipangu (Jaapani) maad ja selle suuri rikkusi, mis ahvatlesid kõiki suurte maadeavastuste epohhi meresõitjaid. "Zipangu saar asub idas avamerel; mandrilt on selleni 1500 miili. Saar on väga suur, elanikud valged, ilusad, viisakad... Kulda, ütlen teile, on nendel külluses... Pärle on siin rikkalikult; need on roosad ja väga ilusad, ümmargused ja suured... Nendel on ka teisi kalleid kive. Rikas saar ja ei jõua loendada tema rikkusi."¹

Sellest Zipangu fantastilisest rikkusest kirjutas XV saj. teisel poolel Firenze õpetlane Toscanelli Portugali kuningale. Tema sõnade järgi unistasid Kolumbus ja tema võistlegad leida läänes see saar. Aga ainult portugallastel õnnestus XVI saj. keskel jõuda sellele saarele ning veenduda, et need rikkused olid välja mõeldud.

Marco Polo "Raamat" oli XIV saj. juhendiks Aasia geograafiliste kaartide koostamisel, mida kasutasid meresõitjad. Selle geograafilised andmed olid märgitud paljudele keskaja kaartidele, eriti aga Kataloonia kaardil 1375. a. ja Fra Mauro kaardil 1459. a.

Marco Polo "Raamat" etendas tähtsat osa suurte maadeavastuste ajaloos XV-XVI saj. Seda uurisid väljapaistvad geograafid ja meresõitjad, ka Kolumbusel oli see teos reisidel kaasas ning on tänaseni säilinud Kolumbuse isiklike märkustega.

XIII saj. tähtsaimaks maismaa reisiks oli Marco Polo reis. Mereteede avastustes läheb aga initsiatiiv portugali meresõitjate

1 knura Marco Polo, lk. 170.

kätte.

XIII saj. keskel viidi lõpule Portugali reconquista. Portugali vähestest mereäärsetest linnadest omandas suurima tähtsuse Lissabon, mis muutus üheks Euroopa tähtsamaks kaubanduskeskuseks. Lissabon asetses Vahemerest Atlandi ookeani viival mere- teel. Ta kauples Vahemere-äärsete riikidega, samuti Inglismaa, Prantsusmaa ja Madalmaadega. Portugalis oli arenenud laevaehi- tus. Siin loodi suur laevastik, mille abiga XV saj. algul 1415.a. vallutati Ceuta kindlus Põhja-Aafrikas; see sai lähtekohaks portu- gallastele nende meresõitudel ümber Aafrika.

Maroko kindluse Ceuta vallutamisest võttis osa ka prints Heinrich. Viimane sündis 1394. a. ja oli kuningas João I kol- mas poeg. Heinrich kuulis juba lapsena jutustusi Aafrikast - ka- ravanidest, mis läbisid Sahara kõrbe, metskoomadest ja mustadest inimestest. Tõenäoliselt köitis must manner juba varajasest noo- rusest saadik printsi mõtteid. Faktiliselt alustas ta oma tege- vust pärast Ceutast tagasipöördumist. Et paremini teostada oma plaane, lahkus ta Lissabonist ja asus elama Lagose linna, Lõuna- Portugali. Ta asutas San Vicente neeme juurde observatooriumi ja merekooli.¹ Ta kutsus enda juurde teenistusse paremaid matemaati- kuid, astronoomi, kartograafe ja laevaehituse meistreid. Ta ko- gus mitmesuguseid andmeid lootsidelt ja meremeestelt. Raskemaks probleemiks portugali meremeestel oli täpne laeva suukoha määra- mine merel või mingisuguse asustatud punkti ^{määramine} maal. Juba XII saj. võeti tarvitusele kompass, mis oli laenatud hiinlastelt. Hiljem ilmusid nurgamõõtja joonlaud, kvadraat jt. neid viimistleti kõr-

1 Xapi, Морской язык Унгуро, lk. 35 jj.

geima astmeni, nii et isegi araablased sooritasid kaugeid mere-reise. Suur osa käibel olevatest esemetest said tuntuks tänu hispaania ja portugali juutidele, kes olid vahetalitajaiks muhamedlaste ja kristlaste vahel.¹

Sel määral, kuidas meresõitjad liikusid edasi piki Aafrika rannikut lõuna suunas, fikseerisid nad kõik oma saavutused kaardidele ning lõpuks ilmusid enam-vähem usaldatavad kaardid Aafrika rannikust.

Portugali meremehed arendasid kaluripaadist eritüübilise meresõidu-laeva - karavelli. Hiljem ehitati karavell kergeks laevaks, mitte rohkem kui 200 t., kolme või rohkema mastiga ja varustati kaldnurksete ladina purjedega. See laev võis sõita vastu tuult. Karavellid olid üldiselt kerged, kiirekäigulised (pärituulega 22 km. tunnis), nad võisid vabalt manööverdada ja halva tuulega ka hästi laveerida. Need laevad näisid olevat asendamatud avastusteks.²

1412. või 1415. a. saadeti Portugalist Aafrika rannikut uurima esimesed laevad João Diazi juhtimisel. Need jõudsid Cap Bojadori neeme juurde ja avastasid XV saj. 20-ndail ja 30-ndail aastail ^{avastati} Madeira ja Assoori saared.

1433. a. saatis prints Heinrich teele Gil Eannese³, andes talle kategoorilise käsu pöörduda ümber neeme. Esimene kord see ebaõnnestus, kuid 1434. a. õnnestus tal sõita ümber neeme. Ta

1 Харт, Морской путь ... лк. 39

2 Бейкер, История географических ... лк. 75.

3 Portugali XV saj. kroonikais ei ole mingisuguseid üksikasju Gil Eannese kolmest reisist (1433-1435), peale teadete sellest, et 1434. a. ta tõi prints Heinrichile lilli rannikult, mis asetseb Bojadori neeme taga, näidates seega, et elu seal on võimalik.

näitas, et neemest lõuna pool laiub ookean ja seal on võimalik sõita, mida tema eelkäijad olid pidanud võimatuks. 1435. a. Eannes reisis uuesti ja seekord sõitis ta 150 miili neemest lõuna poole. Õppides Eannese kogemustest, jõudis Baldaya veel samal aastal Kullajõe juurde, mis asub 240 miili lõuna pool Bojadori neemest, aga 1436. a. sõitis ta veel 50 miili edasi lõuna poole.¹

Sel määral, kuidas meresõitjad üksteise järel pöördusid oma laevadel Portugali ning jutustasid kogemustest merel ja maal, kasvas printsi huvi nende maade ja rahvaste vastu. Ta käskis kaptenitel tuua kaasa ka pärismaalasi. Nii pöörduski 1441a. Antan Gonsalvis juba tagasi kümne mustanahalisega ja tõi kaasa ka kullaliiva. See oli portugali orjadega kauplemise algus ja selle algatajaks oli prints Heinrich. 1441. a. Nuño Tristão jõudis Cap Branco neeme juurde ning kaks aastat hiljem 1443. a. sõitis ümber neeme ja avastas Arguimi lahes grupi saari. Siit võttis Tristão kaasa 30 orja ja müüs nad väga kallilt Lissabonis.²

Järgmisel 1444. a. Lanzaroti ekspeditsioon sõitis orjade jahile Arguimi lahte. Tagasi pöördudes tõi ta kaasa 235 orja.³

Portugal astus nüüd oma ajaloos uude ajajärku. Neegrid-orjad, elevandiluu, kuld, guinea pipar - kõik see meelitas uutele meresõitudele, retkedele orjade järele ja uutele avastustele.

1444. a. Nuño Tristão jõudis Senegali suudmesse, aga aasta hiljem 1445. a. Dinis Diaz pöördus ümber neeme ja andis sellele nimetuse Roheline neem. Juba järgmisel aastal jõudis

1 *Лопи, Морской путь... lk. 42.*

2 Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk. 91.

3 *Марингол, Описание по истопии... lk. 99.*

Nuño Tristão Gambia jõe juurde ning veel edasi sõites avastas Bisaguši arhipelaagi ja Alvaro Fernandezil õnnestus jõuda kuni Sierra Leonani.¹

Vaatamata sellele, et portugali laevad jõudsid juba Sierra Leonani takistas sõda Kastiliiaga (Kanaaria saarte valdamise pärast) 1451-1454. a. Aafrika ranniku edasiuurimist. Alles 1456. a. avastas Alviz Cadamosto Rohelise neeme saared.² Prints Heinrich Meresõitja suri 13. nov. 1460. a. Prints Heinrichi eluaastail uuriti Aafrika rannikut ja kanti kaardile umbes 3500 km. - Gibraltari väinast kuni kaasaegse Portugali Guineani, kus rannik pöördus kagusse, nagu näidates teed Indiasse. Kuid, et tunnista da India tee võimalikkust, oli vaja loobuda reast traditsioonilistest maateaduslikeest kujutlustest.

Ptolemaiiose järgi ühineb Aafrika lõunas Aasiaga, nii et India ookean kujutab endast sisemerd. Antiikajast pärines ka teine Eratostenese teooria, et Aafrika on lõunast ümbritsetud ookeaniga. See kujutus prevaleeris Vahemere-äärseis kaubalinnades. Mitmed kaardid, mis on valmistatud juba XV saj. algul Vahemere-äärseis linnades, kujutavad Aafrikat lõuna suunas kitseneva mandrina. Tõenäoliselt toetusid need kujutlused araabia geograafide ja reisijate laialdastele teadmistele, mille eriti hästi oli XIV ja XV saj. omandanud tähelepanuväärne juudi koolkond Mallorca saarel. Antiikaja teadlaste õpetuse järgi jagunes maakera kliima poolest viide vöötmesse, kusjuures mööda ekvaatorit kulges lai

¹ Ruge, Geschichte des Zeitalters... lk. 95.

² Капи, Морской путь ... lk. 50

tulikuuma õhu vööde. Seal polnud taimi ega loomi. Seda hõõgav-
tulist vöödet läbida ja ühest paraskliima vöötimest teise minna
oli täiesti võimatu. Edasised avastused Aafrika rannikul lükka-
sid need kujutlused ümber, eriti kui avastati Kap Verde, kus kas-
vas rikkalikult palme.

Pärast Heinrich Meresõitja surma, tundis kuningas Affons V
veel elavat huvi edasiste ekspeditsioonide vastu. Nii sõitis a-
1461 või 1462 Pedro de Cintra Rio Grande sadamast ja jõudis Kap
Verde juurde, edasi sõites nägi ta kaugel mägesid (1100 m), mis
tõusid otse ookeani rannikult. Cintra nimetas seda mägist ranni-
kut Sierra Leone. Ta uuris Lääne-Aafrika rannikut 1000 km. pik-
kuses Bisagusi arhipelaagist kuni Palmase neemeni.¹

1469. a. andis Portugali kuningas Affons V viieks aastaks
monopoli Fernão Comezile kauplemisele Guinea sadama juures. Vii-
mane kohustus aga uurima rannikut iga aasta 200 km. ulatuses.
Comez täitis selle kohustuse, uurides rannikut alates Sierra
Leonest kuni 2000 km. ulatuses. Selle uurimuse tulemusena avas-
tati Elevandiluu ja Kullarannik. Huvitav on märkida, et 70-ndate

aastate lõpul kaubitses ka Kolumbus Portugalis ja 80-ndate aastate
algul sooritas ta ühe või naks rein San Jorge da Mina kindluse juurde.
1481.a. tuli Portugali troonile Affons V poeg João II, ^{Kullarannikule}

kes tundis suurt huvi kaubanduse edasise arendamise vastu Aaf-
rikaga ja otsustas jätkata ka Aafrika ranniku uurimist. 1481-
1482. a. saatis ta laevastiku Kullarannikule, et asutada sinna
kindlus, mis nimetati S. Jorge da Mina. See muutus lähtekohaks
laevade saatmisel lõunasse, et otsida uusi kohti neegrite kütti-
miseks.²

¹ Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk. 103.

² Sealsamas, lk. 104.

Uueks impulsiks Aafrika edasisel uurimisel oli, et paavst Sixtus IV bulla läbi 21. VII 1481. a. kindlustatakse Portuglile kõik valdused avastatud Aafrikas. Edasi asetatakse igasse uude avastatud punkti kivist vapipost (padrão).

Esimene, kes niisuguse posti oma pardale võttis oli Diogo Cão, kes 1484. a. kahe laevaga alustas oma reisi piki Kullarannikut. Laeva pardal oli ka kuulus kosmograaf Martin Behaim¹. Cão uuris edasi rannikut ja jõudis Kongo jõe suudmesse, kuhu asetatakse esimene kiviposti. Kongost sõitis Cão lõuna suunas ja pani teise kiviposti Cap Agostinho juurde. Edasi sõites asetatakse kolmanda kiviposti Cap Negro juurde $13^{\circ}27'$, neljanda asetatakse Monte Negro juurde $15^{\circ}40'$. See oli Cão reisi kõige lõunapoolsemaks punktiks. Kogu reis kestis 19 kuud.²

Varsti pärast Cão ekspeditsiooni tagasipöördumist otsustas kuningas João II saata lõunasuunas kaks sõjalaeva. Need olid väikesed 50-tonnilised laevad ja nende juhiks oli Bartolomeu Diaz. Ta põlvenes kuulsast meresõitjate perekonnast, kes oli andnud rea väljapaistvaid meremehi, nagu João Diaz, kes esimesena purjetas ümber Cap Bojadori, Dinis Diaz avastas Rohelise neeme saared.³

¹ Martin Behaim (1459-1507) oli pärit Nürnbergist. 1480. a. asus ta grupi flamandlastega Assoori saartele, võttis osa Cão ekspeditsioonist tõenäoliselt astronoomina. 1492. a. külastas ta Nürnbergi ja valmistab seal suure gloobuse - kõige vanema meie ajani säilinutest. Saksa tähtsamad ajaloolased Ruge ja Peschel, kes uurisid suurte maadeavastuste ajalugu, näitasid, et tema gloobusel ulatavad vead teatud kohtades laiuskraadidel 16° -ni, kuna selle aja teistel kaartidel need ulatusid harva üle 1° . Siit järeldub, et Behaim oli keskpärane õpetlane ja halb kosmograaf.

² Ruge, Geschichte des Zeitalters..lk. 106.

³ Sealsamas, lk.107.

Bartolem^{eo}Diazi eesmärgiks oli leida läbikäik Atlandi ookeanilt India ookeanile. B. Diaz sõitis tavalist teed kuni S. Jorge ja Mina Kindluseni, aga sealt Diogo Cão teed kuni 20^ol.p. Esimese kiviposti asetaski ta Angra lahe juurde. Sealt liikus ta lõunasse piki rannikut, mis kergelt pöördus itta, kuid 33^ol.p. ootamatult pöördus läände St. Helena lahe juurde. Sel ajaltõusis tugev torm ja kartes, et laevad pörkavad vastu kaljusid, Diaz juhtis nad ookeanile. Tormi tõttu kaotasid portugallased Aafrika ranniku. Laevad aga kanti kaugele lõunasse. Kui ookean veidi rahunes, pöördus Diaz uuesti itta, kuid Aafrika rannikut ta ikka ei näinud. Lõpuks arvas Diaz, et ta on juba sõitnud ümber Aafrika lõunatipu. Et selles veenduda, sõitis ta põhja poole, jõudes kahekolme päeva pärast Aafrika mandri rannikule. Pärast sõitis ta veel mitu päeva itta, kuni veendus, et ta tõepoolest on sõitnud ümber Aafrika lõunatipu ja edasi kulgeb rannik kirde suunas, s. o. India suunas. ¹

Mereteed ümber Aafrika oli leitud a.1487. Tagasisõidul möödus Diaz ranniku lähedal neemest, kus enne oli kestnud kahenädalane torm, seetõttu nimetas ta neeme Sturmcap (Cabo Tormentoso). Aga kuningas andis sellele nimeks Healootuse neem (Cabo da boa esperanza). ²

1487. a. dets. pärast 16 kuud ja 17 päeva kestnud reisi jõudis Diaz Lissaboni. Ta uuris oma reisel rannikujoont 350 legua ulatuses ja avas suure mereteed Euroopast Aasiasse.

Samaaegselt Diazi ekspeditsiooniga saatis Portugali kuningas--

¹ Марингов, Орепан по неопану... lk. 107.

² Ruge, Geschichte des Zeitalters... lk. 108.

gas itta Pero de Covilão, kellel õnnestus jõuda Indiasse tavalist teed mööda Egiptuse ja Punase mere kaudu. Tagasiteel külastas Covilão Madagaskari saart. Ta teatas kuningale, et kui õnnestub purjetadas ümber Aafrika jõuda sellele saarele, siis edasine tee Indiassa on araabia lootsidele hästi tuntud. Edasine ülesanne seisis nüüd Healootuse neeme ja Madagaskari vahemaa läbimisees. See viimane etapp teel Indiassa sooritati kümme aastat hiljem Vasco da Cama poolt.¹

Edasi vaatleme Portugali- Kastilia võitlust meretaguste maade valdamise pärast ja vaba sõidu õiguse eest Atlandi ookeanil. See võitlus algas XV saj. esimesel poolel ja saavutas maksimaalse pinge Kolumbuse avastustega. Kuni Kolumbuse esimese reisini oli selle võitluse initsiatiiv portugallaste käes.

Juba XIV saj olid Portugalis rajatud tugevad absolutistliku monarhia alused: kuningad, toetudes rikaste mereäärsete linnade kaubanduslikule kodanlusele ja kasutades oma võitluses feodaalse aadliga sõjakat ja arvukat rüütelkonda, murdsid feodaalide vastupanu, hävitasid nende kodud ja ühendasid oma võimu alla kogu Portugali. XIV saj. lõpul ja XV saj. Portugali geograafiline asend osutus väga soodsaks maa jaoks, mida kuni selle ajani peeti Euroopa kaugemaks maanurgaks. Tänu majanduse kasvule Lääne-Euroopas kandus Euroopa kaubanduse raskuspunkt aegamööda Vahemere rajoonist läände ja põhja. Uutel Atlandi ookeani teedel, mis ühendasid Londoni, Brugge, Antverpeni ja Põhja- Prantsusmaa sadamaid Vahemere kaubalinnadega Hispaanias ja Itaalias, osutusid

¹ Ruge, Geschichte des Zeitalters... lk. 109.

Porto, Lissabon ja Lagos Portugali väravaks.

Üheaegselt türklaste tungimisega Väike-Aasiast Balkani poolsaarele, sulgesid nad Bütsantsi raudrõngasse ja kinnitasid end Vahemere idaosa kaubateedel, raskendades euroopa kaupmeestel pääsu Levanti maadesse. Oli tarvis otsida uusi teid Araabiasse, Pärsiasse, Indiasse ja poollegendaatsesse suure Khaani (Hiina) maale, aga sinna pääses ainult üle ookeani, sõites ümber Aafrika.¹

XV saj. 20-ndail ja 30-ndail aastail kinnitasid portugallased endid Madeiral ja Assoori saartel ning jätkasid visalt "mere teede" uurimist piki Aafrika rannikut. 1433.a. - 1460. a. portugallased liikusid piki Aafrika rannikut Bojadori neemest kuni Guineani ja Rohelise neeme saarteni. Esialgu oli omandatud ainult lõik uut teed Indiasse, aga Senegalist ja Guineast hakati vedama orje Euroopasse, kulda ja elevandiluu. Siia asutasid portugallased oma fakteoriaid, kes kauplesid Aafrika siserajoonidega.

Nõrk, fēodaalsetest tülidest lõhestatud Kastiiilia katsus tagajärjetult võistelda Portugaliga Atlandi ookeani vetes. Suure vaevaga õnnestus Kastiiilial haarata Kannaria saared, kuid iga kord kui andaluusia kaupmehed oma vastutusel ja riskil katsusid tungida edasi lõunasse, kohtasid nad alati portugali meremeeste otsustavat vastupanu. See võitlus peegeldus ka diplomaatilistes dokumentides. Juba XV saj. 20-ndail aastail paavst Martinus V (1417-1431) andis prints Heinrich Meresõitjale õiguse kõikide uute Aafrika maade valdamiseks. Siis esitas Kastiiilia kuningas

1 Πυγμαλιόνα Χρυσόφορα κορυμνά, εκ. 245 (Sveti rommentaarid).

otsustavalt oma pretensioonid..Tüli arutati nõupidamisel Baseli kirikukogus¹ 1435. a. Ajavahemikul 1452-1454. a. Portugali esindajad Roomas saavutasid paavst Nicolaus V (1447-1455) õiguse avastatud maadele Aafrikas ja elanikkonna orjastamisele.

Edaspidi hakati välja andma paavsti bullasid, mis muutsid portugali piraadid misjonärideks, kes viisid Aafrika "paganatele" ristiusku. Paavsti bullad saksioneerisid kõikide paganate orjastamise. Mida võisid veel soovida portugali orjakauplejad! Bulladega "Dum diversas" 18. juuni 1452. a. ja "Inter Caetera" 8. jaan. 1455. a. paavst Nicolaus V kinkis heldelt Portugali kuningas Alfons V õiguse Aafrika maadele. Veel rohkem laiendas Portugali tõeliste ja tulevaste valduste piire Kalixstus III bulla "Inter Caetera" 13. märtsil 1456. a. See bulla kinnitas kuningas Alfons V kõrgemad juriidilised õigused kõikidele "saartele, asulatele, sadamatele, maadele ja kohtadele, mis on seni omandatud ja omandatakse piki rannikut kuni Indiani".² Sel viisil tugevendasid 1456. a. portugallased oma erandlikke õigusi uuele mereteele, milline 42 aasta pärast viis nad Indiasse.²

Kahel aasta kümnel oli märgata Portugali-Kastiilia vahelise võitluse nõrgenemist. Kastiilia oli kaugel vaidlustest merevalduste üle. Maal valitses segadus, feodaalsed kodusõjad tükeldasid maa osadeks, nullini oli viidud nõrgamõistuselise kuninga Endrik IV võim, kes oli omavahel vaenutsevate kastiilia aadlike kätes kujunenud haledaks marionetiks. Kuid juba XV saj. 70-ndate aastate keskel olukord Kastiilias muutus järsult. Ülemvõim maal

¹ Baseli kirikukogu 1431-1447. a.

² Пятимесяча спускопова корында, лх. 246 (sveti romaneataarid).

läks 1474. a. üle Endrik IV õele Isabellale, kes oli abiellunud Aragoni troonipärja prints Ferdinandiga, kellest 1479. a. sai Aragoni kuningas. Faktiliselt ühendanud Hispaania, Isabella ja Ferdinand liidus linnadega viisid läbi otsustava pealetungi aadlile ja panid aluse tugevale absoluutsele monarhiale. Ka vana tüli Portugaliga võttis endise teravuse. Kanaaria saarte ja Guinea küsimus ning õigus erandlikuks laevatamiseks Atlandi vetes ja Aafrika rannikul oli Alkasovassi vaherahu ^(1479.a.) ajal Kastiiilia-Portugali arutluse objektiks. Alkasovassi kokkuleppe järgi tunnistas Portugal Kastiiilia õigusi Kanaaria saartele, Kastiiilia aga kohustus "mitte kauplema teedel (Guineas), saartel ja Guinea maal nii juba avastatud kui ka neil, mida tulevikus avastatakse".¹

Alkasovassi kokkulepet tuleb hinnata kui Portugali diplomaatilist edu, mis "sulges" mereteed piki Aafrika lääne rannikut muutes selle Portugali erandlikuks õiguseks. Seda edu kinnitas veel "Aeterni regis" bulla, mille paavst Sixtus IV andis Portugali tungival nõudmisel 21. juunil 1481. a. Toetudes eelnevatele bulladele Sixtus IV Portugali eesõigust ja tunnustas Alkasovassi kokkulepet. Bulla "Aeterni Regis" piiritles riikide tegevussfääri. Kastiiillastel ei olnud lubatud kaubelda, laevadega sõita ega mittemingisugusel määral rikkuda Portugali huve "sealpool Kanaari saari" ehk teiste sõnadega lõuna pool paralleeli, mis läbis selle saarestiku. Sisuliselt oli see esimene märgitud demarkatsiooniliin ja veelgi suuremal määral kui paavsti bulla

1 Пятидесятилетняя экспедиция конюда, лк. 246 ж. (Свети kommentaarid).

kindlustas selle liini kõigutamatus reaalse merejõudude vahetuse, mis sel ajal oli Portugalil.

Kokkuvõttes tähistasid 80-ndad aastad portugali meremeestele uusi edusamme. 1486-1487. a. Bartolomeo Diaz sõitis ümber Aafrika ja jõudis India ookeani vetesse. Portugallased olid nüüd avastanud kõik Lääne-Aafrika rannikud. Vähe jäi neil puudu sellest, et liikuda vetesse, mida sageli külastasid laevad, pidades kaubavahetust Indiaga, Pärsiaga ja Ida-Aafrika maadega. Portugallaste edasine liikumine India suunas jäi aga India ookeanis seisma kümneks aastaks, kuni Vasco da Gama ekspeditsioonini.

Sellistes tingimustes oli lääne teed Indiasse sõidu projekt Hispaania kuningale ainukeseks väljapääsuks ummikust.

II CHRISTOPH KOLUMBUS JA TEMA PROJEKT

Biograafilised andmed Christoph Kolumbuse kohta, kuni tema esimese ekspeditsiooni organiseerimiseni, on äärmiselt napid. Puuduvad küllaldased dokumentaalsed andmed, et taastada selle kuulsa meresõitja noorusaastaid. Olukorra komplitseeritus seisab veel selles, et esimesed Kolumbuse biograafid - tema vallaspoeg Fernando ja Las Casas", juhindudes isiklikest motiividest, löid valed versioonid Kolumbuse biograafiast, moondades tegelikke fakte. Seepärast jääb avar võimalus igasugusteks oletusteks ja konstruktsioonideks.

Kuulsa meresõitja elulugu oli kirjutatud tema vallaspoja Fernando, aga hiljem Las Casase ja Bernaldezi poolt, kes isiklikult olid tuttavad Kolumbusega ning kasutasid tema käsikirjade kogu, kirju, merepäevikuid jne. Kolumbuse vastu tundsid huvi ka itaalia, hispaania ja portugali ajaloolased, möödunud sajandi lõpul uurisid tema elu ja tegevust spetsiaalselt veel prantsuse, ameerika, saksa ja inglise uurijad - üldiselt kogu Kolumbuse biograafias jääb palju selgusetuks ja isegi täiesti teadmata. Üks hispaania kirjanik Duro kirjutas isegi terve raamatu "Nebulosa de Colón" ehk ebaselget ja selgitamatut Kolumbuse biograafias. Tuntud ameeriklasest Kolumbuse biograaf Harris selgitab selliseid

suuri lünki tema eluloos sellega, et Kolumbust ei pidanud tema kaasaegsed nii tähtsaks isikuks nagu ta on seda praegu meie silmis ja tõenäoliselt paljud tema kirjad visati ära kui mittetarvilikud¹. Kolumbuse poeg Diego oli poisikesena kuninga juures paaviks, hiljem teenis kaardiväelaste üksuses ja abiellus Maria de Toledoga, kes oli hertsog Alba ainuke venna- või õetütar ja kuninga sugulane ema poolt. Diegol oli pikaleveninud protsess kuningaga õiguste ja privileegide pärast isa päranduse üle. See protsess lõppes õiguste ja privileegide taastamisega Diegole, kes nimetati 1509. a. Española kuberneriks ja sai admiraliks ning India asekuninga tiitli. Ta valitses 17 aastat Hispaania kolooniat Ameerikas, viibides siis Santo Domingos ja elades hiljem Hispaanias.²

Eriti silmapaistev isiksus oli Kolumbuse vallaspoeg Fernando. Ta võttis osa neljandast ekspeditsioonist ja siirdus pärast isa surma Santo Domingosse koos oma vanema vennaga, kuid tuli varsti tagasi, et täiendada oma haridust. 1511. a. ta asus elama Sevillasse, kuhu ehitas marmorist palee, mis oli ümbritsetud aiaga, kuhu ta oli istutanud mitmesuguseid Lääne-India taimi. Ta hoidus kõrvale riigiteenistusest ja pühendas end tegelemisele raamatutega ning reisimisele mööda Euroopat. Ta oli mitu korda Itaalias, elas kaua Roomas, tutvus Sveitsi, Saksamaa, Madalmaade ja Prantsusmaaga. Tema lemmikharrastuseks olid raamatud. Tema raamatukogu ulatus 12000 või koguni 20000 köiteni. Raamatute juurde tuli ta kui tõeline asjatundja. Paljud nendest

1 Anyrus, O cygode konynda ... lk. 187
2 Sealsamas, lk. 188

W 40-111

olid varustatud tema märkustega ja peaaegu kõikidele oli kirjutatud kuupäev ja ostmise koht. Fernando koostas ka nendest kataloogi. Tema käes oli ka Kolumbuse originaalne esimese reisi "Päevik", mis 1554. a. oli Luis de Colóni valduses. Järelikult sel aastal päevik ei olnud veel Kolumbuse raamatukogus. Fernando Colón suri 1539. a., oma raamatukogu ta pärandas vennapojale Luis Colónile. Viimane ei tundnud huvi raamatute vastu ning ta loobus pärandusest, soovides end mitte siduda vastavate tingimustega. Osa raamatuid läks kaotsi ja pärijate nõusolekul anti 1552. a. raamatukogu Sevilla toomkirikule. Seal seisis nad kaua aega korrustamata ja paljud dokumendid, paberid ning raamatud varastati. XVII saj. lõpul võeti ette registreerimine, mille järel selgus, et säilinud oli ainult 4000 köidet. Hilisemal ajal paljud raamatud sattusid vanaraamatu-kaupmeeste kätte Pariisi, Londonisse, Amsterdami ja teistesse maadesse.

Üldiselt Bibliotheca Colombinas on veel säilinud küllalt palju raamatuid, mida Kolumbus kasutas ja millel on tema ja ta venna Bartolomeo käsikirjalised märkmed. Nii on säilinud Pierre d'Ailly "Imago Mundi" 1490. a., Enea Silvio Piccolomini "Historia rerum ubique gestarum", mis ilmus 1477. a. Veneetsias, käsikirjaline koopia Toscanelli kirjast, Marco Polo ladinakeelne väljaanne jt. Fernando Colón ise kirjutas mõned teosed, pealkiri tema hauasambal näitab, et ta kirjutas või koostas suure töö "Uuest Maailmast", mis aga on jäljetult kadunud. Säilinud on ainult "Historia" või Kolumbuse biograafia, väljaantud 1571. a., ilmus itaalia keeles Veneetsias pealkirjaga "Senjoor don Fernando Colombo ajalugu või pikk kirjeldus admiral Ch. Colombo elust ja tege-

vusest, tema isa avastused, mis ta tegi Lääne-Indias nn. "Uues Maailmas", praegu tõlgitud hispaania keelest itaalia keelde Alfonso Ulloa poolt¹. Seda raamatut loeti kaua aega peamiseks ja küllalt autentseks materjaliks Kolumbuse biograafia jaoks. Üldiselt aga on tema tähtsus langenud, kuna põhjalikumad spetsialistid nagu Ruge ja Harris loevad seda võltsituks. Nii näiteks Fernando oma "Historias" ei maini, et Kolumbus on pärit Genuast, vaid väidab nagu pärineks Kolumbus tuntud suguvõsast ja enne teda on olnud veel mitu admiralit². Tegelikult on notariaalaktidest selgunud, et Kolumbuse isa ja vanaisa olid kangrud³.

S. Ruge ütleb "Historia" kohta, et milleks väljaandjad omistasid raamatule nii suure tähtsuse, jättes aga täiesti varju suure admiralit poja. Seda enam, isegi range kriitika tunnistab, et selles raamatus on siiski palju usutavat ja väärtuslikku ning tema koostajad kasutasid tegelikult Fernando käsikirju, ainult lisades veel juurde omapoolseid täiendusi ja märkmeid.

XVI ja XVII saj. algul on suurte maadeavastuste epohhi uurinud hispaanlased Oviedo, Peter Martyr jt., portugallased Barros, Vasconsellos jt. XVIII saj. lõpul ja XIX saj. elavnes uuesti maadeavastuste uurimine seoses Ameerika avastamise 400 a. juubeliga. Uuriti palju materjale Lissaboni riigiarhiivis. Tähtsamaid uurijaid olid Harris, M. B. Muñoz, F. Navarrete. Viimane uuris palju maadeavastuste epohhi üliõpilasena a-il 1820-1822 ja andis välja terve seeria köiteid Hispaania meresõidu kohta⁴.

1 Anyrux, O cygode koryuda ... lk. 189

2 Sealsamas, lk. 190

3 Christoph Columbus, lk. 104

4 Verhoog, Columbus Landed ... lk. 1101

XIX saj. tuntud uurijateks olid prof. S.Ruge, Fiske ja ameeriklane Winsor.

Kolumbuse biograafia uurimises oli pöörettekitaavaks asjaluks 1932. a. Genua arhiivi materjalide ilmumine. Nii selgus fakt, et Christoph Kolumbus (Colombo)¹ on itaallane, kes on sündinud 1451. a. meile teadmata kuupäeval, arvatavasti 26. augusti ja 31. oktoobri vahel, Genuas². Tema isa Domenico, samuti ka vanaisa Giovanni olid kangrud. Giovannil oli kaks poega: Domenico ja Antonio.

Notariaalsed aktid näitavad, et "Giovanni Colombo Moconesist"³, asus elama Quinto agulisse⁴ ja leppis siin pidulikult kokku kalevikuduja Guglielmo de Brabantega Alemanniest, et tema 11-aastane poeg Domenico viibib kuulsa Guglielmo juures kui õpipoiss 6 aastat, et käsitööd õppida⁵. Siit järeldub, et Kolumbuse isa Domenico juba nooruses õppis kangruks.

Kolumbuse ema Susanna oli kangru Giacomo de Fontanarossa tütar Bisagno külast, mis asub Genuast idaa pool⁶.

¹ Sõna "Colombo" tähendab "tuvi". Anglosaksid nimetavad suurt meresõitjat alati "Kolumbus" võibolla sellepärast, et nad esimesena kohtasid tema nime Peter Martyri ladinakeelses raamatus niisugusel kujul kirjutatuna. Kui Kolumbus elas Portugalis, teda kutsuti "Colón" (Colóm). Hispaanias ta nimetas ennast alguses "Coloma", hiljem aga "Colón" ja ongi niisugusel kujul tuntud hispaania keelega maades. Prantslased nimetasid teda "Christofer Colomb", kuid itaallased säilitasid tema tõelise nime Cristoforo Colombo.

² Christoph Columbus, lk.137.

³ Küla Fontanabuona orus, põhja pool Monte di Portofinost, Idaliguurias.

⁴ Quinto on mere ääres, 8 km. ida pool vanast Genuast, ühendatud tänapäeva uue linnaga.

⁵ Christoph Columbus, lk. 104.

⁶ Sealsamas, lk. 108.

Susannal ja Domenicol oli peale Christophi veel 4 last, kes tõenäoliselt kõik sündisid ühes ja samas majas Genuas. Need olid: Giovanni Pellegrino, Bartolomeo, Giacomo (Hispaanias nimetatakse Diego) ja tütar Biannenetta. Viimane abiellus juustukaupmees Giacomo Bavarelloga, neil ei olnud lapsi.

Domenico vennal Antoniol oli kolm poega: Giannetto (Giovanni), Matteo ja Amighetto. Giannetto juhtis Kolumbuse kolmanda reisi si ajal karavehli¹.

Notariaalsed aktid 1440-1455. a. ist tõestavad, et Domenico Colombo ei olnud rikas mees. 1470. a. märtsis asus ta elama Savonasse², (teadmata põhjustel). Seal jätkas ta tegutsemist kangruna, kuid pidas samaaegselt ka väikest kõrtsi (osterio). 1472. a. märtsis oli Christoph Kolumbus tunnistajaks testamendi juures, kus teda nimetatakse "kangur Genuast". 1472. a. augustist on teada Domenico Colombo ja tema poeg Christoph kui Savona villakangurud. Sel ajal oli Christoph 21-aastane. Veel 1473. a. Christoph Kolumbus ise märgib aktides enda kohta "kangur Genuast" (lanerio de Yanua)³.

Domenicol oli Genuas maja Tores dell' Olivella tänaval, mis 1473. a. müüdi ostuvõlgade katteks. Selle tagajärjel tekkis protsess, mis ei lõppenud veel tema surmagagi. 1474. a. esineb Domenico veel kui villakangur⁴ ja protsessist ilmneb, et ta oli väga vaene mees.

¹ Christoph Kolumbus, lk. 117.

² Savona asub Genua lähedal.

³ Christoph Kolumbus, lk. 141.

⁴ Sealsamas, lk. 151.

1483. a. jaanuaris elab Domenico jälle Genuas, Vico **Drittal**, Santo-Stefano eeslinnas. Genuas elas ta veel 10 aastat ja 1491.a. dokumentides märgitakse tema kohta "kangur" ja "Genua kodanik" (Textor panorum lane) ja (Cittadino di Geneva)¹. 30. sept. 1494.a. oli Domenico tunnistajaks ühe testamendi juures ja siis märgiti tema kohta kui "endine kalevikangur" (olim textor panorum lane). Ta oli siis 75-aastane ja tõenäoliselt varsti suri vaesuses ja võlgades. Ta naine Susanna oli surnud varem, umbes 1484.a. Poeg Giovanni ei olnud sel ajal enam elus. Vanem poeg Christofor ja kolmas poeg Bartolomeo olid juba varem siirdunud Portugali. Tütar Biannetta oli surnud juba enne isa. Noorem poeg Giacomo (Diego) oli antud kangrust sõbra juurde õppima ja pärast Ameerika avastamist järgnes ta vendadele Hispaaniasse ning on tuntud nime all Diego Colón.² Kolmuse vendi Bartolomeod ja Giacomot nimetati Hispaanias Adelantado ja Diego, Kolmusest ennast Almirante ning lisati, et nad on pärit Genuast.

Kuidas veetis Christoph Kolmuse oma lapsepõlve, kus õppis ja millega tegeles noorukina kuni 30. aastaseks saamiseni, on selgitamata. Teadmata on, millisel viisil Kolmuse omandas hariduse. "Historia" sõnade järgi, mis on kirjutatud kolmuse vallaspoja Fernando poolt, sai Christoph Kolmuse hariduse Pavia ülikoolis, kus ta uuris kosmograafiat, astroloogiat ja geomeetriat. Las Casas mainib tagasihoidlikult, et Kolmuse tutvus Paviast teaduste algetega, grammatika ja ladina keelega. Kuid Pavia ülikooli arhiivides ei ole säilinud mingisuguseid jälgi Kolmuse viibimisest seal.

¹ Christoph Columbus, lk. 155.

² Anyrua, O cygode korynda ... lk. 197

Teiste arvamuste järgi õppis ta Pisas, kus uuris mereteadust, kuid seda ei tõenda mingisugused dokumendid. Kolumbus ise kirjutas 1550. a. "ehkki ma midagi vähe tean". Seda enam, et ta luges ja kirjutas ladina keelt, oli tuttav geomeetriaga, astronoomiga ja selle aja geograafiaga, oskas joonistada kaarti ning oli hea kalliograaf. Oviedo nimetab teda heaks ladina keele tundjaks ja õpetatud kosmograafiks. Kõigest sellest järeldub, et ta sai hariduse, aga kus - see on selgusetu.¹

Täpselt ei ole teada, millal Kolumbus vahetas kangru kutse meremehe kutse vastu. Oletatakse, et ta juba noorukina läks merele, kuigi notariaalaktidest nähtub, et ta veel 25-aastasena oli kangur. Igatahes oma 15. ja 23. eluaasta vahel sooritas ta mitu pikka retke Vahemerel, teenides laeval kaubamaja agendina, kuid suurema osa oli ta siiski isa juures, aidates viimast.²

Ka on teada, et 1470. a., kui ta oli 19-aastane, ta vedas Vahemerd mööda veini. 1474. a. sõitis Kolumbus Genua kaupmeeste laeval Chiose saarele Egeuse merel ja tõenäoliselt kaubeldi ka veiniga.

1476. a. mais, siis kui Kolumbus oli 25 a. vana, üks otsustav sündmus muutis kogu ta elu. Sel ajal pidi Genua saatma relativastatud konvoi hinnaliste koormatega laevade kaitseks, mis suundusid Põhja-Euroopasse ja selle konvoi koosseisus sõitis ka Kolumbus madrusena laeval "Behalle". Augustis, kui laevastik läbis Gibraltari väina ja sõitis piki Portugali lõunarannikut, tungisid neile kallale prantsuse laevad. Lahing kestis terve

1 Anyrus, O cygode konynda ... lk. 198

2 Морисон, Крестовор коньнд ... lk. 17

päeva, õhtuks oli kolm laeva konvoist ja neli prantsuse laeva hukkunud. Põhjalastud laevade hulgas oli ka "Behalle". Haavatud Kolumbus haaras kiinni lainetel ujuvast mõlast ning tõugates seda enda ees ja puhates sellel jõudis ta kaldale, olles ujunud 6 miili. Lagosi elanikud kohtlesid genualast südamlikult ja ^atedes, et ta vend Bartlomeo elab Lissabonis, suundus Kolumbus aega viitmata sinna.¹ Paremat pööret Kolumbuse elus ei oleks võinud enam kujutledagi. Nii kirjeldab Kolumbuse asumist Portugali S.E.Morison.

Magidovits[✓] väidab, et Kolumbus suundus merd mööda 1476.a. Portugali kui ühe Genua kaubamaja agent.²

Portugal oli sel ajal kõige elavamaks ja kõige eesrindlikumaks maaks Euroopas ja selle keskuseks Lissabon, millest väljusid kõik meresõidud ja uurimisreisid. Portugallased olid avastanud Assoori saared ja grupi Madeira³ ning Rohelise neeme saari Aafrika ranniku juures. Sel ajal kui Kolumbus tuli Lissaboni, oli juba avastatud Guinea laht.

Lissabonis elas palju haritud inimesi, kellelt Kolumbus võis muretseda endale raamatuid ning täiendada oma teadmisi. Bartlomeo töötas meistri juures, kes valmistas merekaarte ja sinna leidis töökoha ka Christophele, peatselt aga avasid vennad ise kartograafilise töökoja. Nad ei jätnud ~~kanutamata~~ ühtegi

1 Морисон, Христофор корынд ... лк. 17 jj.

2 Магидович, Орехов по историч ... лк. 116

³ Madeira oli avastatud ja kantud merekaardile tundmatute hispaania meresõitjate poolt XIV saj. 40-ndates aastates teise nime all. Portugallased avastasid teised saared Madeira arhipelaagis ja andsid nimetuse Madeira, mis on säilinud tänapäevni saarestiku nimetusena.

juhust Aafrika rannikult tulevate kaptenite ja lootside käest andmete saamiseks, mida hiljem sai kasutada kaartide koostamisel.

1476. a. sügisel Kolumbus astus ühe kaubalaeva teenistusse, mis sooritas sõite Atlandi ookeani koridoris, vedades villa, kuivatatud kala ja veini.

1478. a., kui Kolumbus oli 27-aastane, Genua Centurione kaubamaja, mille laeval ta varem oli sõitnud Chiose saarele, tegi talle ülesandeks osta Madeira saarelt suhkrut ja saata Genuasse. Kaubamaja ei varustanud Kolumbust rahaga ja kuna Funchali kaupmehed keeldusid talle andmast krediiti pidi Kolumbus sõitma Genuasse ilma suhkruta. Sellest tekkis Kolumbusel Centurione kaubamajaga kohtuprotsess. Ka notariaalaktidest selgub, et 25. aug. 1479. a. oli Kolumbus Genuas ning andis vande all oma tunnistuse, milles ta seletas, et "ta on umbes 27 a. vana, asunud elama Lissaboni, kuhu ta ka kohe peab tagasi pöörduma".¹ See oli tema viimane sõit kodumaale.

Tulnud Genuast Lissaboni Kolumbus abiellus Porto Santo² kuberneriga ~~tütrega~~ Bartolomeo Perestello tütre donna Felipa Muñoz-Perestelloga. Noorpaar elas Lissabonis koos donna Felipa emaga, kes näitas Kolumbusele oma surnud mehe pabereid, laeva ajakirju ja merekaarte. Hiljem elasid nad Porto Santos, kus valitsejaks oli donna Felipa vend. Porto Santos sündis neil poeg Diego (hilisem Diego Colón, teine admiral ja India asekuningas). 1482. a. Kolumbus asus Funchali Madeiral, sel ajal sooritas ta ühe, aga võib-olla ka kaks reisi San Jorge da Mina kaubandusliku kindlu-

¹ Christoph Columbus, lk. 137.

² Porto Santo on saar Madeira grupist.

se juurde Kullarannikule. Ühel reisil oli Kolumbus komandöriks.¹

Kolumbus, olles nüüd 31 või 32 a. vana, oli kogenud mere-
meheks Portugali kaubalaevastikus, mis oli parim maailmas ning
sooritas kaugeid merereise. Ta oskas laeva juhtida nii, nagu se-
da võib mees, kes on laeval teeninud lihtsast madrusest kuni kap-
tenini. Ta oskas joonistada merekaarte ja eraldada kaugust Põh-
janaela järgi. Peale selle oli ta väga innukas geograafia ja
kosmograafia alaste raamatute lugeja. Tänu abielule oli ta seo-
tud kahe tähtsa portugali suguvõsaga. Tal olid veel sidemed ka
Genua kõige rikkama Centurione kaubamajaga. Kolumbus ei rahuläu-
nud Aafrika ranniku uurimisega nagu teised Portugali meresõit-
jad vaid ta unistas teisest suurest reisisist - sõita lääne suu-
nas ja jõuda siis Hiinasse ja Jaapanisse. Kolumbus arvas, et tee
ümber Aafrika on liiga raske ja ta tahtis leida tee, olgugi et
nõudis julgust, mis oleks kergem - otse üle ookeani lääne suu-
nas.

Kust ja millal tekkis Kolumbusel mõte purjetada lääne suu-
nas üle Atlandi ookeani? Oletusi on mitmeid. Ühed arvavad, et
olles tutvunud oma äia paberite, laeva ajakirjade ja kaartide-
ga, tekkis Kolumbusel esmakordselt mõte lääne mereteest Indias-
se. Mõnede teiste arvamuste järgi tekkis tal mõte lääne mere-
teest juba Itaalias, tänu tutvusele kosmograafidega ja Marco
Polo reisikirjeldusega, kaartidega jm. Võib-olla sõitis ta Lis-
saboni just lootusega, et selles kaugete meresõitude keskuses
saada uusi teateid teda huvitavale küsimusele, või koguni leida

1 Морузон, Хрустопор команд ... лк. 23.

võimalus oma unistuste täideviimiseks.¹

Kuidas ka ei oleks, kahtlemata omandas Kolumbus Portugalis veendumuse oma plaani täitmisel, mis osutus pärast tema elu peaülesandeks. Lõplikult kinnitas tema otsust Paolo Toscanelli kiri.

Sel ajal eurooplaste teated Hiinast olid vähesed ja ebatäpsed. Nagu näitab Hispaania monarhide soovituskiri, mille nad andsid Kolumbusele kaasa, arvates et Kublai dünastia ikka veel valitseb hiigelterritooriumil, kuid tegelikult vahetus see juba 13⁶88. a. Mingide dünastiaga. Suur osa informatsiooni ja desinformatsiooni, mis Hiina kohta levis Euroopas, kuulus veneetslasel Marco Polole. Viimane mitte ainult ei kinnitanud kuuldusi sellest, et Hiina impereerium ujub toreduses, vaid andis ka erakordse kirjelduse veel rikkamast Zipangu (Jaapani) saarest, mis tema sõnade järgi asus 1500 miili Hiina rannikust.²

Ei tohi unustada ka fakti, et XV saj. lõpul ei olnud kellegi Euroopas vähematki aimu uue mandri nn. Ameerika eksistentsist. Normannide reisirid XI saj. praeguse Kanada idaranniku lähedale, mida normannid ise nimetasid Winland, olid Lõuna-Euroopas kindlasti tundmatud või unustatud. Sel ajal vaadeldi ookeani kui midagi jagamatut, mis ümbritses Euroopat, Aasiat ja Aafrikat.³

Teadmata on asjaolu, kuidas Kolumbus sai teada Toscanelli kirjust ja kaardist, mis viimane saatis oma sõbrale kanoonik Fernan Martinezile, Lissaboni, kes Portugali kuninga käsul

1 Anyrus, O cygode korynda ... lk. 201

2 Книга Марко Поло, lk. 170

3 Морисон, Описание корында ... lk. 25 ff.

pöördus Toscanelli poole palvega saata temale teateid lähemast mereteest "vürtside maale". Martinezi järelpärimisele, kuidas jõuda lähemat teed mööda Aasiasse, öeldakse Toscanelli omistatavas kirjas: "Lissaboni linnast otse läände arvestage 26 pikuskraadi vahemaad; igatühes 250 miili kuni kuulsa Quinsai (s.t. Pekingi)) linnani ... See vahemaa moodustab umbes $\frac{1}{3}$ maakera ümbermõõdust ..." ¹ Ja edasi "Ma tean, et maa on kera kujuline ja et kujutada lääne mereteed oleks gloobusel näitlikum, kuid selle valmistamine raske ja seetõttu ta näitab seda kaardil. Seepärast saadab ta T. Majesteedile oma käega joonistatud kaardi ja mõeldava sõidutee, et jõuda vürtsidest nii rikkale "hommikumaale". Kaardil on kujutatud teie rannik ja saared, sealt peate teie sõitma pidevalt läände ja kohad, kuhu te tulete; ja kui kaugel, peate hoiduma poolusest või ekvaatorist ja missuguse kauguse peate läbima, et jõuda maale, kus on kõige rohkem vürtsi ja kalliskive. Ärgu imestatagu, et ma nimetan seda läänepiirkonnaks, kus need vürtsid kasvavad, sellepärast et inimesed sõites kõrvalekaldumatult läände, jõuavad idapiirkonda ookeani taga teisel poolkeral. Kuid kui teie suundute maismaad mööda läbi meie poolkera, asuvad vürtside maad idas." ² Toscanelli kordas kirjas ka veel Marco Polo jutustusi Hiinast ja rikkast Jaapani saarest, kus olevat külluses kulda, pärle, kalliskive ja inimesed katvat oma templid ja lossid kullaga. Seejuures väitis Toscanelli kindlalt, et kaugus, mis on tarvis sõita lääne suunas, ei ole väga suur. ³

¹ Keskaeg, k.II, lk. 21.

² Mangobur, Ozean no ustropum ... lk. 116 jj.

³ Salsamas, lk. 117

See kiri kanoonik F. Martinezile oli dateeritud 25. juun. 1474. a.¹ Mõni aasta hiljem olevat Kolumbus ise astunud kirjavahetusse Toscanelliga ja saanud koopia F. Martinezile saadetud kirjast ja merekaardi, ning seletusi, mis põhinesid peamiselt Marco Polo ja Niccolo de Conti teadetel, neist viimane oli Veneetsia kaupmehe poeg ja suur seikleja. Kiri Kolumbusele oli saadetud mitte varem kui 1479. a.

Ameerika õpetlane Vignaud eitab selle kirjavahetuse autentsust, väites, et ei saaks ega stiililt ei või kiri kuuluda Toscanellile. Nähtavasti on siin tegemist Marco Polo selleks ajaks juba tublisti vananenud teosest kokku sepitsetud võltsinguga ja antiikaja teadlaste koguutluste ebatäpse ümberjutustusega maakera kujust ning mõõdetest. Üldiselt on kiri oma sisult liiga elementaarne ja võib vaevalt olla nii suure humanisti ja õpetatud kosmograafi, nagu seda oli Toscanelli, arvamuse väljendajaks.

Kahjuks pole meie päevini säilinud Toscanelli kaarti, mida Kolumbus oma reisiril kaasas kandis ja mis hiljem Las Casase omanduses oli.

Toscanelli andmed ja eeskirjad läänepoolseks reisiks vürtside maale olid nii kindlalt ja usaldusväärseks antud, et Kolumbus pruukis neid ainult omaks võtta. Toscanelli oletas, et on tarvis sõita 3000 leguat² Lissabonist, et jõuda Jaapanini ja 5000 leguat, et jõuda Quisaini.³ XVIII saj. tuntud prantsuse

1 Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk. 227

2 leguas on vana pikkusemõõt, mida kasutati peamiselt romaani rahvaste juures, on 4-7 km.

3 Морисон, Путешествия Колумба ... lk. 28

kartograaf J.B.d'Anville ütles selle kohta, et see oli "suurim viga, mis viis suurima avastuse juurde".¹

Oletatakse, et Kolumbus kasutas ka Martin Behaini gloobust - ehkki ^odkumendid kinnitavad, et tegelikult valmis gloobus 1492. a. M. Behaim võttis osa Portugali ekspeditsioonidest ja kogus palju geograafilist materjali. On teateid, aga mitte täiesti usutavaid, et Kolumbus oli tuttav Behaimiga. Siis võis Kolumbus saada kasutada ka tema materjale.

Fernando liigitab Oma "Historias" põhjused, mille tõttu tema isa veendus võimaluses sõita lääneteed Indiasse, kolme gruppi:

1) Looduslikud (maa kerakujulisus, võttis ookeani suurused vähemad, seega laendas tunduvalt maismaad jne.).

2) Autoriteetsed kirjanikud, nagu vana-ajal Ptolemaios, Aristoteles, Seneca, Plinius, kellede juures on mingisuguseid viirjeid maa eksisteerimisele läänes - mere taga; lähemad ja kaasajased kirjanikud - Pierre d'Ailly², Marco Polo, Toscanelli ja Mandeville, kes oli fiktiivne reisikirjeldaja, aferist.

3) Meremeeste jutustused sellest, mida nad on näinud. Nende arvates nagu oleks läänes maa, kuna mõnikord vooluse poolt on kantud tundmata puutüvesid, erilisi paate, millel puuduvad naelad ja isegi tundmata inimese tõu laipu.³

Kindel on fakt, et Kolumbus uuris pähelepanelikult Pierre

1 *Marinobur, Orupuu no ustopuu ... lk. 118*

2 *Bierre d'Ailly (1350-1420) oli prantsuse piiskop ja hiljem kardinal. Tema kirjutatud ladinakeelne töö "Imago Mundi" oli lõpetatud 1410. a. XV saj. keskel levis see Lääne-Euroopas käsikirjalisena; esimene trükitud väljaanne ilmus 1490. a.*

3 *Anyruu, Ocygode korynda ... lk. 203*

d'Ailly teost "Imago Mundi".

Marco Polo raamatu lugemise kohta, aga ei ole teada, kas ta luges seda raamatut projekti koostamise või reise ajal.

On olemas ka veel legend, et Kolumbus andis peavarju ühele lootsile, kes ainukesena olevat pääsenud pärast pikka ekslemist merel. Loots olevat andnud oma kogutud andmed Kolumbusele ja ka saarte kaardi, mida nad olevat näinud kaugel läänes. Üldiselt võis Kolumbus tõesti saada palju teateid vilunud lootsidelt ja meremeestelt.

Nagu juba eespool mainisin, uuris Kolumbus erilise tähelepanuga P. d'Ailly "Imago Mundi" arvamusi ja õpetusi, kuigi kõik need avaldasid mõju plaani kujundamiseks, siis olid nad liialt laialivalguvad ja mitte küllalt tugevad selleks, et olla impulsiks sõidu teostamisel, sest milline meremees oleks võinud üldiste, julgete ettekujutuste põhjal oma kurssi valida, missugune valitseja või riik oleks selliseks sõiduks tundmatusse oma rahalisi resursse raisanud.¹

Seepärast võib arvata, et Kolumbuse ideed pärinesid märkmete kogumikust, milliseid ta ajajooksul mitmesugustest allikatest ammutas, kindel projekt aga küpses alles Toscanelli kirja alusel. See monumentaalne kiri tagab Toscanellile vaieldamatu teene transatlantiliste avastuste algatamiseks. Selle kirjaga tutvus Kolumbus tõenäoliselt 70-ndate aastate lõpul. Selle ajani oli ta lihtne meresõitja, siitpeale muutus ta avastajaks. Las Casase järgi Kolumbus olevat 14 aastat vaeva näinud, et Portugali kuningat oma plaanide jaoks võita. Kuna on aga teada,

¹ Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk.225.

et Kolumbus veel 1476. a. paiku oli Genuas, samal aastal aga sõitis ta Genua Centurione kaubamaja agendina Portugali, siis on Las Casase andmed kindlasti ebaõiged ja 14 aasta asemel võis olla juttu 14 kuust. Kolumbus on oma ettepaneku Portugali kuningale teinud esmalt septembris või oktoobris 1483. a. ja siis järgmise aasta lõpul siirdunud Hispaaniasse. ¹

Oma plaaniga Kolumbus tõenäoliselt esines 1483. a. Kuningas João II nõudis projekti kohta selleks moodustatud komisjoni arvamust. Komisjon pidas aga genualase kõnesid praalimiseks, projekti aga unelmaks, mis põhineb ainult Marco Polo teadetel. Osalt põhjustas komisjoni otsust ka portugallaste edukas avastustegevus Aafrikas ja nõue, et ei kullustataks riigi poolt assigneeritavaid summasid mitmes suunas esinevaile avastusretkeile. ² Ka kuningas ise ei uskunud Kolumbust.

Võib-olla oli veel teinegi põhjus, miks portugali valitsus keeldus: Kolumbus võis küsida liiga palju, aga Portugali kuningas sai uued avastatud maad tasuta. ³

1484. a. kui kuninglik nõukogu oli tagasi lükanud Kolumbuse projekti, kuningas saatis kaks portugali meresõitjat läände otsima Antiiliat nende arvestuse järgi. Kuid need meresõitjad ei saavutanud mingisuguseid tulemusi. Oli ka täiesti arusaadav, miks see ja teised portugallaste katsed teha avastusi Assoori saartest lääne pool, lõppesid edutult. Esiteks ei olnud olemas Antiiliat ega teisi saari kuni Newfoundlandini; teiseks sõites Assoori saartest läände, nagu seda tegid portugallased, nad oleks ^{id} pida-

¹ Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk. 226.

² Sealsamas, lk. 231-232.

³ Морисон, Христофор Колумб ... lk. 30.

nud võitu saama vastupuhuvatest läänetuultest.

Oma Aafrika reise ajal Kolumbus puutus kokku ekvaatori ja Kanaaria saarte laiuskraadide vahel puhuvate alalistõ idapassaatidega ja seepärast ta valiski just need saared oma reisi suundumise punktiks. Siis seisis ka põhjus, miks tema reis oli edukas, ehkki resultaat ei olnud selline, mida oodati.¹

1484. a., kui Portugali kuninglik nõukogu lükkas tagasi Kolumbuse plaani, suri Lissabonis tema naine donna Felipa. Nüüd katkes Kolumbusel side Portugaliga. Kolumbus otsustas siirduda Hispaaniasse, kus ta lootis leida toetust ja poolehoidu oma plaanile, Võtnud kaasa oma 5-aastase poja Diego, sõitis ta mööda Rio-Saltesi ja nägi kahte väikest sadamat Huelva ja Palost, mis sugugi ei meenutanud rikast ja elavat Lissaboni. Kui laev saabus Rio-Tintosse, nägi Kolumbus järsakul La Rabida kloostrit, Tal tekkis mõte jätta sinna Diego. Ta läkski jalgsi 4 miili La Rabida kloostrini ning palus väravavahilt vett ja leiba oma poja jaoks. Sel silmapilgul väljus väravast haritud frantsisklane Antonio de Marchena, kes kuuldes mehe võõrast aktsenti, tundis kohe huvi rääkija vastu. Ta jättis Kolumbuse koos pojaga enda juurde ja võttis Diego õpilaseks. Hiljem esitles ta Kolumbust hertzog Medina Celile - hispaania grandile, kelle valduses oli palju laevu Cadizis.² Hertzog Medina Celi näol sai Kolumbus endale mõjuka soosija, kelle juures ta elas peaaegu kaks aastat.³

1486. a. jaanuaris sai Kolumbus Toledo kardinal-peapiis-

1 Мопусон, Хрустопор Колумб... lk. 30.

2 Sealsamas, lk. 31.

3 Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk. 234.

kopi Mendoza vahendusel kuninganna Isabella juurde audientsile. Seejärel anti projekt kuninglikule nõukogule läbivaatamiseks ja lahendamiseks. Seega oli ta Hispaania kuninga teenistusse astunud.¹

Kuningliku komisjoni eesotsas oli vaimulik Hernando de Talavera, kes pidi läbi vaatama projekti ja andma soovitusi, kas vastu võtta või tagasi lükata. Talavera komisjon istus koos Salamanca ülikoolis. 1486. a. lõpuks polnud midagi veel otsustatud, sest arvamustes mindi lahku. Suure ettevõtte kasuks astus välja üks komisjoni liikmetest - Diego de Deza ja kas tema või Talavera mõjul sai Kolumbus 1487. a. algul esialgse toetusraha 12000 maravedi² aastas.

1487. a. Kolumbus elas Cordoba linnas, kus sel ajal eksisteeris genualaste koloonia. Üks sealseist genualastest oli apteeker ja tema apteegis pidasid arstid ja õpetlased oma vaidlusi. On loomulik, et ka Kolumbus külastas seda kaasmaalase apteeki. Siin tutvus ka Diego de Arana'ga, kes oli selle mitteametliku klubi alatine külaline. Diego viis Kolumbuse ka oma koju, kus Kolumbus tutvus ja sai sõbraks 20-aastase Beatriz Enriquez d'Arana'ga. 1488. a. sündis Beatriz Enriquez d'Aranal poeg, kelle isaks oli Kolumbus. Seega oli Kolumbusel kaks poega - Diego ja vallaspoeg Fernando.³

1487. a. lõpuks polnud Talavera komisjon veel midagi otsustanud. 1488. a. algul pöördus Kolumbus uuesti Portugali kuninga João II poole, paludes veelkord audientsile. Kuningas vastas

¹ Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk. 234.

² 12000 maravedi on võrdne 83 dollariga kullas.

³ Гунсор, Христофор Колумб ... lk. 150.

viivitamatult ja isegi veenis Kolumbust sõitma nii kiiresti kui võimalik. Kuna Kolumbus ilmselt põgenes Lissabonist võlgade pärast ja teda ähvardas vangistus, lubas kuningas teda ka selle eest kaitsta. Seda äkilist muutust kuninga juures põhjustas kaks asjaolu: esiteks ei leidnud kaks portugallast müütilist Antiilia saart ja teiseks, Bartlomeo Diaz, olles juba seitse kuud merel, ei olnud saatnud endast mingisuguseid teateid. Materiaalsete vahendite puudumise tõttu Kolumbus viivitas sõiduga Lissaboni. Kolumbuse vend Bartlomeo elas veel Lissabonis. Alles 1488. a. detsembrilid vennad Kolumbused Portugali kuninga juurde, just siis kui B. Diaz oli avastanud Healootuse neeme ja sõitnud ümber Aafrika lõunatipu. Pärast B. Diaz tagasipöördumist kuningas João II kaotas igasuguse huvi Kolumbuse vastu.¹

1489. a. vennad Kolumbused tegid uue plaani oma edasise tegevuse jaoks. Christoph tuli tagasi Hispaaniasse, kus tal jäi veel lootus Talavera komisjonile. Bartlomeo sulges oma kartograafilise töökoja ja siirdus Inglismaale ja Prantsusmaale, lootes nendes riikides äratada huvi Kolumbuse projekti vastu. Tagajärjetult lõppes läbirääkimine Inglise kuningas Henry VII-ga. Edasi sõitis Bartlomeo Prantsusmaale, kus teda võttis vastu Charles VIII õde Anne de Beaujeu², kes oli regendiks. Seal jäi projekti arutamine veel läbirääkimise astmesse. Anne de Beaujeu soovil jäi Bartlomeo Prantsusmaale, et valmistada tema jaoks merekaarte.³

1 Морисон, Христофор Колумб... лк. 34 jj.

2 Anne de Beaujeu (1462-1522) oli Prantsuse kuninga Louis XI vanem tütar, kes pärast oma isa surma (1483) oli regendiks Charles VIII alaealisuse tõttu.

3 Морисон, Христофор Колумб... лк. 35.

Kuidas elas Kolumbus veel ülejäänud kolma aastat? Sellest on vähe teada. Oletatakse, et ta avas Sevillass kontori "Vennad Kolumbused, kartograafid ja raamatukaupmehed".

1491.a. sügisel ei olnud Hispaania õukond ikka veel midagi otsustanud ja Kolumbus mõtles lahkuda Hispaaniast, minnes aga enne veel La Rabida kloostrisse. Siin võttis teda vastu paater Juan Perez ja ta jäi kloostrisse mõneks ajaks elama. Siin tutvus ta astronoom ja kosmograaf Garcia Hernandeziga, kes toetas Kolumbuse plaani samuti nagu šõukas meremees Martín Alonso Pinzongi. Paater Juan Perez kirjutas kirja kuninganna Isabellale ja saatis lootsi kirja viima. Seekord Isabella oli rohkem järeleandlikum ja saatis isegi Kolumbusele väikese summa raha, et ta võiks riietuda ja isiklikult ilmuda kuninga õukonda. 1491. a. kuninga väli-leer oli Santa Fes ja seal Kolumbus veelkord~~alt~~ esitas oma projekti. Nüüd muutus olukord Kolumbusele soodsaks, võib-olla Juan Perezi toetuse tõttu. Kolumbuse poolt ei olnud mitte ainult kardinal-piiskop Mendoza, piiskop Diego de Deza, Alonso de Quintanilla¹ ja Luis de Santa^{gel}vaid ka tema senine vastane Hernando de Talavera. Otsustati ainult veel ära oodata Granada vallutamist, mis toimuski 2. jaan. 1492. a. Seega oli lõpule viidud Hispaania reconquista, mis põhiliselt toimus juba XV saj. 70-ndail a-il.²

Varsti pärast Granada vallutamist algasid läbirääkimised, mis vahepeal uuesti katkesid ning Kolumbus kavatses lahkuda Hispaaniast. Enne aga kui ta jõudis lahkuda, kutsus kuninganna Isabella ta tagasi. ja viimaks 17. aprillil 1492. a. Santa-Fes

¹ Alonso de Quintanilla oli Kastilia minister või finants-kontrolör.

² Anyon, O cygode konynda ... lk. 213.

Granada lähedal kirjutasi kuningas ja kuninganna alla lepingule. See dokument säilib Barcelonas. Selle lepingu järgi anti Kolumbusele järgmised õigused ja privileegid: ta sai admiralitiitli, asekuninga ja kubernerite õigused kõikidele maadele ja meredele, mis ta avastab; ¹/10 kõigist pärlitest, kalliskividest, kullast, hõbedast ja teistest asjadest, hoolimata sellest, kust nad leitakse või vahetatakse. Kolumbus või tema asetäitja kuulutati ainsaks kohtunikuks kõigi vaidlusalaste asjade üle, mis tekivad kauplemisel tema poolt avastatud maadega.¹

Leping, mis kinnitati kuninga, kuninganna ja Kolumbuse allkirjadega oli eelkõige Kolumbuse nõudmised kuningas Ferdinandile ja kuninganna Isabellale. Need nõudmised olid fikseeritud Kolumbuse esindaja Juan Perezega ja kuningale ning kuningannale ette kantud nende sekretäri Juan de Coloma poolt. Igale Kolumbuse küsitud nõudmisele Coloma märkis, kas kuningas on nõus ja kas kuninganna kiidab seda heaks.

Lepingus ei ole midagi mainitud "Indiast", "Catayst", "Zi-pangust" ja teistest Aasia maadest, on aga juttu "anonüümsetest" saartest ja "anonüümsest" mandrist. Aasia maade puudumist lepingus võib seletada sellega, et väiksemgi nende maade meenutamine oleks võinud olla ajendiks Portugali-Hispaania konfliktile.²

Leping ise ei kujutanud veel Kolumbusele reaalseid õigusi asekuninga, admiraliteedi ja avastatud maade kubernerite tiitlitele. Osutatud tiitlid olid Kolumbusele antud tingimisi 30. aprillil 1492. a. lepingus "Tunnistus Christoph Kolumbusele kingitud tiit-

1 Пытаниеibus Кристофа Колумба, лх. 55 ff.

2 Sealsamas, лх. 59 (Sveti kommentaarid).

litest".¹ Lepingu järgi Kolumbus nimetati admiraliks ja ta ise ja ta järglased said õiguse oma nime ees kasutada sõna "don".

Tiitlitega ja lubadustega helde Kastiilia valitsus viis aga miinimumini kulutused ekspeditsiooni jaoks.

1 Путешествия Христофора Колумба, лк. 60.

III CHRISTOPH KOLUMBUSE ESIMENE AVASTUSREIS.

Ehkki lepingu põhjal oli juba kõik otsustatud, sõltus ettevõtte edu paljudest praktilistest küsimustest. Tarvis oli muretseda laevad ja võtta madrused, seda otsustati teha Palose linnas. Selleks oli mitu mõjuvat põhjust. Kolumbus oli kohaliku Pinzonite perekonna sõber, kes olid laevaomanikud ja kogunud kaptenid, siin oli kerge leida laevu ja madruseid. Palose linn oli sooritanud mingisuguse üleastumise ja kuninganna kohustas nüüd linna andma kaks hästi varustatud karavelli Kolumbuse ekspeditsiooni jaoks.

1492. a. 23. mail tuli Kolumbus koos oma sõbra paater Juan Perez'ega Palose linna. Jorge kirikus luges notar neile ette kuninga käsu, et lo päeva pärast peab kaks karavelli olema reisi- valmis ja selleks ajaks peab olemas valitud ka laeva komando ning madrustele välja makstud nelja kuu palk.¹

Kümnepäevane tähtaeg oli *absurdset* lühike. Kui Kolumbus siirdus merele, oli möödunud kolm kuud. Kolumbusele oli lubatud kolm karavelli, varustati aga ainult kaks. Neil päevil seisis Palose sadamas laev Galiciast, mis kuulus Juan de la Cosa'le, kes oli ise ka kapteniks ja Kolumbus rentis selle laeva oma lipulaevaks. Seda laeva nimetati "Santa Maria" ja see hukkus Española janniku juures. Meie ajani ei ole säilinud ühtegi sellest pilti ega usaldusväärset mudelit. Siiski oli Hispaanias loodud mitu

¹ Мориссон, Христофор Колумб... lk. 42.

arvatavat mudelit ja kaks jäljendit laeva loomulikust suurus-
est. Tõeline "Santa Maria" oli arvatavasti 120-130-tonnine laev.¹
Tema purje varustus oli tole aja kohta tavaline, siis kui laeva-
ehitajad hakkasid loobuma keskaja jaoks iseloomulike ühemastilis-
test laevadest: grot-mast oli tal pikem kerest, grot-rei oli võrd-
ne küll pikusele ja kandis suurt alumist purje, millele oli pea-
arvestus liikumise juures. Groodi kohal oli veel üks väiksemõõdu-
litem puri - grot-marsel. Fok-mast, mis oli veidi üle poole pikem
grot-mastist, omas ainult ühe samuti sirge fok-purje. Bizan asetees
ses kõrgel ahtri pealeehitusel, kandis mitte suurt ladinapurjet,
ja büspriti alla, mis terava murga all eraldus laeva ninast, pai-
gutati väikene neljakandiline blind-puri, see täitis võrdlemisi
halvasti kaasaegse kliveri funktsiooni.²

Tole aja Hispaania laevadel olid ofitsiaalsed nimed hari-
likult pühakute järgi ja hüüdnimed, mis andsid meremehed: "Santa
Maria" oli nende jaoks "La Galega". Kahest karavellist ühe nimeks
oli "Santa Clara", kuid tuntum on ta oma hüüdnime "Niña" järgi.
See nimi anti talle sellepärast, et ta kuulus Niño perekonnale.
"Niña" oli Kolumbuse kõige parem ja armsam laev. See tõi ta õn-
nelikult koju esimeselt reisilt, sellega jõudis ta Kuuba lääneran-
nikule ja tagasi Hispaaniasse teise reisi ajal ja *Niña* tegi ta
veel kolme reisi *Españolani*. See oli 55-60 -tonnine laev,
tema pikkus ei ületanud 70 jalga³ ning algul oli ta varustatud
kolme ladina purjega nagu portugali karavellid, kuid Kanaaria
saartel vahetas Kolumbus ladina purjed sirgete purjedega, et oleks

¹ Пятидесятая экспедиция Колумба, т. 237 (Сети комментария).

² Морисон, экспедиция Колумба... т. 43.

³ jalg (vene ja inglise pikkusemõõt) = 30,5 sm.

mugavam laevadel sõita pärituult.¹

Kolmas laev "Pinta" oli Paloses ehitatud karavell, suurem "Niñast". Ofitsiaalset nime sellel karavellil ei tunta, teda kut-
sutakse "Pinta" tõenäoliselt omaniku nime järgi. See oli tore
kiirekäiguline purjekas. "Pinta" tekilt nägid Kolumbuse meremhe-
hed esimesena "Uut Maailama" ning jõudsid selle laevaga esimese-
na kodumaale. Kõigel kolmel laeval olid primitiivsed kahurid, pi-
raatide ja ebameeldivate kohtumiste tagasitõrjumiseks. Mingil ju-
hul ei esinenud nad võitluslaevadena, neilei olnud ühtegi kanoniiri
niiri, sõdurit ega misjonäri. Ekspeditsiooni lipuks oli roheline
rist valgel foonil.²

Kolumbusel oleks olnud Palosesse sissesõitnud inimesena
võimatu valida ohvitseri ja madruseid ilma kolme kohaliku rikka
laevaomanika perekondade - Pinzoni, Niño ja Quintero toetuseta.
Martin Alonso Pinzon juhtis "Pintat" ja tema vend Vincente Yañez
Pinzon oli "Niña" kapteniks ning *ning* *...*. Kolumbus ise oli
kapteniks lipulaeval. Igal *laeval* oli vanem tüürimees - ohvitser,
kes oli vastutav laeva sõidu kursi eest. Meeskonnas oli mitmesu-
guseid spetsialiste. Nende hulgas oli juut Luis de Torres, kes
tundis hästi araabia keelt, sest arvati, et Indias saab kaubelda
araabia keeles. Rodrigo de Escavedo oli laevastiku sekretär. Rod-
rigo Sanchez oli kuninga kontrolör, kes pidi valvama, et kunin-
gas saaks oma osa kullast. "Santa Maria" ekipaažis oli 39 ohvit-
seri ja madrust, "Pintal" 26 ja "Niñal" 22. Kokku ulatus ekspe-
ditsioonist osavõtjate arv 90 inimeseni.³ Mõnede teiste allikate,

1 Мопнеон, Крестопоръ коньонд... лк. 43.

2 Scalsamas, лк. 43 жж.

3 Scalsamas, лк. 44 жж.

nagu Fernando "Historia" ja ka Las Casase "Historia" järgi aga 120 inimest.

Hispaania kirjanik Duro tegi juurdluse teel kindlaks, et ekspeditsioonist pöördusid tagasi "Santa Maria" ekipaažist 17, "Pintast" 19 ja "Niñalt" 8, kokku 44 inimest. Enne sinna jõudmist suri 2, Española kindluses hukkus 40 inimest ja 2 ohvitseri. Edasi näitas Duro oma uurimustes, et "Pinta" ja "Niña" meeskond oli pärit Palosest ja Mogerist, milles oli tunda Pinzonite põlvi. "Santa Maria" ekipaažis oli kõige rohkem lihtrahvast, kes olid pärit mitmetest Hispaania provintsidest.¹

1492. a. augustiks oli lõpuks kõik valmis ning ekspeditsioon võis oma reisi alustada. See oli esimene reis üle Atlandi ookeani ja selle sihiks oli jõuda Jaapani (Zipangu) ning Hiina (Catay) rannikule. Kolumbusele anti isegi kiri kaasa Hiina suurkhaanile.

Ekspeditsioonii plaan oli äärmiselt lihtne. Kolumbus sõitis lõuna suunas, kasutades domineerivaid põhjatuuli Kanaaria saartele jõudmiseks. Kanaaria saarte juurest pöördus ta otse läände, sest oma sõitudel Aafrika rannikule oli ta veendunud, et talvised tuuled Kanaaria saarte laiuskraadil puhusid idast ja ookean oli siis kõige rahulikum.

Paljud uskusid, et eelkõige Kolumbus kohtab oma teel suurt saarestikku. 1374. a. Kataloonia kaardil ulatub nende saarte arv kuni 7548-ni, Marco Polo loendab neid 12000 ja ka Behaim märkis need saared oma kaardile. Arvatakse, et peale Behaimi gloobuse oli veel Laona gloobus, mis oli ainuke geograafiline gloobus,

¹ Anyrun , Ocygode korynda ... lk. 220.

millele küllalt usutavalt oli kantud Ameerika avastamisele eelnev ~~epohh~~. Laona gloobus oli väiksem ja tema valmistamise aastaks märgitakse 1493, kuid oletatakse, et ta oli tehtud mitu aastat varem ja D'Avzaki arvamuse järgi ^{1486. a. Siis} võis seda ka Kolumbus kasutada. 1485. aastal Kõigil reisidel oli Kolumbusel kaasas Toscanelli kaart ja pärast Kolumbust kasutas seda Las Casas.¹

Kolumbuse esimene reis algas 3. aug. 1492. a. Palose sadamast ja suund võeti Kanaaria saartele. Reisi esimene etapp kestis vähem kui nädal. Tenerifa saare juures murdus "Pinta" rool ja Kolumbus saatis laeva Las-Palmas'i², et seal teha vajalik-lik remont. "Santa Maria" ja "Niña" sõitsid Gomera saare juurde. *Siin korraldati ümber ka laevade purjed*

6. sept. hiivati ankur ja katkes viimane side Vana-Maa ilmaga. Sõideti mööda kaljusest Ferro saarest. Selge ilma tõttu olid Ferro saare mäed ja Tenerifa saare mäetipp kuni 9. sept. näha, kuid selle päeva õhtuks kadus igasugune märk maast, kolm laeva jäid tundmatule ookeanile. Kolumbus isiklikult andis kursi: "Läände, mitte pöörduda põhja, mitte lõunasse!"³

Sel ajal hakkas Kolumbus, nagu ta ise kirjutab, pidama kahte päevikut, ühte õiget enda jaoks, kus oli näidatud tegelikult läbitud kaugus ja teist meeskonna jaoks võltsitud andmetega, milles ta vähendas tegelikult läbitud vahemaad madruste rahustamiseks.⁴

Kolumbus määras kaardil oma asukohta suuna, aja ja sõidukiiruse järgi. Suuna määramiseks kasutas ta ühte või mitut kom-

1 Yuncoy, Xpuciofor korynd ... lk. 169 jj.

2 Las Palmas on suurim linn ja sadam Gran-Canaaria saarel.

3 Morison, Xpuciofor korynd ... lk. 48.

4 Anyrux, O cygode korynda ... lk. 223

passi.

Kolumbuse karavellide kiirus oli küllaltki suur. Keskmiselt tegid laevad sel ajal 3-5 sõlme¹ kerge tuulega ja kuni 9,5 sõlme tugeva tuulega, mõnikord aga isegi 12 sõlme. 1492.a. okt. Kolumbuse laevastik sõitis keskmise kiiruse juures 5 ööpäevaga 142 miili, kõige kiirem nendest läbis 182 miili, mis teeb keskmiselt 8 sõlme. Tagasiteel, 1493. a. veebruaris "Niña" ja "Pinta" katsid 198 miili ööpäevas ning nende keskmine kiirus ulatus kuni 11 sõlmeni. Tänapäeva pugesportlane oleks nende rekordidega uhkustanud, mida suur admiral saavutas XV saj. ookeani ületades.

Üks põhjustest, miks Kolumbus tahtis omale vähemalt kahte laeva, oli tema püüe päästa inimesi hukkumise korral. Ta püstitas hämmastava rekordi oma eepohhi jaoks, ta ei kaotanud mitte ühtki laeva merel, kui mitte arvestada "Santa Mariat", mis hukkus karidel ilma ühegi inimohvrita.

Igasugune komfort ja mugavus laeval puudusid peaegu täielikult. Sööki valmistati tekil. Dieet oli üksluine: soolaliha, merekuivikud ja herned. Joodi veini, kuni see lõppes, või vett, mis tihti oli juba roiskunud. Ainult laevade kaptenitel ja Kolumbusel olid kajutid koikudega, teised magasid lahti riietumata kus said. Kõik meremehed olid usklikud.

Alates 9.sept. kuni 18.sept. puhus tasane idapassaat ja laevastik liikus 1163 miili läände. Meri oli rahulik ja õhk, na-admiral märgib oma "Päevikus", meenutades aprilli Andaluusias, puudus ainult ööbiku laul. See-eest aga lendas laeva taga palju

¹ sõlm - laeva kiiruse ühik, 1 sõlm = 1852 m. (S. a. l. Ameremil)

suuri linde. S.Ruge märgib, et Kolumbuse esimene reis oli sooritatud väga heade ilmastiku tingimuste juures, milliseid hiljem ei osanud kautada ükski järgnevatest meresõitjatest, kes sooritasid kaugeid reise uute maade avastamiseks.¹

Esmakordselt kohtasid hispaania meremehed 16. sept. ujuvaid merevetikaid, millega oli täidetud kogu meri. Kolumbus kirjutab peaaegu iga päev oma "Päevikus", et ta näeb palju rohtu.²

19. sept. laevastik tuli mahelduvate tuulte ja vihmade tsooni. Lähes punkt, kus kava kohaselt pidi asetsema muinasjutuline Antiilia saar. Kõik olid maad oodates ärevuses. Kolumbus ise mõttis sügavust, kuid põhjalood, mis oli 200 meresülda pikk, ei ulatunud põhja. Meremehed kaotasid kannatuse, sest juba kümnendat päeva puhus põhja-ida passaat ja kardeti, et nii on võimatu kodumaale tagasi pöörduda.

Järgmise viie päeva jooksul laevastik läbis 234 miili. Kord vaikse ilmaga nägi kõik meremehed otse loojuva päikese vastas maad. Laevad sõisid sinna, kuid saart ei leitud, seda ei olnudki. See oli lihtsalt äikesepilv läänehorisondil, mis sarnanes maaga - harilik nähtus merel. Algas uuesti passaat, kuid puhus väga mõõdukalt, seega järgmise 6 ööpäeva (26.sept. - 1.okt.) laevastik kattis 382 miili. Sellise olukorra juures madrused hakkasid nurisema ja kaeblema. Peeti salaja läbirääkimisi, mis olid suunatud Kolumbuse vastu, arvati isegi, et Kolumbust tuleb sundida tagasi pöörduma või visata ta üle parda, sest Hispaania kaugenes iga minutiga.

1 Анхурин, О судьбе Колумба ... лк. 222.

2 Путешествия Христофора Колумба, лк. 81.

Oktoobri esimestel päevadel tuul tugevnes ja laevastik jõudis 5 päevaga edasi (2.okt. - 7.okt.) 710 miili. Kui laevad läbisid meridiaani 65° p.l. ja 66° l.p., märgati maa tunnuseid edelas ja Kolumbus otsustas pöörduda sellele suunale. Kui ta oleks jätkanud sõitmist otse läände, oleks ta mõne päeva pärast jõudnud Florida rannikule ja siis avastuste käik, nagu juba märkis Las Casas, oleks olnud kindlasti teistsugune. Kuid pöördudes edelasse, Kolumbus pidi sattuma ühele Bahama saartest, mis tegelikult ka kiiresti juhtus. Tunnused maa lähedusest ilmusid juba mitu päeva enne: lendasid linnud, merel ujusid puutüved, pilliroog ja lauad.¹

7. okt. meremehed uuesti pettusid miraažist, jälle ilmus horisondile maa. Karavellide kohal lendasid sellel päeval suured lindude parved edelasse, see oli sügisene lend Põhja-Ameerikast Lääne-Indiasse. Madrused rahunesid, kui nägid laevade kohal lindude parvi. 10. okt. kasvas uuesti madruste rahutus. Nad olid olnud 31 päeva avamerel ja mingisugust maad polnud näha, nad nõudsid tagasipöördumist. Kolumbus rahustas ja veenis madruseid, rääkides suurtest rikkustest ja tuludest, mis nad tulevikus saavad. Tagasisõit oleks aga mõttetus, kuna oli sõidetud juba nii kaugemale ning lähemal ajal ilmub kindlasti maa.²

Kui päike 11. okt. õhtul loojuš, muutus kirdepassaat tormiks ja laevad sõitsid kiirusega 9 sõlme. Erilise tähelepanuga peeti laevadel vahti, kuna kuninga lubaduse järgi määratakse täiendav autasu, 10000 maravedi peale palga, sellele, kes esime-

1 Anysrus, O cygode korynda ... lk. 222 jj.

2 Yuncof, Xpuciofop korynd ... lk. 188 jj.

sena märkab maad. See otsustav öö oli valge ja ilus. Meremehed olid hirmunud ja erutatud, ohvitserid ärevuses, ainult Kolumbus oli rahulik: ta oli kindel, et praegu Issand avastab temale lubatud India.¹

Umbes kell 10 õhtul Kolumbus märkas kaugel mingisugust siia-sinna liikuvat valgust, mida ta arvas olevat kunstliku, kantud tõenäoliselt inimeste juurest. Ta kutsus madruse ja eskaadri juures oleva kuninga kontrolöri Rodrigo Sanchezi vaatama seda valgust. Esimene neist kinnitas admiralil valguse nägemist, teine aga eitas. Järgmise päeva 12. okt. varahommikul (kell 2), kui laevad sõtsid 48 miili, madrus Rodrigo de Triana märkas esimesena kuuvalgust liivast rannikut, kaugusega umbes 8 miili. Ta hüüdis ning varajasema kokkuleppe järgi anti kahuritest kogupauk. Selle tulemusena madrus nõudis endale ka kuninga autasu, kuid Kolumbus keeldus, öeldes, et tema ise nägi maad varem. Asi läks kohtusse, mis tunnistas õiguse Kolumbusele. Las Casas luges seda õigeaks kui autasu töö eest ja selle äravõtmine oleks solvanud admiralil, kuid paljud uusimaist uurijaist näevad selles Kolumbuse "jälki ahnust".² Teisest küljest õigustatakse Kolumbust, sest tema võib-olla märkas esimesena valgust rannikul, nagu ta seda kirjeldab, ehkki selles põhjuses kaheldakse, kuna 30 miili kaugusele ta ei võinud näha valgust saarel. Teisi saari nad teel ei kohanud. Esimene saar, mis ta avastas oli San-Salvador (praegu Watling-island). Igal juhul Kolumbus ise ei olnud kindel selles, et ta tõeliselt märkas maad, tema oleks ju ka andnud kahuritest kogupaugu. Lõpuks oletavad mõned, et Kolumbust ei huvitanud an-

¹ Морисон, Хроника Колумба... lk. 55.
² Анжун, О сыгбе Колумба... lk. 223.

tud juhul mitte raha, vaid kuulsus ja au, ühe sõnaga fakti jäädvustamine, et mitte tema esimesena ei näidanud teed läände, vaid märkas esimesena ka sellel teel maad. Kuid niisugused seletused ei õigusta madruse käest teenitud autasu äravõtmist.

Reis üle ookeani oli sooritatud hästi ja kogu aeg soodsate looduslike tingimuste juures. Sõit kestis 33 päeva Kanaaria saartelt ja 69 päeva, kui arvestada väljumist Palose sadamast. Kolumbus maabus saare juures Bahama saarestikus, mida Kolumbus nimetas San Salvadoriks, pärismaalased Guanahanako (arvatavasti praegune Watling).¹

Kolumbuse maabumine on olnud pikka aega vaidlusobjektiks. Kuigi Kolumbusele on pühendatud sadu uurimusi, pole seni veel keegi kindlaks teinud, missugusele Bahama saartest andis kuulus metsõitja nimeks San Salvador või teiste sõnadega, missugusele saarele randus ta pärast 33 päeva kestnud purjetamist üle Atlandi ookeani. Enamik uurijaid kaldub siiski arvama, et Kolumbuse San Salvadoriks võib olla Bahama saarestiku põhjaosas olev Watlingi saar. See Watlingi teooria on kujunenud ajalooliseks traditsiooniks. Viimasel ajal on sellele vastu vaieldud, nagu P. Verhoog ja Edwin A. Link ja Marion C. Link.

P. Verhoog hakkas Kolumbuse maabumise küsimuse vastu huvi tundma siis, kui ta teenis Hollandi-Ameerika laevastikus ja sõitis Kariibi vetes. Ta tundis suurt huvi ajaloo ja navigatsiooni vastu. Ta kogus tõendeid ja analüüsis leide, mis olid Watlingi teooria vastu. Esiteks kogus ta originaalset hispaaniakeelset allikmaterjali ja igat informatsiooniraasukest Kolumbuse sõidu suu-

1 *Маринговар, Океан на истопан ... лн. 124 ж*

na kohta. Ta töötas läbi eelkäijate uurimused. Verhoog väidab, et Bahama saared olid väljaspool regulaarset laevade liikumisteed ja kaardid, mis koostati XVI ja XVII saj. ei olnud täpsed. Pealegi on saarte nimed mitu korda muutunud. Esimesest reisist on ainult kaks saart, mille nimed jäid püsima: Kuuba ja Española. Tema arvates tuleks vanu kaarte kasutada suurima ettevaatlikkusega.¹

Paljud uurijad on kahelnud Kolumbuse teadete täpsuses. Kõikide allikmaterjalide järgi Kolumbus külastas oma esimesel reisil Uude Maailma nelja saart, enne kui jõudis Kuubale ja Española.

Saar, millele 12. okt. 1492. a. Kolumbus maabus, oli, nagu Las Casas väitis 15 leguat² pikk, väga tasane, keskel suur laguun, mägesid ei olnud. Fernando märgib, et saare pikkus oli 25 leguat³. Sellelt nn. San Salvadori saarelt nägi admiral palju teisi saari. Watling aga on palju väiksem saar, selle pikkus on 13 miili ja laius 7 miili.

11 okt. õhtul admiral ja mõned teised meremehed nägid müstilised valgust. Selle probleemi uurijad on andnud kolm põhjust:

- 1) Markham väitis, et tuli võis paista pärismaalaste kanuult.
- 2) Teised väitsid, et nähtus oli tingitud mingisugustest rõngasussidest (annelid).
- 3) Kolmandad väitsid, et meremehed, olnud niikaua merel ja oodanud pikisilmi maad, lihtsalt fantaseerisid. Või oli see liht-

¹ Verhoog, Columbus Landeä ... lk. 1104.

² 15 leguas=60 miili Las Casase järgi.

³ 25 leguas=100 miili Fernando järgi.

fatamorgaana.¹

Verhoog väidab kõigi oma uurimuste põhjal, et Caicos on 60 miili pikk, kolmnurkse kujuga ja sealt võib näha palju saari. Müstiline valgus sobib ka Caicosega, sest seda võisid tekitada rõngasussid, keda saare piirkonnas on palju ning valgus võis paista ka pärismaaaaste kanuult või mõnelt saarelt, sest lähedal oli palju teisi saari. Samuti oli Caicose saare ümber palju pilliroogu ning seal asus soodne laht, nagu kirjeldas Kolumbus, see laht oli Lorimer Cree.² Verhoog analüüsib veel palju teisigi põhjusi ja jõuab kõigi tõendite põhjal lõpptulemusele, et Kolumbus maabus esimesena saarele, mida tänapäeval tunatakse Caicose nime all. Verhoog arvab, et Kolumbus läbis esimese reisi ajal järgmised saared: Caicos, Mayaguana, Acklin-Crooked, Great Inagua ja edasi Kuuba ning Española.

Samasugusele järeldusele, et Caicos on Kolumbuse San Salvador, tulid ka Edwin ja Marion Link'id. Algul oli neil kavatsus võrrelda kahte marsruuti:

- 1) Morisoni - Watling, Rum Cay, Long Island, Crooked Island, Ragged Island, edasi Kuuba ja Española.
- 2) Verhoogi - Caicos, Mayaguana, Acklin Crooked, Great Inagua, edasi ikka Kuuba ja Española.

Linkid sõitsid läbi mõlemad marsruudid ja uurisid eraldi veel kõiki saari ning veendusid, et Caicosele maabus Kolumbus esimesena.³

¹Verhoog, Columbus landed ... lk. 1007.

²Sealsamas, lk. 1110.

³E.A.Link ja M.C.Link, A New Theory... lk. 6.

Võrreldes Morisoni ja Verhoogi on Morison teinud kõige täielikuma uurimuse Kolumbuse maahumisest saadik. 1942. a. on ilmunud tema kahekõiteline raamat "Admiral of the Sea". Morison sõitis ainult enda poolt kindlaks määratud arvatavat teekonda mööda. Kapten Verhoog, kelle lemmikharrastuseks on Kolumbuse reise uurimine, rajab oma järeldused originaalallikatele, mida suurendavad veel kogemused sõitudega läbi Bahama suure auriku kaptenina. Tema raamat on "Guanahani Again", mis ilmus 1947. a. Amsterdamis. Selles raamatus teeb ta kokkuvõtte oma uurimustest ja järeldab nende põhjal, et Caicos on Kolumbuse San Salvador. Nii Morison kui Verhoog on mõlemad põhjalikud teadlased ja navigaatorid.

Link'ide eesmärgiks oli võrrelda neid kahte teooriat (Morison, Verhoog). Et selgust saada purjetasid nad Bahama nende saarte vahel, kus Kolumbus võis olla käinud. Nad uurisid Kolumbuse päeviku originaalteksti iga lauset.

Algul nad sõitsid lennukiga üle saarte, et saada saartest selgemat pilti ja üldmuljet. See tõi suure kergenduse sõidule laevaga. Nende ekspeditsioon oli esimene, kes külastas Bahama saari. Enamik uurijaid olid teinud järeldusi kaartide ja raamatute põhjal. Edasi leidsid nad, et on palju erinevusi tõlgetes hispaania keelest inglise keelde ning otsisid hea hispaania keele tundja dr. Armando Alvarez Pedroso, kes ise ka uuris Kolumbust. Viimane luges originaalset hispaania keelset teksti just selle osa kohta, missugune oli teine saar, kuhu Kolumbus sõitis pärast San Salvadori.¹

¹ E. A. Link ja M. Link, A NEW Theory... lk. 2

Link'id sõitsid oma laevaga "Sea Diver" läbi kõik tuntud ja oletatavad marsruudid. Nad uurisid iga saart ja võrdlesid nende kirjeldust Kolumbuse kirjeldusega. Kõigi nende uurimuste tulemustest järeldus, et Watlingi saar ei ole Kolumbuse San Salvador:

1) Teatavasti nägi Kolumbus San Salvadori avastamise eel-ööl (11.ökt.) laevalt mingisugust valgust. Selles leiavad Link'id oma teooriale esimese toetuspunkti. Ja tõepoolest, juhul kui Kolumbuse San Salvadoriks pidada Watlingi saart, polnud meresõitjal võimalik näha tuld neli tundi enne saare avastamist, sest sellest ida pool pole ühtki saart. Samuti on väheusutatav, et mõni pärismaalasest kalur või tormisel ööl eemalduda rannikust 30 miili kaugusele. Caicose puhul oleks aga üsna hõlpus märgata Turks'i saarelt või selle lähedusest vilksatuvat valgust.

2) Kuna Watlingi saare idarannik on järsk ja kaljune, aga meri on piki rannikut täis korallriffe, seega väga raskesti läbi-pääsetav isegi mõõdukate tuulte puhul, siis jääb arusaamatuks, miks pole Kolumbus ühegi sõnaga puudutanud maandumise olusid oma küllaltki üksikasjalikus päevikus. Ka pole selles mainitud, et hispaanlaste maandumine oleks toimunud saare läänerannikul.

3) Kolumbus kirjutab oma päevikus "... alustanud uurimisi NNW suunas" jõudsid hispaanlased laheni, mille nad leidsid "... mitte rohkem lainetavana kui vesi kaevus". Watlingi saare põhjaosas asub üks laht, kuid viimane paistab silma erakordselt suure lainetusega, milline asjaolu sundis isegi kohaliku sõjaväebaasi väejuhatust välja andma käskkirja, mis keelab garnisoni sõjareid sõitmast paatidega lähel. Samal ajal Caicose saare kirdeosas asub korallriffidega piiratud laht, mis lainetuse eest on hästi kaitstud.

4) Ka Kolumbuse kirjeldus San Salvadori kujust ja suurusest vastab enam Caicosele kui Watlingile. Watling moodustab kõigest kolmandiku Kolumbuse San Salvadori suurusest ja pole kolmnurkse, vaid ovaalse kujuga.

5) Link'id ei leidnud Watlingi saarel kinnitust ka Kolumbuse sõnadele: "Ma nägin nii palju saari, et oli raske otsustada, missugusele neist suunduda kõigepealt." Watling ise on liiga väike mulje avaldamiseks, et on tegemist mitme saarega, teisi saari pole aga sealt näha üheski suunas. Seevastu avaneb Kolumbuse poolt kirjeldatud pilt Caicoselt.¹

Nende ja paljude teiste võrdluste puhul Link'id tulid otsusele, et Kolumbus maabus esimesena Caicosel ja mitte Watlingil. Edasi läks suund läbi Bahama saarte Mayaguana, Samana, Long Islandi, Crooked Islandi, Ragged Islandi, Kolumbuse ranniku, Kubbale.²

Ka lugeja veenmiseks jätkub neist vähestest võrdlustest, et San Salvadoriks on rohkem põhjust püüda Caicose saart kui Watlingi. Kuid kas sellega on küsimus, missugusele saarele Kolumbus esimesena maabus, lahendatud? Raske öelda. Ajalooliseks traditsiooniks kujunenud Watlingi saare teooriat on praegu raske ümber lükata, kuna Kolumbuse maabumisest on möödunud rohkem kui 450 a. ja Caicose saare hüpotees pole veel tunnustust leidnud.

Nii siis maabus Kolumbus ühele saarele Bahama saarestikus, mida ta nimetab San Salvadoriks, arvatavasti praegune Watling

¹ E.A.Link ja M.C.Link, A New Theory ... lk. 21.

² Sealsamas, lk. 26.

või Caicos.

Sel saarel kohtasid hispaanlased inimesi, keda Kolumbus kirjeldab järgmiselt: "Kõik inimesed, keda me nägime, olid noored, mitte ükski ei olnud üle 30. a. vana, hea kehaehitusega. Keha ja nägu olid neil väga ilusad, aga juksed jämedad nagu hobusejõhv ja lühikesed... Ühed olid end kaunistanud musta värviga (aga nahk oli nendel niisugust värvi nagu Kanaaria saarte elanikel, kes ei olnud mustad ega valged), teised punase värviga; ühtedel nendest oli kaunistatud nägu, teistel kogu keha, aga oli ka selliseid, kellel olid kaunistatud ainult silmad ja nina. Nead ei kannu ja ei tunne mingisuguseid (raud) relvi... Rauda nende juures ei ole."¹ Ka kulda siin ei olnud, nähti ainult üksikuid kuldasjakesi, mis olid kaunistuseks nina küljes. Elanikud näitasid märkide abil, et lõuna ja läänes on veel palju saari. Kolumbusele näis, et need on saared, mis on tema kaardil märgitud Zippangust lõuna pool ja kui nad ei vii teda otse kullarikka Jaapani juurde, siis on nad heaks sillaks Hiinasse.²

Kolumbus viibis saarel kaks päeva ja ta kirjeldas: "See on väga suur ja väga tasane, siin on palju puid ja vett, aga keskel on suur laguun. Mägesid siin ei ole."³

Võttes kaasa 6 indiaanlast-teejuhtisõitis Kolumbus 14.okt. edela suunas ja jõudis väikese saare Rum Cay juurde, mis asub põhja pool Long Islandist. Kolumbus nimetab Rum Cay'd Santa Ma-

-
- 1 Пятидесятая Христофора Колумба, лк. 89 jj.
 - 2 Морисон, Христофор Колумб ... лк. 60.
 - 3 Пятидесятая Христофора Колумба, лк. 91.

ria de la Concepcion.¹ Kulda siit ei leita. Selle saare elanikud sarnanesid San Salvadori elanikega. Pärismaalastest admirali saatjad, soovides viimasele meeldida, kinnitasid ja seletasid žestidega, et igal järgmisel saarel võib leida kulda. Kuid nagu näis, kõik need saared, mis avastati, Fernandina (praegune Long Island), Isabella (praegu Crooked Island) ja Ragged Island ei millegagi üksteisest. Kulda nendel ei olnud peale ehete. Aga kust nad said kuldehteid, seda oli tarvis Kolumbusel selgitada? Tõlk Torres veendus, et tema araabia keel siin ei aita. Kui admiral hakkas indiaanlaste selõtustest paremini aru saama, sai ta teada, et lõunas asub suur saar, mida indiaanlased nimetasid Colba (Kuuba). Kolumbus arvas, et see on Zipangu.

Esiteks sõitis Kolumbus edela suunas, siis aga pöördus lõuna poole. Kuna puhus kirdetuul ning laevad sõitsid kiiresti mööda nn. Kolumbuse pangast ja jõudsid 28. okt. Kuuba põhjarannikule. Ankrusse jäid nad jõesuudmesse, tõenäoliselt Port Nipesse. Pärismaalaste žestidest mõistis Kolumbus, et Kuuba on väga suur ja võimatu on sõita laevaga selle ümber 20 päevaga, selleks kulub rohkem aega.²

Kolumbus kirjutas oma päevikusse, et ta ei ole kunagi näinud nii ilusat sadamat. Puud olevat majesteetlikud ja rohelised, kuid ei sarnanevat meie puudega, ühtedel olevat toredad õied, teistel viljad; kõikjal olevat linnulaulu.³

Järgmisel päeval laevad sõitsid lääne suunas piki Kuuba rannikut, mis oli tugevasti lõhestatud lahtedega. Hibara⁴ sada-

¹ Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk.253.

² Sealsamas, lk. 254.

³ Путь к востоку от Христофора Колумба, lk. 106.

⁴ Hibara sadam asub Hibara jõe suudmes Ida-Kuuba põhjaranniku juures (21°07'p.l., 76°08'l.p.).

masse Kolumbuse laevad jäid ankrusse. Siin sai "Pinta" kapten Martin Pinzon indiaanlaste käest teada, et kulda leidub rohkem Kuuba sisemaal, kohtades, mida nimetatakse Cuba-nacan. Kolumbus tõlgitses nagu Caniba, mis tähendas suurkhaani ja soovides anda kiiresti kirja Hiina imperaatorile, ta saatis saatkonna. Saatkond tuli nelja päeva pärast tagasi ning jutustas, et 12 miili kaugusel asub koht 50 majaga ja umbes 1000 elanikuga. Hiilgust ja rikkust ei olevat nad kuskil näinud, ainult indiaanlased olevat olnud väga sõbralikud. Rännates läbi maa need kaks hispaanlast, kes moodustasid saatkonna, esimestena õppisid tundma suitsetamist.¹ Nii tutvusid hispaanlased tubaka (tabaco) ja selle kasutamisega ja õppisid tundma maisi ning kartulit. Kõik need kultuurtaimed levisid hispaanlaste kaudu kiiresti üle Euroopa, Aasia ja Aafrika.

Kuubal alustas admiral taimede kollektsiooni kogumist, mille abil ta võis kõiki Hispaanias veenda, et ta oli viibinud Aasia mandri piirkonnas. Kulda aga ei leitud. Kui hispaanlased küsisid indiaanlaste käest kulda, näitasid need kuhugi kaugusesse ning seletasid oma keeles, et eksisteerib Babeki² saar, kus inimesed koguvad kulda mere rannikult. Need valed kuuldused tekitasid esimese laakheli Kolumbuse ja Martin Pinzoni vahel. Viimane sõitis ilma luba küsimata oma "Pintaga" otsima Babeki saart. Ta jõudis Suur Inagua saareni, mis asus selles suunas, kuhu indiaanlased näitasid. Kulda Martin Pinzon sellelt saarelt ei saanud.

¹ Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk.255.

² Babek on Suur Inagua saar (21° p.l., 73° 20' l.p.), mis asub Navetrenni väinast põhja pool ja eraldab Kuubat Espanolast.

"Santa Maria" ja "Niña" jätkasid Kuuba ranniku uurimist ida suunas. 5. dets. jõudis Kolumbus Kuuba idatippu Maisi neeme lähedal. Ta nimetas seda Alpha ja Omega neemeks. Siin lõppes tema arvamuse järgi ida ja algas lääsi.¹

Edasi sõideti kagu suunas ja jõuti 5. dets. õhtuks Españolale. Indiaanlastest saatjad seletasid, et sellel suurel saarel võib leida kulda ja seekord nad ei eksinud. Peab märkima, et see saar päästis Kolumbuse reputatsiooni. Kolumbus nimetas saart La Isle Española (Hispaania saar), see oli väga ilus ja sarnanes oma looduse poolest Hispaaniaga.²

Kolumbus liikus edasi piki Española põhjarannikut. Teel avastati Tortuga saar, kuid seal laevastik ei peatunud. Españolal oli rohkem kulda kui teistel saartel. Meremehed nägid saare elanikel õhukesti kuldplaadikesi ja kuldkange. Meeskonna keskel tugevnes "kullapalavik". Kolumbuse päevikusse ilmusid esimesed märkused röövimistest. Ka admiralil valdab "kullapalavik", ta usub kuuldusi, nagu oleks Española lähedal saar täis kulda.³

Kui keegi indiaanlane rääkis talle maast nn. Cibao, mis asub kaugel idas, kus valitsejal on kullast kroon, siis arvas admiral kohe, et jutt on Zipangust (Jaapanist) ja tema rikkast valitsejast.⁴

Kuid kullasaare asemel sattus Kolumbus laev "Santa Maria" tüürimehe hooletuse tõttu korallriffidele. Laeva ei saadud pääs-

¹ Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk. 256.

² Морисон, Описание корынд ... lk. 66 jj.

³ Маргобур, Орепан но неопан ... lk. 128.

⁴ Юнсон, Описание корынд ... lk. 211.

ta. Ekipaaž läks üle "Niña" pardale. Kuna "Pinta" oli Kolumbusest lahku läinud, siis selle ekipaažiga "Niña" enam edasi sõita ei saanud ja Kolumbus otsustas jätta osa inimesi Españolaale. Ta walis sobiva sadama, kuhu "Niña" ankrusse jäi, kaldale aga ehitati kindlus. See nimetati Villa de la Navidad. Kolumbus jättis garnisoni 40 inimest Diego de Arana juhtimisel.

Kolumbus ise aga alustas 4. jaan. 1493. a. sõitu tagasi Hispaaniasse, kahe päeva pärast ühines temaga ka "Pinta".¹ Tagasitee osutus väga raskeks. Tormi tõttu 13. ja 14. veebr. kaotasid laevad teineteise ja ei kohtunudki enne kui Hispaanais. Kolumbuse laev "Niña" kanti suure tormi poolt Santa Maria saare juurde, mis on kõige läänepoolsem Assoori saartest. Siit võttis Kolumbus suuna Hispaania rannikule, kuid tormi ja udu tõttu kaldus jälle kursist kõrvale ning jõudis 4. märtsil Portugali rannikule. Edasi ei saadud sõita, kuna "Niña" oli tarvis remontida. 13. märtsil lahkus Kolumbus Lissabonist ja jõudis 15. märtsil Palose sadamasse. Selleks ajaks jõudis sinna ka "Pinta".

Nii lõppes 224-päevane suur reis. Kolumbus saatis ofitsiaalse ettekande oma reisist kuningale ja kuningannale. Harilikult nimetatakse seda ettekannet Kolumbuse kirjaks.

7. aprillil või mõni päev hiljem sai Kolumbus kuningalt ja kuningannalt kirja, mis algas nii: "Don Ch. Colón'ale, meie ookeani admiralile, asekuningale ja saarte kubernerile, kes avastas India".² Need olid täpselt samad tiitlid, mis talle olid lubatud, kui ta saavutab oma eesmärgi ja see fakt, et nad figu-

1 Anyrun , O cygode korynda ... lk. 226 .

2 Морсех , Лрнциозор кoryнд... lk. 84 ж .

reerisid kirjas, tähendas riigijuhtide tunnustust tema edule. Kuningas ja kuninganna väljendasid oma heameelt sellega, et kutsusid Kolumbuse õukonna juurde. Ta võeti siin vastu suurte auavaldustega. Kuningas Ferdinand ja kuninganna Isabella kinnitasid kõik õigused ja privileegid, mis Kolumbusele olid lubatud 1492. a.¹

Vaevalt jõudis Kolumbus tagasi oma esimeselt reisielt, kui Portugali ja Hispaania kuningad nõudsid paavstilt bullat, mis kinnitaks nende õigused *uutele avastatud maadele*.

Enne maabumist Kastiliias 9. märtsil 1493. a. kohtus Kolumbus Portugali kuninga João II-ga. Viimane andis talle mõista, et hiljuti avastatud maad kaugel läänes, peavad kuuluma mitte Kastiliiale vaid Portugalile. Kastilia ja Portugali õukondade vahel toimusid diplomaatilised läbirääkimised, milledees Kastilia poole ei olnud tugevaim ja alates Martin^{us}-ndast kõik paavsti bullad kinnitasid Portugali eesõigust avastuste sfääris "India suunas". Ja tõestada, et Española ja Kuuba asetsevad põhjas Kastilia jaoks keelatud tsoonist, mis oli määritletud bullaga "Aeterni regis", oli niisama raske kui kindlustada relvajõuga Kastilia üleolekut Atlantikas. 5. aprillil 1493. a. sõitis Barcelonast välja Portugali saadik, aga 22. aprillil saatsid Isabella ja Ferdinand João II juurde oma esindaja kirjaga, milles nad teatasid Portugali kuningale saarte ja mandri avastamisest, mis asetsevad "India suunas". Arvatavasti veel varem, päris aprilli algul saadeti Barcelonast instruktsioonid Hispaania saadikule Roomas. Just aprillis, nagu see on konstateeritud paavstide

1 Мопузон, Лрусцофор Коргунд... к. 84 ж.

kantseleide registrites, oli koostatud bulla "Inter Caetera" (edaspidi nimetame seda I.C.Nr.1), ofitsiaalselt dateeritud 3. mail 1493. a. Kuna sel ajal otsesed läbirääkimised Kastiliia ja Portugali vahel veel ei olnud alanud ja portugali saadik veel ei jõudnud esitada oma nõudmisi, ei olnud selles bullas väiksematki vihjet mingisugustele demarkatsiooniliinidele. Bullas oli jutt saartest ja maadest, mis on avastatud Kolumbuse poolt laevasõidul läände India suunas. Isabellale ja Ferdinandile kingiti õigused kõigi nende maade valitsemiseks, aga samuti nende territooriumide üle, mida võidi avastada tulevikus.

Bulla I.C. Nr.1 toodi Barcelonasse selajal, kui juba ilmus Portugali saadik ja kui Hispaania õukond sai kujutluse João II poolt esitatud nõudmiste iseloomust ja mahust. João II väitis, et Kolumbuse poolt avastatud maad peavad kuuluma Portugalile, siis Isabella ja Ferdinand tulid järeldusel, et bulla I.C. Nr.1 peab täiendama veel uue bullaga, milles peaks olema uus kokkulepe piiride osas Kastiliia ja Portugali riikide vahel Atlantikas ja piiri ajamine, mis ole^{ks} kasulik Kastiliiale ning võimeline mõjutama paavsti vaidlust João II-ga. Enne seda ~~ku~~ kui nõuda paavsti Alexander VI uut bullat, Ferdinand ja Isabella küsisid Kolumbuse arvamist.

Dokumendis 28. maist 1493. a., mis kinnitas Kolumbusele varem kingitud õigused ja privileegid, Isabella ja Ferdinand näitasid, et neile kuulub "meri-ookean" liini taga, mis läheb Assoori saarte juurest Rohelise Neemeni põhjast lõunasse, poolusel poolusele, nii et see kõik, mis asub lääne pool seda liini, kuulub Hispaaniale. Kolumbus oli aga arvamusel, et see liin peaks

olema ära märgitud natuke edasi läände, loo leguat Assori ja Rohelise Neeme saartest. Selle juures arvestas ta, et rikkad maad on mitte ainult lääne pool, vaid ka lõunas, Lõuna-Aafrika lähedal, Healootuse neeme ja Guinea vahel.

On teadmata, millisel kujul koostati uued instruksioonid, mis mai lõpul või juuni algul saadeti Barcelonast Rooma, kuid nende tulemusena ilmus uus paavsti bulla, koostatud 1493. a. juunis ja dateeritud tagantjärele - samuti 4. mail ja sama nimetuse all "Inter caetera" (tulevikus nimetame seda I.C. Nr.2). Selles viimases taastati peaaegu täielikult I.C. Nr.1 tekst ainult ilma viiteta vanadele portugali kuningate kingitustele. Selle juures I.C. Nr.2 tekstis ilmub esmakordselt termin "demarkatsiooni liin" ja märgitakse ära selle trass. Nagu selgub bulla tekstist, oli see liin märgitud sada leguat läände ja lõunasse Assoori ja Rohelise neeme saartest. Kõik, mis oli ja tulevikus avastatakse lääne ja lõuna pool sellest liinist, mis on ära märgitud põhja poolusest lõunasse, olgu need maad, asetsedes teel Indiasse või mõnes teises suunas, pidid kuuluma nüüdsest alates Kastiliiale. Mingisugust vihjet Portugali õigustele merel ja maal, mis asetsevad sellest liinist ida pool, bullas ei olnud. Sel viisil Alexander VI bulla I.C.Nr.2 rahuldab Isabella ja Ferdinandi nõudmise, hoopis vähe arvestades Portugali huve.¹

Veel samal aastal (1493. a.) toimus Portugali ja Hispaania kuningate saatkondade vahetamine ning pärast pikki läbirääkimisi, alles aasta pärast jõuti kokkuleppele. Et ära hoida kokkupõrke võimalust, sõlmisid mõlemad riigid paavsti vahetalitu-

1 Пятидесятая Генеральная конференция, ex. 250. (Sveti kommentaarid)

sel 1494. a. Tordesillase lepingu, mille järgi demarkatsiooniliin nihkus meridiaani juurde, mis asub 370 leguat (1175 miili) lääne poole Rohelise neeme saarte kõige läänepoolsemast punktist. Portugalile kuulusid kõik õigused Guineale ja ülejäänud territooriumile, mida ta juba valdas enne demarkatsiooniliini kehtestamist.¹ Demarkatsiooni ei teostatud kogu meridiaani ulatuses, vaid ainult Atlandi ookeanil, mis põhjustas kokkupõrke, kui hispaanlased, tulles idast ja portugallased, tulles läänest, kohustusid Moluki saartel.

Need kolm kuud, mis Kolumbus elas Barcelonas, tõid talle suure kuulsuse. Oma avastuste läbi sai ta väga tuntuks, peamiselt tänu itaalia residentide kirjadele Hispaanias ja ka enda kirjale "Kolumbuse kiri", mis ilmus 1493. a. Roomas kolmes ladina väljaandes; 1500. a. ilmus sellest veel seitse väljaannet, mis olid trükitud Roomas, Pariisis, Baselis ja Antverpenis.

Esimese reisi tulemuseks oli Vahe-Ameerika (Bahama saarte, Kuuba ja Española) avastamine. Kolumbus ise uskus kindlasti, et ta on avastanud India, nimetades ka avastatud maade päriselanikke indiaanlasteks.

Kolumbuse kinnitust, et ta jõudis Indiasse, uskus Hispaania kuningas ja kuninganna ning Rooma paavst, kuid kaugeltki mitte kõik teised. Peter Martyr, itaalia humanist, elades hispaania õukonna juures, kirjutas ühele oma korrespondentidest, et tema arvamuse järgi Kolumbus ei jõudnud Aasiasse sellepärast, et see ei ole kooskõlas maa mõõdetega. 1493. a. nov. ühes kir-

1 Артамура, История учения, I, лх. 431.

jas kardinalile ta iseloomustas Kolumbust kui "Novi Orbis Reper-
tor" - Uue Maaailma Avastaja. Veel hilisemad Peter Martyri kirjad
tunnistavad, et Uue Maaailma all mõtles ta gruppi saari, mida
Ptolemaios ei ole kirjeldanud ja mis asuvad Kuldse Hersonesose
(Malai poolsaar) lähedal. Täpselt sellisele järeldusele tuli ka
1498. a. Kolumbus ise. ¹

Tiivustatuna edusammudest asuti kohe samal aastal uue eks-
peditsiooni ettevalmistamisele.

1 Морисон, Христофор Колумб... лк. 93 jj.

IV CHRISTOPH KOLUMBUSE TEINE AVASTUSREIS

Kui kõige tähtsamaks ja huvitavamaks Kolumbuse reisiks on tema esimene avastusreis, millega on võrreldav ainult Magalhaësi reis, ei tohi siiski unustada, et ta sooritas veel kolm reisi Ameerikasse, millest igaüks õigustab Kolumbuse kuulumist maailma suurimate meresõitjate ridadesse. Kolumbuse teine reis oli silmapaistev oma ulatuse poolest: sellest võttis osa kõige suurem hulk laevu.

Teine ekspeditsioon otsustati kiiresti organiseerida ja kuna kuningliku kassa seisukord oli halb, siis tehti 5 miljonit maravedi laenu hertzog Medina Sidonia käest ja lisati veel mõned summad, mis saadi juutide konfiskeeritud varandusest, kes olid pagendatud Hispaaniast¹.

Nüüd tekib küsimus, miks otsustati teine ekspeditsioon nii kiiresti organiseerida ja nii ulatuslik? Põhjus on, et paavst Aleksander VI bulla "Inter Caetera" N 2, koostatud 1493. a. juulis oli kasulik Hispaaniale. Bulla tekstist ilmneb esimest korda termin "demarkatsiooni liin" ja märgitakse ära selle trass. Nagu edasi nähtub tekstist, oli see liin märgitud loo leguat Assoori ja Rohelise neeme saartest lõuna ja lääne pool. Kõik, mis on avastatud ja avastatakse läänes ja lõunas sellest liinist, kõik maad, mis asuvad teel Indiasse või mõnes teises suunas, peavad nüüdsest alates kuuluma Kastiliale. Mingisugust vihjet Portugali õigustele merel ja maal, mis asuvad sellest liinist ida pool,

¹ Anunnun, O cygode Koryunda ... lk. 227.

bullas ei olnud. Seetõttu Hispaania kuningas ja kuninganna kii-
rustasid teise ekspeditsiooniga, et avastada uusi maid ning jõu-
da ette Portugalist. Veel samal aastal (1493) toimus saatkondade
vahetamine Hispaania ja Portugali vahel. Pärast pikki läbirääki-
misi jõuti kokkuleppele, ning paavsti vahetalitusel 1494. a.
sõlmiti Tordesillase leping. Lepingu järgi demarkatsiooniliin
nihkus merediäani juurde, mis asub 370 leguat (1175 miili) lääne-
pool Rohelise neeme saartest. Selle lepingu heaks oli Hispaanial
tarvis avastada uusi maid.¹

Teise reisi ettevalmistus toimus Cadizis. Kui 1492. a. ad-
miraliga läksid kaasa vabatahtlikena üksikud noorukid ja avantü-
ristid ja teiste veenmine nõudis suurt pingutust, siis teise
reisi eel kaasasõitjaist ei olnud puudust. Kolumbuse kuulsus ja
suured kulla lootused ahvatlesid tuhandeid mehi ja noorukeid.

Kolumbuse ettepaneku - organiseerida kaubanduslik-koloonia
Españolal kiitsid kuningas ja kuninganna heaks. Teise reisi pea-
ülesandeks oli pärismaalaste pööramine ristiusku ja selle tõttu
lisati laevastiku koosseisu veel 6 preestrit. Nii imelik kui see
ka ei ole, aga ristiusku ei pööratud ühki indiaanlast! Laevas-
tikus tuli ühe vaimuliku kohta mitte vähem kui 200 meremeest,
kes olid värvatud reisi teise ülesande teostamiseks - kaubandus-
liku faktooria organiseerimiseks. Kolmas ülesanne oli määratud
ainult Kolumbusele - uurida Kuubat ja täpselt välja selgitada,
kas see on Aasia mandri osa ja kas sealt saab Hiina kullalinna
juurde.²

1 *Автоматика, Учение учасию, I, лк. 431.*

2 *Морисон, Кристофор Колумб... лк. 95 jj.*

Kõik koloniaalriigid, tegutsedes Ameerikas XVII saj., Seletasid Hispaania eeskujul, et nende sooviks on: viia indiaanlastele ristiusku.

Laevastiku organiseerimise ülesanne anti Juan Rodriguez de Fonsecale, kes oli Sevilla arhidiakoniks. Kolumbus ajas ise samaaegselt diplomaatilisi asju õukonna juures.

1493. a. juuli alul tuli Kolumbus Cadizi. Fonseca oli hiilgavalt täitnud oma ülesande organiseerides suurima koloniseerimisekspeditsiooni ookeani taha, millist veel ei olnud sooritanud ükski Euroopa riik. Ta ostis või rentis 17 laeva, varustas need toidumoonaga kuuekuuliseks reisiks sinna ja tagasi, värbas umbes 1200 meremeest-sõdurit-kolonisti; hankis vajalikke seemneid, teravilja, koduloomi, relvastust ja mitmesuguseid instrumente tulevase koloonia jaoks.¹

Hispaania monarhid, Kolumbus ja teised ekspeditsiooni organisatorid seletasid nagu siirduks Hispaania laevastik Aasiasse kulla ja vürtside **järele**. Seetõttu oli ekspeditsioonist osa võtta soovijaid nii palju, et nad otseselt tüütasid Kolumbust. Oli otsustatud võtta 1200 meest, kuid umbes 400 inimest, kes nimekirja ei kuulunud, tungisid salaja laevale, ja Kolumbus käitus nagu ei märkakski ta neid ning nad sõitsid kõik kaasa. Kõiki meelitasid muinasjutulised Ida maade rikkused... Kolumbus ise kirjutas, et nad uskusid, et võivad kulda ja vürtse kühvlitega kokku kraapida... otse rannikult².

Reisist osa võtvate laevade nimesid teame väga väheseid.

1 Морисон, Энрикофер Колумб... lk. 97.

2 Цукерник, О целых экспедициях... lk. 101j.

Kõige suurem nendest oli nn. "Santa Maria", mis sarnanes Kolumbuse lipulaevaga esimese reisi ajal; suured ja ilusad laevad olid hüüdnimega "Maria Galante", kaht teist laeva nimetati "Colino" ja "La Galega". Edasi oli umbes lo karavelli raapurjedega - nendest nime järgi teame ühte kuulsamat "Niña". Peale nende oli veel kaks karavelli ladinapurjedega ja mitu väikest sõudepaati, mida võidi kasutada luuresõitude juures madalates vetes¹.

Naisi pardale ei võetud. Koos Kolumbusega läks õnne otsima palju hidalgosid, kes olid jäänud tegevusetuks pärast Granada vallutamist. Teisel reisel oli esindatud ka Hispaania aadel: Alonso de Hojeda, Juan Perez de Leon - Florida avastaja ning hiljem Kuuba ja Jamaika kuberner jt.; kõik nad lootsid saada hiidgavat kasu sellest reisist.²

Vahtkonna ajakiri ja teise reisi päevik ei ole kahjuks meie ajani säilinud, kuid on teada mõne ekspeditsioonist osavõtja üksikasjalised jutustused nagu laevastiku arsti Diego Chanqui ja Savonast pärineva Kolumbuse lapsepõlvesõbra Michele de Cuneo omad.

25. sept. 1493. a. väljus Cadizist Kolumbuse teine ekspeditsioon ja võttis suuna Kanaaria saartele. 2. okt. jõudis laevastik Gran-Canaaria saare juurde. 5. okt. Gomera saarele, kus parandati ühte lekkima hakanud laeva. Kanaaria saartelt admiral sõitis läände, kuid 12° lõuna pool esimese reisi kursist. Kolumbus tahtis sõita La Navidadi juurde, kuid polnud otstarbekas korrata esimese reisi sõiduteed ja ta seadis eesmärgiks läbida ooke-

¹ Морисон, Христофор Колумб ... lk. 98.

² Ruge, Geschichte der Zeitalters ... lk. 271.

an kõige lähemat teed mööda ja avastada uusi saari Väike-Antilli-
saarestikus.

Espanõla indiaanlastelt oli Kolumbus žestide abil mõistnud, et Martinino (Martinique) saar on kõige lähemal Hispaaniale ning Tsaris (Dominica) asub selle kõrval. Kolumbuse võetud kurss oli õige ja viis otse Gomeralt Martinique juurde.

Sõit üle ookeani möödus ilma eriliste sündmusteta. Puhus soodne pärituul ja kauguse 2600 meremiili Ferro saarest kuni Dominica saareni laevad katsid 21 või 22 ööpäevaga.

3. nov., pühapäeval avastati esimene saar, mis sai nimetuse Dominica. See asub Väike-Antillide keskel. Dominical ei leidunud sobivat sadamat ja seepärast laevastik suundus põhjapoolsema saare juurde, mis admirali laeva järgi nimetati Maria Galanteks. Siin admiral läks maale hoides käes hispaania lippu ning võttis asustamata saare oma valdusesse. Järgmisel päeval avastati kaksiksaar Guadalupe. Siit võeti suund Espanõolale, kusjuures teel avastati terve rida saari, nagu Santa Maria Monserrat, Santa Maria la Redonda, San Martin jt.¹

14. nov. peatuti Santa Cruze saare juures. See saar oli esimeseks tulevase USA territooriumiosaks, mille Kolumbus avastas. Santa Cruze saarel maa oli hoolikalt haritud ja selle põhjarannik näis hiigelsuure köögivilja-aiana vastupidiselt senistele põlismetsadele. Möödudes sadamast, kuhu oli raske sisse pääseda riffide aheliku tõttu, jäid laevad ankrusse väikeses lahes, nn. Salt River Bay's. Siin toimus hispaanlaste esimene kokkupõrge

¹ Ruge, Geschichte des Zeitalters... lk. 272.

Ameerika pärismaalastega.¹

Keskpäeval saatis Kolumbus paadi 25 relvastatud meremehega rannikule pärismaalaste asula juurde. Elanikud jooksid laiali ja kui paat hakkas tagasi pöörduma lipulaeva juurde ilmus neeme tagant äkki nähtavale pärismaalaste kanuu 6 indiaanlasega (nende seas ka 2 naist). Toimus esimene kokkupõrge kui hispaanlased püüdsid vallutada kanuud ja indiaanlasi vangistada. Pärismaalased nähes, et põgenemine on võimatu, hakkasid vibudest laskma ja haavasid kahte hispaanlast, neist ühte surmavalt. Vaatamata suurele ülekaalule õnnestus hispaanlastel vangistada ainult üks indiaanlane ja seegi surmavalt haavatuna.² See kokkupõrge Salt River Bay juures näitas Kariibi indiaanlaste vahvust ja julgust, pärast seda hispaanlased püüdsid neid vältida.

Kolumbus, kartes, et kariibid koguvad uuesti jõude ja võib tulla tõsine lahing, otsustas lahkuda Santa Cruze saare juurest. Ühtlasi märgates horisondi põhja osas uute saarte ümmargusi tippe sõitis ta neid uurima. Mida lähemale saartele laevastik jõudis, seda rohkem ja rohkem neid nähtavale ilmus. Admiral nimetas need saared Virginiaks (Neitsisaarteks). Virginia saarte uurimisel Kolumbus kasutas oma väikesi karavelle ja paate. Lõpuks jõudis ta saare juurde, mida praegu nimetatakse Puerto Rico. 19.nov. laevastik sõitis kogu päeva piki Puerto Rico lõunarannikut ja järgmisel päeval jõudis laia lahte. Siin meremehed püüdsid kalu, võtsid värsket vett ja külastasid suurt asulat, mille elanikud

1 Морисон, Хрениофор Кольмод... lk. 106.

2 Гунсон, Хрениофор Кольмод... lk. 247.

olid ilmselt laiali jooksnud.¹ 22. nov. laevastik läbis Mono väina ja jõudis sama päeva õhtul Españõlale, esimese reisi ajal avastatud suurele saarele.

Ehkki Kolumbuse sihiks oli võimalikult kiiresti jõuda oma meremeeste juurde La Navidadi, jäi laevastik siiski ankrusse Monte Christi juurde, 12 miili La Navidadi kindlusest. Siin leiti 2 tundmatuseni muutunud laipa mitte kaugel rannast kõrge rohuseest. Teisel päeval leiti veel 2 laipa, kuna ühel neist oli suur habe ja pärismaalased habet ei kandnud, siis võis oletada, et need olid olnud eurooplased.²

27. nov. õhtul, vähe aega enne keskööd, tuli laevastik La Navidadi, kuid kartes veealuseid rahne jäi avamerele ja maabus alles hommikul. Admiral käskis tulistada kahest suurtükist, et teatada saabumisest ja ootas vastust, kuid kõik jäi vaikseks. Koidikul näks Kolumbus ise maale ja leidis La Navidadi kindluse ja inimeste asemel ainult ahervaremed ja laibad. Kuna laibad olid riietatud, tuli nad tunnistada eurooplasteks. Hukkunud olid nad veidi rohkem kui kuu aega tagasi.³

Hispaania garnisoni hukkumise üksikasju pole võimalik selgitada. Teada on, et hispaanlased tiisusid ja röövisid pärismaalasi halastamatult ja et pärismaalaste üks pealikke Caonabo juhtis nende vastu peetavat võitlust. Nii lõppes hea vahekord indiaanlastega. See avaldas kahjulikku mõju Kolumbuse reputatsioonile hispaanlaste silmis, sest Kolumbus oli senini kinnitanud neile,

1 Морисон, Христофор Колумб... 107 jj.

2 Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk. 273.

3 Пятидесятая Христофора Колумба, lk. 317.

et indiaanlased on kartlikud ja nendel ei ole relvi.

Müüd seisis Kolumbuse ees raske ülesanne, tuli otsida uus koht kindluse asutamiseks. Pika otsimise tulemusena leidis ta hästi kaitstud koha Española idarannikul. Siia ehitas ta linna, mille nimetas Isabellaks (Ciudad Isabella). Saare sisemusse, Cibao kulla leiukohtade juurde asutas ta fordi. Isabellas ilmus aga hispaanlastele seni tundmatu ja äärmiselt ohtlik vaenlane - maalaria, millesse haigestus palju meeskonna liikmeid, ka Kolumbus ise lamas kolm kuud haigena.¹

1494. a. jaan. saatis Kolumbus 15-mehelise salga julge ja energilise ohvitseri Alanso Hojeda juhtimisel saart põhjalikumalt uurima. Nädala pärast tuli Hojeda tagasi ja teatas, et saare sisemine osa on tihedalt asustatud rahulike indiaanlastega ning seal asetsevas Cibao provintsis on rikkalikult kullapahtlaid. Tõenduseks tõi ta kaasa liiva rikkaliku kullasisaldusega.²

Selle järel saatis Kolumbus 2. veebr. 1494. a. 12 laeva Antonio de Torresi juhtimisel Hispaaniasse. Ta andis Torresele kaasa kirja kuningale edasiandmiseks. See nn. "Torrese memorandum" on erakordselt huvitav, sest see paljastab Kolumbuse esimese nelja nädala koloniseerimise tegevuse ja näitab, kuidas sellesse suhtusid kuningas ja kuninganna. Kolumbus palus toidumoona, seemneid, kariloomi jm. saates Hispaaniasse ka mitmesuguseid kaupu: 60 papagoid, 26 indiaanlast ja kulda 30000 dukati väärtuses.³ Ta volitas Torrest üksikasjalikult jutustama kullast ja

1 Annyron, O cygode korynda ... lk. 228.

2 Ruge, Geschichte des Zeitalters....lk. 275.

3 Морисон, Христофор Кольумб... lk. 115.

sellest, kuidas seda pestakse jõeliivast. Ta vabandas, et veoloomade puudumise tõttu tal ei olnud võimalik kiiresti suuremal hulgal kulda laevale toimetada. Ta palus, et saadetak mitmesuguseid koduloomi, teravilja, haigete jaoks suhkrut, riisi, mandleid, rosinaid ja mett. Peale selle palus Kolumbus saata rohkem riideid ja varustust.¹

Torres jõudis Hispaaniasse väga kiiresti 25 ööpäevaga. Kuningas ja kuninganna olid Kolumbusega rahul ja leidsid tema nõudmised olevat arukad. Nad andsid käsu arhidiakon Fonsecale laevastiku organiseerimiseks, et kiiresti koguda ja Kolumbusele saata teravilja, kariloomi ja kõike, mida ta palus. Kolumbus lubas Hispaaniasse saata veel lisaks mõned pärismaalased Santa Cruze saarelt, et neid pöörataks ristiusku ja õpetataks hispaania keelt ja pärast kasutatakse tõlkidena. Kolumbus arendas ka ideed orjadega kauplemiseks, kuid kuningas ja kuninganna ei kiitnud seda heaks ja lubasid avaldada oma arvamuse hiljem, kui nad on tutvunud sellega üksikasjalikult.²

Admirali plaan kaubandusliku faktooria organiseerimisest ookeani taha nurjus, sest ^{Espanõla} indiaanlased ei tahtnud euroopa kaupu. Kaubanduslikku faktooriat, millest Kolumbus palju mõtles, ei olnud, oli aga platsdarm rannal - trampliin saare vallutamiseks. Kuu aega pärast Torrese laevade lahkumist Hispaaniasse organiseeris Kolumbus suure luuresalga saare uurimiseks. Ta rajas saare keskele Fome fordi ja siirdus edasi mägedesse kulla otsinguile, mida ta ka rohkesti leidis. Selle retke tulemusel ta veendus, et

1 Mopuccon, xpuciofor koryund... lk. 116.

2 Sealsamas, lk. 117.

ta ei ole Marco Polo poolt kirjeldatud Jaapanis. Kas siis Kuuba on Aasia mandri osa? Selle küsimuse olid tal käskinud lahendada kuningas ja kuninganna. Ja Kolumbus hakkas jälle maadeavastajaks ning võttis käsile uuesti oma esimese reisi plaani, et lõpetada tee otsimine Hiinasse. Ta valis kolm laeva: meile juba tuntud truu "Niña", "San Juani" ja "Gardema". Kirjelduse järgi olid need ladinapurjedega karavellid. "San Juani" ja "Gardera" meeskond oli kummalgi 14-16 inimest ja "Niñal" 28-30. Ajaloolaste õnneks sõitis kaasa ka Kolumbuse sõber Michele de Cuneo ja ka julge meresõitja kartograaf Juan de la Cosa.¹

Enne lahkumist Isabellast organiseeris ta veel ühe retke kulla järele. 550-mehelise rühma juhiks oli Hojeda. Nad pidid minema Fome fordi juurde saare keskel ja Hojeda pidi saama seal fordi komandöriks. Isabellasse jättis ta asevalitsejaks oma venna Diego².

24. aprillil 1494. a. lahkus Kolumbus kolme karavelliga Isabellast. Suund võeti läände ja peagi jõuti Kuuba saarele. 29. aprillil sõitis laevastik läbi Navetrenni väina ning saabus Alpha ja Omega neeme juurde, nii oli Kolumbus oma esimese reisi ajal nimetanud Maisi neeme. Siin admiral maabus ja asetas posti ristiga, millega kinnitati Hispaania juriidiline õigus Kuubale. Edasi Kolumbus sõitis piki Kuuba lõunarannikut. Maisi neeme taga tegi ta veel rea uusi avastusi ning aprilli viimasel päeval jõudis laevastik suurde lahte, mille Kolumbus nimetas Puerto Grandeks.

1 Морисон, Хронікофор Кольумб... лк. 120 ж.
2 Гунсон, Хронікофор Кольумб... лк. 263.

See oli Guantanamo laht.¹ Guantanamo indiaanlased olid väga küla-
lislahked. Nendelt kuulis Kolumbus suure saare olemasolust lõu-
nas, kus pidi olema palju kulda.

3. mail admiral andis käsu võtta kurss edelasse ning kahe
päeva pärast jõuti väga ilusale Jamaika põhjarannikule. Edasi
sõitis Kolumbus jälle lääne suunas kuni sadamani, mis veel täna-
päevalgi kannab nime Puerto Bueno. Siin olid indiaanlased palju
sõjakamad kui Kuubal. Kuna tugev vastutuul takistas edasilikumist
siis pöörduti 13. mail tagasi Kuubale ja sõideti piki Kuuba lõu-
narannikut lääne suunas rannale maabumata. Nähti rohkearvuliselt
saari ja kuna nende suure hulga tõttu ei olnud võimalik igale
saarele anda oma nime, siis nimetati kõik need saared "Kuningan-
na aiaks" nende suure ilu pärast.² Kolumbus arvas, et siin ongi
need Marco Polo kirjeldatud 7000 saart, mis asuvad Hiinast ida
pool. Sellest imepärasest saarteaiast jutustab ka üks pealkiri
Behaimi gloobusel, kus nad asetsevad lääne pool Zipangut.³

Kord põhja, kord läände ristles Kolumbus edasi selles häda-
ohtlikus imedeaias Kuuba rannikut silmist kaotamata. Lõpuks õn-
nestus laevastikul jõuda Isla de Pino'se saare juurde Lääne-Kuu-
ba lähedal. Kui Kolumbus nägi, et Pino vastas pöördus Kuuba ran-
nik lõunasse kadus tal viimnegi kahtlus, et Aasia rannik läheb
nüüd kagu suunas kuni kuldse Hersoneseni välja. Ka seletasid kuu-
balased ise, et nad oma maa piire ei tunne. Isla de Pino'se saa-

¹ Guantanamo laht asub Kuuba lõunarannikul (20°30' p.l., 77°30' l.p.)

² Путешествия Христофора Колумба, кн. 330jj.

³ Ruge, Geschichte des Zeitalters... lk. 277.

re juures¹ võttis Kolumbus kõikidelt meremeestelt oma väikeses laevastikus pühaliku töötuse ja allkirja, et Kuuba on Aasia mandri osa ning oleks kasutu edasi sõita, sest nii suurt saart ei või ollagi looduses²! (Tegelikult ta ei sõitnud Kuuba rannikut läbi ning võttis sellepärast valevande). Sellest koostas Fernan Perez de Luna protokoll 12. juunil 1494. a.³

Ajaloolises kirjanduses on tuntud Kolumbuse teisest ekspeditsioonist osavõtjate töötuse akt. Selles ofitsiaalses aktis räägitakse, et nemad koos Kolumbusega peavad Kuuba saart Aasiaks, Hiinaks. Karmi karistuse kartusel (trahv ja keele äralõikamine) kohustuvad nad mitte väljendama oma arvamust.⁴ Selline Kolumbuse seletus ei veennud isegi Juan de la Cosa't, kes oma kuulsale kaardile märkis Kuuba kui saare. Paljude aastate jooksul kujutasidki euroopa kartograafid kahte Kuubat: ühte saarena, nagu ta tõeliselt ongi, aga teist mandrina.

13. juunil 1494. a. pöördus laevastik tagasiteele Isabellasse. Kogu aeg puhus tugev vastutuul, mis muutus isegi tormiks. Sõideti ümber Haiti ja Jamaika lõunast ning veenduti lõplikult, et need on saared, kuigi väga suured. Teel Kolumbus haigestus raskesti. Peale viiekuist erakordselt rasket ja hädaohtlikku teekonda jõudsid kõik kolm karavelli Isabellasse 29. sept. 1494. a. Madrused kandsid kätel oma admirali kaldale. Ehkki Kolumbus ei leidnud suurt Hiina impeeriumi, uuris ta Kuuba rannikut ja avastas Jamaika.

¹ Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk.276.

² Морисон, Христофор Колумб ... lk. 126

³ Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk.278.

⁴ Цукерник, О мерах экспедиции ... lk. 8.

Vahepeal oli Isabellasse saabunud ka Kolumbuse vend Bartolomeo, kuid teisest küljest arenenud käärimine ning hispaanlaste vihkamine. Indiaanlased hakkasid relvastuma hispaanlaste vastu. Hispaanlased olid Pedro Margaritiga eesotsas sooritanud kogu aeg röövimisi ja vägivaldu. Kui teda korrale kutsuti, oli ta ühinenud rahutute jõuguga, võtnud kolm karavelli, mis Hispaaniaist olid saabunud Bartolomeo Colombo juhtimisel ja sõitnud Hispaaniasse. Üheks pealikuks rahutute jõugu juures oli ka munk Boil, kes oli saadetud ookeani taha indiaanlasi ristiusku pöörama. Nad jõudsid Hispaaniasse 1495. a. lõpus, munk Boil siirdus kohe õhkonna juurde ja hakkas laimama admiralit ja tema vendi.¹ Nii tulid Hispaaniasse kuuldused, et Españolal hispaanlased nälgivad, on haiged ja kannatavad vaesust, aga Kolumbus hoiab neid jõuga tagasi. "Siin Kastilias paljud uskusid seda ja väljendasid suurt rahulolematust admiralit vastu".²

Kuu või kaks hiljem, pärast Kolumbuse tagasitulekut Isabelasse, saabus siia Hispaaniast neli karavelli, tuues kaasa toidumoonna ja mitmesugust varustust. Karavelle juhtis Antonio de Torres. Ta tõi Kolumbusele ka armastusväärse kirja kuningalt ja kuningannalt, kes palusid, et Kolumbus jätaks Españolale asevalitsejaks venna või mõne teise isiku, aga ise pöörduks Hispaaniasse, et olla abiks läbirääkimistel Portugaliga.

1495. a. veebruari lõpus, kui Torres oli valmis sõitma tagasi Hispaaniasse, vennad Kolumbused ajasid Isabelasse 1500 indiaanlast. Torres võttis neist kaasa 500, sest rohkem ei mahtunud

1 Морисон, Христофор Колумб... лк. 132.
2 Цукерник, О целях экспедиции... лк. 11.

tema neljale laevale. Ülejäänud võttis admiral hispaanlaste teenistusse Isabellas. Indiaanlased hakkasid valmistuma pealetungiks hispaanlastele, kuid viimased ei jäänud ootama kuni neid ümber piiratakse ja hävitatakse, vaid läksid vasturünnakule. Esimene tõeline lahing toimus valgete ja indiaanlaste vahel 1495. a. märtsi lõpus.¹ Ehkki indiaanlastel oli arvuline ülekaal ei osanud nad võidelda ega omanud ajakohaseid relvi ning kaotasid. Hispaanlased tegutsesid väikeste salkadena ja Kolumbus valis lahinguks sellise koha, kus võisid osa võtta ratsaväelased. Eriti hirmutasid indiaanlasi suured koerad, kas ka võtsid lahingulisest tegevusest osa.²

Peaaegu aasta vennad Kolumbused olid tegevuses saafe vallutamise ja korra jalule seadmise ja püüdes seejuures saada võimalikult palju kulda. Iga indiaanlane alates 14-aastasest pidi andma niisuguse hulga kullaliiva, millega võis täita 4 kellukest. Nii kirjutab Las Casas, et see süsteem oli jälk ja rumal. Pärast seda kui indiaanlastest oli ära võetud kõik kuldehted jäi neil ainukeseks teeks püsivalt ja visalt töötada tootes kulda jõgedest või siis põgeneda. Tihti indiaanlased jätsid maha asustatud alasid ja läksid ära saare sügavusse või mägedesse ja hukkusid epideemiatega (rõugete) tõttu kümnete tuhandetena. Need, kes ei õnnestunud põgeneda hispaanlaste eest, olid faktiliselt muudetud orjadeks.³

Kui Isabellas puhkes malaaria, tuli kolonistidel Española põhjapoolne rannik maha jätta ja asuda elama saare Kariibi mere-

1 Морисон, Христофор Колумб... лк. 134.

2 Марингович, Очерки по истории... лк. 139 II.

3 Морисон, Христофор Колумб... лк. 135.

äärsele ja rohkem tervislikule lõunarannikule. 1496. a. Bartolomeo Colombo otsustas sinna rajada Santo Domingo linna.¹

Hispaaniasse tagasipöördunud, eesotsas Boili ja Pedro Margaritiga ning ka teised jooksikud levitasid igasugust laimu Kolumbuse tegevuse kohta. Seetõttu kuningas ja kuninganna saatsid asja selgitamiseks ja kontrollimiseks Kolumbuse juurde Juan Aguado, kes 1495. a. oktoobris tuli Isabellasse 4 laevaga, tuues kaasa ka mitmesugust toidumoota ja varustust. Kasutades oma volitust, ta hakkas jälgima iga Kolumbuse sammu. Kolumbus mõistis, et tarvis on kiiresti sõita Hispaaniasse ja kindlustada oma poliitiline peitsioon ning isiklikult kaitsta oma tegevust.²

10. märtsil 1496. a. alustas Kolumbus kahe laevaga ("Niña" ja "India") tagasisõitu Hispaaniasse. Mõlematel laevadel olid üli-suured koormad - nendel sõitis 225 hispaanlast ja 30 indiaanlast, kusjuures normaalseks arvuks nendel laevadel võis olla umbes 50 inimest.³

Hispaaniasse jõudsid nad pärast pikka ja rasket sõitu 11. juunil 1496. a. Cadizi sadamas lõppes Kolumbuse teise ekspeditsiooni viimne etapp. See reis oli kestnud kaks aastat ja kümme kuud.

Kolumbus tõi kaasa ka dokumendi selle kohta, et ta oli jõudnud Aasia mandrile, milleks ta pidas Kuubat. Edasi seletas ta, et leidis Española keskosas Cibao provintsis palju kulda. Üldiselt õnnestus Kolumbusel oma seletustega kuningannat uuesti veenda ja ta saavutas seda, et keegi peale tema ja ta poegade ei saanud uusi lubadusi maadeavastamiseks läänes.

1 Маринговар, Очерки по истории ... лк. 140.

2 Анырун, О сыгбоде калында ... лк. 229 ж.

3 Морисон, Христофор Колумб ... лк. 137.

Aga kuna vabatahtlikud asunikud läksid kalliks maksma, siis Kolumbus tegi ettepaneku - asustada koloonia kriminaalkurjategijatega. Seejärel hakkasidki kohtud kuningliku määruse järgi saama kurjategijaid Españolaale.

Kolumbuse teine avastusreis oli alustatud suurte lootustega, kuid loodetud suurte kasumite asemel ei suudetud katta isegi ekspeditsiooni jaoks tehtud kulusid. Seega tekitas teine reis Kolumbuse avastuste suhtes kriisi. Ühtegi eesmärki, mis oli seatud, ei saavutatud. Kolumbus arvestas küll, et ta oli jõudnud Hiinasse või Indiasse, kuid kallid vürtsid ja siid jäid ikkagi saamata. Kulda leiti äärmiselt vähe. Nüüd hakati otsima uusi vahendeid tulude saamiseks. Kujunes välja indiaanlaste orjastamine hispaanlaste poolt ja algas nende saarte päriselanike kiire hävinemine. Kuubalt, Jamaikalt, Puerto Ricolt ja Väike-Antilli saartelt hakati nüüd indiaanlasi vedama orjadeks Españolaale.

Teise avastusreisi tulemuseks oli Vahe-Ameerika (Väike-Antilli, ^{saarte} Puerto Rico ja Jamaika) avastamine ja esimese alalise eurooplaste asula loomine Uues Maailmas.

V CHRISTOPH KOLUMBUSE KOLMAS AVASTUSREIS.

Pärast teist avastusreisi kuningas ja kuninganna võtsid Kolumbuse vastu pikaajalise ootamise järel Valladolidis. Siin olid ka tema poeg Diego ja vallaspoeg Fernando kuninganna paažidena. Sellel vastuvõtul Kolumbus avaldas oma kavatsuse kolmandaks ekspeditsiooniks ja soovis selle varustamist. Tema kava kohaselt peaksid 5 laeva viima toidumoonna ja muud vajalikku Española kolonistidele, 3 laeva vajaks ta aga spetsiaalselt endale mandri otsimiseks.

Ajavahemikul 1497. a. aprilli lõpust kuni juuni keskpaigani kuningas ja kuninganna kinnitasid Kolumbusele kõik õigused, tiitlid ja privileegid ning lubasid tal valida 300 kolonisti. Tal oli õigus võtta kaasa ka 30 naist. Need olid esimesteks valgeteks naisteks, kes siirdusid Euroopast Uude Maailma, kui mitte Torres ei viinud 1495. a. mõnda naist salaja Españolale. Kuningas ja kuninganna lubasid andeks anda kõigile kurjategijatele, välja arvatud ainult reeturid ja ketserid, kes nõustuvad sõitma admiraliga ookeani taha ja elama seal aasta või kaks. Española oli hispaanlaste silmis diskrediteeritud kui ainult nii sai väljarändajaid meelitada tulevasele "töötatud maale"¹

Ekspeditsiooni ettevalmistamisega möödus üks aasta. Riigipead olid küll olnud helded lubadustega, kuid kitsid raha and-

1 Морисон, Христофор Колумб... лк. 142 жж.

misega, ilma avansita aga ei tahtnud keegi sõita Españolale. Osa ekspeditsiooni kulusid kaeti summadega, mis saadi indiaanlaste müügist. Kuningas ja kuninganna andsid Kolumbuse kolmanda reisi jaoks 6 laeva, nendest 3 kinnitati admiralile reisiks ja ülejäänud 3 viisid varustust Españolale Carvajali juhatusel. Kolumbuse kolmest laevast oli 2 karavelli ja 1 lipulaev, suuruselt võrdne "Santa Mariaga". Kolumbus ei maini kuskil laeva nime aga eraldamiseks kahest karavellist ta nimetab lipulaeva lihtsalt "La Nao" ("Laev"). Kahest karavellist suuremat, veeväljasurvega 70 tonni, nimetati "Vakenos", enam kiirekäigulisemat ja väiksemat aga "Correo". Nende kolme laeva varustamisega oli Kolumbusel tõsisel raskusi. Alles 1498. a. mais jõuti nii kaugele, et laevad seisisid San Lucar de Barrameda reidil.¹ Huvitav on märkida, et samal ajal s. o. 20. mail 1498. a. Vasco da Gama ümber Aafrika lõunatipu sõites jõudis India rannikule, Kalikuti linna.²

30. mail 1498. a. hiivati ankur San Lucar de Barrameda³ sadamas ja algas Kolumbuse kolmas avastusreis Ameerikasse. Füüsiliselt ei tundnud Kolumbus end mitte hästi selle riskantse ettevõtte jaoks. Ta hoidis oma laevastikku rohkem edela suunas, et vältida kohtumisi prantsuse, aga teiste allikate järgi portugali laevastikuga, mis kuulduste kohaselt ristles San Vicente neeme lähedal. Kolumbus koostas endale kindla marsruudi: sõita lõunas- se kuni ekvaatori piirkonnani, hiljem aga pöörduda läände. Sõites

1 Морисон, Христофор Колумб... К. 143.

2 Маргобур, Очерки по истории... К. 144.

³ San Lucar de Barrameda sadam asub Gvaldalkvira jõesuudmes, Sevilla meresadam. Sellest sadamast väljus 1519. a. ka Fernao Magalhãesi esimene ümbermaailmareis.

selle kava järgi lootis ta jõuda suure mandrini, mille eksisteerimisest ta kuulis kõiketeadvailt juutidelt. Säilinud on kiri, mille juveelikaupmees Mosen Jayme Ferrer kirjutas 5. aug. 1495.a. Kolumbusele. "Alati olen ma Kairos ja Damaskuses inimesi üle kuulnud, millisest tsoonist ja millisest maailma osast nad kalliskive, kulda, vürtse ja drooge töid. Nüüd tulevad kõik need väärtuslikud asjad õõga sarnanevatelt maadelt, kus elanikud on mustad või pruunikad, nii et minu arusaamise järgi ei või Teie Armulisus enne selliseid asju külluses leida, kui Te niisuguseid inimesi pole kohanud."¹ J. Caboti² avastused põhjas võisid viia oletusele, et ka lõunas võiks see manner jätkuda. Kolumbuse epohhil oli kulla ning teiste hinnaliste asjade valdamine ühendatud mõttega maakera kuumadest piirkondadest.³

Niisuguste lootustega Kolumbus pöörduski lõuna suunas. Esimene peatus sellel reisiril tehti 7. juunil Puerto Santo⁴ saarel, kus võeti vett, puud ja toidumoonat. Samal ööl jätkati edasisõitu Madeira saare juurde.⁵ Sellel saarel Funchali linnas oli Kolumbus elanud mõnda aega oma noorusaastail. Täiendati tagavarasid ja sõideti edasi Gomera saarele. 21. juunil saatis Kolumbus Ferro saare juurest kolm laeva otse Espanõlale. Nende laevade kapteneiks olid

¹ Peschel, Geschichte des Zeitalters ... lk. 287.

² John Cabot (Giovanni Caboto) - 1450-1498. Sündis Genuas, elas Veneetsias, hiljem Inglismaal, Bristolis. Organiseeris oma ekspeditsiooni bristoli kaupmeeste toetusel. 1497. a. mais-juunis ületas ta Atlandi ookeani, hoides kogu aeg 50 p.l. Nägi mingisugust maad ja päästas seda pöördus lõunasse. Kas ta jõudis Uuse-Sotlandini on teadmata. 1497. a. juulis pöördus tagasi Inglismaale.

³ *Гунзор, Христофор Колумб ...* lk. 316.

⁴ Puerto Santo (Porto Santo) on väike saar, mis asub Atlandi ookeanis 50 km. kirde pool Maiderast. Avastuste ajal see saar kuulus Portugalile. Kolumbus elas seal 70.a. lõpul oma naisevenna juures.

⁵ *Путешествия Христофора Колумба, lk. 404.*

Alonso Sanjets de Carvajal, Pedro de Arana (Beatriz Enriquez de Arana vend), Giovanni Colombo, genualane ja admiralil lellepöeg.¹

Kolumbus ise võttis Kanaaria saartelt kursi Rohelise neeme saartele², sõites 750 miili kuue päevaga. Boavišta saarel tegi ta lühikese peatuse, ankrusse jäi aga Santjaga saarele 1. juulil lootes siit osta elusloomi Española jaoks. Hirmsa kuumuse tõttu haigestus ta ise ja hulk meremehi, nii et nad seisid küll nädal aega, aga loomi ei saanudki osta ja liikusid edasi. Fogu saare lähedal laevad sattusid tuulevaikusse kolmeks päevaks kuni 7. juulil hakkas puhuma pärituul ja Kolumbus võttis kursi edelasse, püüdes jõuda Sierra Leone paralleelile. Kuid tuul hakkas nõrgenema ja 18. juulil vaibus täiesti, selleks ajaks oli laevastik jõudnud 9°30'p.l. ja 24°l.p. Seega Kolumbus oli jõudnud juba vaikuse vööndisse ja järgmised kaheksa ööpäeva tema karavelle kandis ekvatoriaalne voolus. Meremehed jäid kuumusest nõrgaks oma paksudes villastes riietes. Admiral määras kvadrandi abil oma asukohta Põhjanaanala järgi ja veendus, et on jõudnud 5°p.l. - viga oli rohkem kui 250 legua lõuna suunas. Kolumbus oli väga rahul, et ta jõudis sellele laiuskraadile. Tal oli teada, et palju aastaid tagasi üks Portugali kuninga meresõitjatest määras Sierra Leone lähedal asuva Los'i saare laiuseks 5°p.l., kuid eksis nii portugali meremees kui ka Kolumbus. Tegelikult Los'i saar asub 9°30'p.l. Kolumbus jõudis sinna, kuhu ta püüdis, kuid 4,5°-lise vea tulemusena osutusid ebaõigeteks kõik tema edasised arvestused laiuste

¹ Peschel, Geschichte des Zeitalters ... lk. 286.

² Rohelise neeme saared on 14 vulkaanilist saart Atlandi ookeanis 16°45' ja 15°15'p.l. ning 20°40' ja 25°25'l.p. vahel, 570 km. lääne pool Aafrika Senegali rannikust.

määramisel.¹

22. juulil 1498.a. puhus karge passat, Kolumbus võttis kurssi otse läände ja lo ööpäeva jooksul laevad liikusid soodsa passaaði tõttu kiiresti. Meremehi piinas aga kohutav kuumus, nende kannatus kadus ja admiral vajab kogu jõudu, et püsida mehisena hoolimata kuumusest ja podagrast. Tõrv sulas, laevad hakkasid lek--kima; toidutagavarad riknesid, veinivaadid kuivasid ning hakkasid jooksma. Kolumbus vahetas pidevalt kurssi, katsudes väljuda sellest vööndist, kus valitses väljakannatamatu kuumus. 31. juulil tuli lõpp ekipaaži kannatustele ja see oli ka viimane aeg, sest neil ei olnud enam tilkagi magedat vett. Keskpäeval karjus madrus masti tipult, et näeb maad - kolme kõrgendikku läänes. Laevadel hakati laulma pidulikku laulu "Salve Regina". Admiral võttis kurssi maa suunas, lähededes rannikule kerkis nende ette kolm⁴teravapipulist mäge. Kolumbus andiski saarele nimeks Trinidad.² Varsti nägi ta saare kagupoolses otsas neeme, mille ta nimetas Cabo de la Galea (praegu Cap Galeota).³

Järgmisel päeval, 1. augustil liikus admiral piki Trinidadil lõunarannikut otsides mingisugust lahte, kuhu suubuks jõgi. Oma pikkade reiside keskel saadud kogemuste põhjal valis Kolumbus ka siin parima koha sellel rannikul - Erin'i lahe, kus jõgi merre kandis külma maitsvat vett. Meremehed läksid rannikule, loputasid jões oma riideid, pesid end meresoolast ja higist. Saar oli

¹ Морисон, Христофор Колумб ... lk. 145.

² Trinidadil saar asub 10°-11° p.l., aga Espanola 18°-20° p.l.

³ Ruge, Geschichte des Zeitalters ... lk. 284.

kaetud toreda lopsaka taimestikuga. Piki rannikut ei näinud madrused ühtegi elamut ega inimest, kuid märkasid jalajälgi, mis laskis oletada, et saar oli asustatud.

2. aug. Kolumbus lähenes kitsale väinale, kus Trinidad saare edelanurk asub kõige lähemal mandrile ja jäi siia ankrusse. Siin toimus esimene kohtumine Lõuna-Ameerika pärismaalastega. Suur indiaanlaste kanuu, milles istus 25 pärismaalast, suundus rannikult tema laevade juurde, kuid märgates valgeid, jäid nad laskekaugusesse. Kolumbuse kirjelduse järgi olid need indiaanlased sihvakad, ilusa kehaehitusega ja ilma riieteta, peale vöö ümber puusade ja kirju vöö ümber pea. Naha värvus oli neil heledam kui indiaanlastel, keda admiral oli varem kohanud. See fakt ei lohutanud Kolumbust, sest ta uskus kindlasti, et kulda ja teisi kalleid produkte võib leida ainult seal, kus elab must rass. Nendel indiaanlastel olid kaitseks kilbid, mida hispaanlased seni avastatud maades kuskil ei olnud näinud. Admiral püüdis neid igasuguste läikivate asjadega meelitada pardale ning sundis madruseid mängima ja tantsima. See võeti aga indiaanlaste poolt vastu väljakutsena sõjaks ja nad hakkasid oma vibudest laskma. Hispaanlased vastasid neile paari kahuripauguga. Tõenäoliselt kartsid pärismaalased vähem väikseid laevu ja tulid neile nii lähedale, et ühel kaptenil õnnestus visata kanuusse mõned kingitused, kuid kui indiaanlased märkasid paati admiralil laeva juurde lastavat, kiirustasid nad minema.¹

Kui laevad olid ankrus, lubas Kolumbus madrustel maale minna. Teda ennast aga tegi rahutuks selline hädasohtlik peatus, sest

1 Yuncoy, Христофор Колумб... lk. 319.

tal ei õnne stunud ikka veel leida sobivat reidi. Esimest korda kohtas siin Kolumbus kiiret ekvatoriaalset voolust. Pealegi ei teadnud Kolumbus veel, et Trinidadil saare vastas asuval maal oli küllalääselt vett, mis voolas väina piki rannikut Orinoko delta suudmest. Seetõttu tekkis kitsas väinas kiire voolus. Öösel kuulis admiral hirmsat lainete kohinat lahes; tema enda laev kisti ankrust ja ühel koormaga laeval katkes tross. Laevu ähvardas suur oht. Nende ees tõusis suur lainevoolus, mis purustavalt tungis kitsasesse väina. Kolumbus andis sellele väinale nimeks Bocas de Sierpe (Ussi lõuad). Proovida sellest voolusest läbi minna oli hädaohtlik, kuid pöörduda tagasi rannikule, vastu sellele tormisele voolusele, oli veelgi hädaohtlikum. Admiral viis lõpuks oma laevad otse veekeerisesse. Väinast läbimineks õnnestus hästi ja nende ees laius varsti suur rahulik laht. Admiral suunas oma laevad rannajoont mööda põhja poole, kus vesi lahes oli mage. Kolumbus tabas aus ootamatus; ta ei mõistnud, et asub suletud kontinentaalses lahes ja kiire vooluse ^{väinas} tekitasid veed, mis tulevad Orinoko jõest. Lähenedes Trinidadil loode piirile, ta nägi maa piirjooni ja kõrget neeme, mis asus saare vastas läänes, aga Trinidadil ja nähtava maa vahel asus teine, veelgi hädaohtlikum tormine väin, mis oli ka kaljudest ümbritsetud. Seepärast, Kolumbus andis väinale nimeks Bocas de Dragon (Traakoni lõuad).¹

Selgel õhtul eraldas Kolumbus kaugel kirdes veel ühe saare. See oli Tobaga saar, arvatakse, et seda saart Kolumbus ei võinud näha, kuid S.E. Morison väidab, et 1940. a. tema ekspeditsioon "Capitana" pardalt nägi seda saart, asudes umbes samal kohal, kus oli

1 Yuncop, Kpuciofor konyud... lk. 320.

Kolumbus 1498. a.

5. aug. 1498. a. hommikul Kolumbuse laevastik sõitis uuri-
ma poolsaare lõunarannikut. Sellel rannikul oli palju lahti, neist
suurim ja meeldivaim oli ümmargune Jakua laht, mida vasakult ümbrä
ritses kaljune neem, paremalt tore liivane rannik. Tõenäoliselt
tegi Kolumbus selles lahes maabumise. Siin astusid Kolumbus ja
tema meremehed esimest korda Ameerika mandrile¹ esimestena kõiki-
dest eurooplastest, kui mitte arvestada normannide reise Winlan-
dile. Nagu alati jühtus Kolumbusega ei suutnud ta ka siin mõista,
missuguse avastuse ta tegi, ta arvas, et Paria ei ole poolsaar
vaid on saar. Kolumbuse maabumise daatum Ameerika mandrile on pü-
hapäeval 5. aug. 1498. a.²

Kuna admiralil olid silmad haiged, siis saatis ta rannikule
oma vanema kapteni Pedro Terreposa, kahe eelmise reisi veterani,
kes sooritas uue avastatud maa Hispaania valdusse võtmise tsere-
moonia. Hispaanlased said indiaanlastelt kuidagi nii aru, et seda
lahte kutsutakse Pariaks ja veel tänapäevalgi nimetatakse seda
lahte Paria laheks.

Saades kingituseks klaaskuulikesi, suhkrut jm. indiaanlased
sõitsid piroogides hispaanlaste laevade juurde ja tõid kaasa puu-
vilju ning maisiviina. Venezuelas valmistatakse seda jooki veel
tänapäevalgi. Indiaanlaste ehted olid vase ja kulla sulamist suu-
red poleeritud kettad, mida nad ise nimetasid guaniniks, kaasaja
arheoloogid kutsuvad aga tumbagaks. Vaske indiaanlased vedasid ka
sisse Kesk-Ameerikast, sellepärast vaske hinnati kõrgemalt kui

¹ Kolumbuse esimese maabumise suks Ameerika mandrile nimetati
asula, mis hiljem tekkis lahe juurde nimega Cristobal Colón.

² Морисон, Христофор Колумб... кн. 150 жж.

kulda. Paria elanikud vahetasid meelsasti oma peaaegu puhtast kul-
last asju messingu või vase vastu kaalu järgi. Kolumbus avastas
siin mitte ainult uue kontinendi, vaid ta astus ka uude pärismaa-
laste kultuuri tsooni.¹

8. aug. Kolumbus jätkas lahe uurimist ja sõitis ümber nee-
me, mille ta nimetas Aguja neemeks. Siin ta leidis ranniku, mis
oli kaetud punase ja kollase puu saludega ning rikkaliku troopi-
lise taimestikuga, sellepärast nimetaski ta selle ranniku Los
Jardines (Aiad). Siin nägid hispaanlased naiste kaelas ka tõeli-
si pärle, see suurendas veelgi nende ahnust. Küsimusele pärlite
kohta seletasid indiaanlased žestidega nagu tegeldaks saartel
pärlipüüdmisega.²

10. aug. Kolumbus võttis kursi läände, püüdes leida väljapää-
pääsu avamerele. Vesi muutus aga magedamaks ja madalamaks, nii et
ainult väikesed laevad said edasi sõita. Seepärast saatis admi-
ral lahte edasi uurima karavelli "Correo". Viimane sõitis mitu mi-
li laevastikust lääne poole ja avastas Rio Grande, San Juani,
Amana ja Orinoko jõe suudmed.³ Siin oli tegemist suure mandriga,
kuid Kolumbus ei tahtnud sellest midagi teada. Võib-olla ta oleks
küll tahtnud teada, kuid ta ei suutnud sellest veel aru saada -
tema eesmärgiks oli ju ikkagi Indiasse jõudmine. Kuigi tingimu-
sed mandri uurimiseks olid väga soodsad, pöörus Kolumbus 11. aug.
siiski tagasi, sõites itta Bocas de Dragoni väina juurde. Võib-ol-
la mõjustas Kolumbuse loobumist mandri edasisest uurimisest ka
see, et nende toidumoon muutus kõlbmatuks ja need toidutagavarad,

1 Морисон, Христофор Колумб... лк. 151.

2 Уинсор, Христофор Колумб... лк. 322.

3 Морисон, Христофор Колумб... лк. 152.

mis olid määratud koloonia jaoks, hakkasid ka juba rikkema. Oli vaja kiirustada. Ka Kolumbuse tervis muutus päev-päevalt halvemaks, podagra hood kordusid vahetpidamata ja nägemine halvenes, kuid ekspeditsioon tuli viia Españolale.¹

Mitte kaugemale Bocas de Dragoni väinast jäi Kolumbus ankrusse Puerto de las Gatose lahes. 13. aug. koidikul alustas ta väinast läbisõitu. Laevad sattusid väga suurde veekeerisesse, sest siin pörkasid kokku jõest tulevad suured mageda vee massid ja merevoolus. Kolumbus püüdis jõuda avamerele, kuid selleks oli tarvis minna läbi väina. Seni, kuni puhus tuul oli kerge laevu juhtida, kuid õnnetuseks tuul vaibus ja Kolumbus pidi andma oma laevad kiire voolu hooleks. Õnnelikult kandis vool laevad karidest mööda avamerele. Põhja pool märkas ta saart, mille nimetas Asuncibu (praegune Grenada)². Päärdudes läände sõitis Kolumbus kaks päeva Paria ja Araja poolsaarte põhjarannikul. Põhja pool nägi ta ka gruppi väikesi Los Testigos' te saari³. Kolumbus juhtis laevad saarte juurde, kus indiaanlased tegelesid pärlipüüdmisega ja nimetas kõige suurema nendest saartest Margaritaks, mida ka tänapäeval kutsutakse nii.⁴ Siin Kolumbus ei pidanud võimalikuks peatuda toimides liiga tormakalt ja järelemõtlematult. Margarita saarelt Kolumbus oleks saanud pärle ja see oleks tõstnud tema prestiiži Hispaanias. Ka olukorra tõttu Españolaal oleks olnud talle parem, kui ta oleks jõudnud sinna kuu aega hiljem. Jälle vastandus Kolumbuse kaks poolt: uute maade uurijat segas koloniaal-administ-

1 Yuncoy, Христофор Колумб ... lk. 322.

2 Grenada saar asub 12° p.l.

3 Los Testigos' te saared asuvad 11,5° p.l.

4 Маргобор, Очерки по истории ... lk. 143

raator, aga administraatorit - uurija.

Oma kolmandal avastusreisil uuris Kolumbus "Gracia maa" (Lõuna-Ameerika) põhjarannikut 300 km. ulatuses Bocas de Dragoni väinast kuni Araja poolsaare läänetipuni.¹

Olles kaks nädalat ^{sõitnud} piki kontinendi rannikut keeldus ta ikkagi tunnistamast, et nägi mannert, kuna see polnud kooskõlas tema ettekujutusega kontinendist. Suure hulga mageda vee olemasolu lahendas siiski Kolumbust muutma oma arvamust. Kolumbus arvas, et need maad on Uus Maailm (nuevo mundo).

Ehkki Kolumbust piinas podagra ja ta silmad olid haiged, tutvus ta sel ajal kummaliste teooriatega. Kõikide meresõitjate ja kabinet-geograafide keskel olid liikvel kummalised hüpoteesid geograafiast. Nii arvas ka Kolumbus, et maa, mida ta nägi, ei olnud kontinent vaid kas maapealne paradiis Edem või midagi muud.

15. aug. admiral lahkus Margarita saare juurest võttes kursi Saona saarele. Española lähedal, kust oli mugavam sõita piki rannikut Santo Domingo, Española uue kindluse juurde. Seda kurssi ei saanud ta hoida kahel põhjusel. Esiteks pörkas ta kokku läänest tuleva ekvatoriaalse voolusega ja teiseks pidi ta sõitma öösiti ettevaatlikult kartusest sattuda riffidele. Öösel käskis admiral võtta purjed maha või triivida, sest alaliselt tuli mõõta sügavust, purjedega sõidetilainult päeval kui hädasähtlike riffide lähedust võis märgata vee värvi muutumise järgi.

Selle tulemusena Kolumbus jõudis Alta Vela saare juurde, mis asub 120 miili edela pool Santo Domingost. 21. aug. Kolum-

1 *Martynov, Opreku no usopum ... lk. 143.*

bus jäi ankrusse Beata saare juurde. Samal päeval saabus sinna Santo Domingo poolt küljest väike karavell Bartolomeo juhtimisel, kes otsis laevu toidutagavaradega. Rannikult oli Carvajali laevu nähtud, kuid rumala vea tõttu nad läksid mööda Santo Domingost. Pärast seda õnnelikku kohtumist kõik neli karavelli hakkasid sõitma Santo Domingosse.¹

Kolumbuse kolmas avastusreis lõppes 31. aug. 1498.a., kui "La Nao", "Correo" ja "Vakenos" jäid ankrusse Osama jões, mis on praeguse Ciudad Trujillo sisesadamaks. Kolumbuse kolmanda reisi tulemuseks oli Lõuna-Ameerika avastamine.

Ainus meeldiv üllatus Kolumbuse jaoks oli, et endise kindluse Isabella asemele oli rajatud Santo Domingo. Bartolomeo testas kindluse üleviimise oskuslikult ja kiiresti. Santo Domingo asetses suure jõe suudmes, oli avara reidiga ja hästi kaitstud sadamaga ja on praegugi Dominikaani vabariigi pealinn ning üks tähtsamatest linnadest Kariibi merel. 1930-ndail a-il reaktsiooniline president Rafael Trujillo nimetas aga ajaloolise linna enda nime järgi Ciudad Trujilloks.

Halvem oli see, et kolonistide keskel oli puhkenud mäss. Mässu juhiks oli Fransisco Roldan, kelle admiral oli jätnud peakohtunikuks Españolale. Roldan oli inimene, kes andis meelsasti lubadusi kõigile: hispaanlastele lubas ta rohkem kulda, orje, toidumoonna, kõikidele soovijatele vabasõidu kodumaale ja vabastamist vihatud genualase valitsemise alt; indiaanlastele lubas ta vähendada tööd ja lõpetada andamite kogumine. Roldaniga ühinesid pal-

1 Морисон, Хроника Колумба... lk. 156.

jud hispaanlased ja indiaanlased. Nii kogus Roldan omale rühma (ligi 70 inimest) ja taandus Española edela poolsaarele. Just siin toimus kõige kurvem vahejuhtum saare juhtkonna jaoks. Kolm Carvajali karavelli möödusid ekslikult Santo Domingost ja maabusid just Roldani laagri juures Haragua rannikul. Carvajal jäi truuks Kolumbusele, kuid endised arestandid, kes olid toodud Espanolale kolonistideks ühinesid kohe ülestõusnutega. Nii tugevnes Roldani mässajate rühm ja Kolumbus oma pooldajatega ei riskerinud astuda võitlusse. Pealegi oli enamik hispaanlasi Santo Domingos haiged. Kolumbus hakkas pidama Roldaniga läbirääkimisi, mis kestsid peaaegu aasta.¹ Ülestõus jätkus ning Roldan suurendas järjest oma nõdmisi. Kolumbus oli sunnitud sõlmiga temaga kokkuleppe 1499. a. Azua asulas. Kokkuleppe järgi Kolumbus säilitas Roldanile peakohtuniku ameti tunnistades kirjalikult, et kõik süüdistused tema vastu olid alusetud ja lubas talle tasuta sõidu Hispaaniasse koos kulla, orjade ja mässajatega, kes tahavad pöörduda koju.²

Täites oma lubadused Roldani ees ja tulles vastu mässajate ja asunike huvidele Kolumbus lõplikult keeldus kaubandus-faktooria süsteemist ja võttis vastu repartimiento süsteemi³ s. t. 1499. a. jaotati saar piirkondadeks ja osisteks. Üks või mitu küla moodustasid sellise teatava hispaanlase või hispaanlaste kompa-

1 Морузон, Хруццофор конюнд... лх. 159 лл.

2 Пытемецитва Хруццофора конюнда, лх. 510 (Sveti järelsõna).

³ Repartimiento süsteem mitu korda halvendas juba ilma selletagi rasket indiaanlaste olukorda, muutes nad faktiliselt hispaania kolonistide orjadeks.

nii osise ja selle elanikkond pidi uue omaniku kasuks maad harima. Hispaanlased võtsid uue süsteemi meeleldi vastu, kuna see kindlustas neile tasuta tööjõu ja kõik kulla, mis nad leiavad oma maa-alal, maha arvatud ainult protsendid kuningale ja admiralile. Repartimiento süsteem ei toonud kohe kasu ja ei päästnud Kolumbust ebasoosingust, aga oli stiimuliks saare koloniseerimisel.

Kuninga kassa sai tähtsusetuid tulusid uuest kolooniast.

Samal ajal portugallane Vasco da Gama, sõites ümber Aafrika, avastas tee tõelisse Indiasse 1498. a. Seal alustas ta kauplemist ja pöördus kodumaale vürtsilaadungitega 1499. a. Vasco da Gama nägi tegelikult tihedalt asustatud, kõrge kultuuriga maad, korralikult haritud põlde ja aedu.¹

Kolumbuse avastatud maad - nüüd oli see täiesti selge - ei omanud midagi ühist rikka Indiaga. Kolumbus ise tundis lobiseja ja petisena.

1498. a. oktoobris organiseerisid konkistadoorid uue jahi indiaanlastele. Kinnivõetud indiaanlased asetati laevadele, mida juhtis Hojeda ja saadeti Hispaaniasse.² Hojeda sai oma kätte ka laeva päeviku, kaardi ja kirja, mille Kolumbus saatis kuningale ja kuningannale. Selles kirjas Kolumbus esitas uuesti orgadega kauplemise plaani. Ta mainis, et siit võib saada palju orje ja ka punast puud (brasil). Ta arvestas, et kui müüa umbes 4000 orja, võib kõige odavama hinna juures saada 20 miljonit maravedi ja kui müüa 4000 kvintali punast puud, võib saada sama palju.³ Siit jä-

1 Маргобур, Очерки по истории ... лк. 144.
2 Цукерник, О целях экспедиций ... лк. 44.
3 Путешествия Христофора Колумба, лк. 434

reldub, et Kolumbus pidas tähtsaks tuluallikaks orjadega kauplemist.

Samal ajal Hispaanias suurenesid kaebused Kolumbuse ja ta vendade peale. Kolumbuse prestiiž õukonna juures langes, sest admiral ja ta vennad olid halvad administraatorid. Nad ilmutasid leebust kui oli tarvis kindlust ja vastupidi - nad olid julmad kui oleks olnud vaja humaansust. Selle tõttu eemalduski Kolumbusest enamik hispaanlasi. Kuningas ja kuninganna, veel mitte saanud teateid sellest, et Roldaniga on sõlmitud rahu ja ellu viidud repartimiento süsteem, otsustasid saata Españolale inspektori Fransisco de Bobadilla, andes talle piiramatu võimu inimeste ja varanduste üle.¹

Bobadilla saabumise momendil Kolumbus ja tema vend Bartolomeo ei olnud Santo Domingos, nad oliä seotud korra loomisega mitmetes saare rajoonides. Bobadilla, teatades Santo Domingos, et ta on nimetatud kuninga käsul kuberneriks, valdas ffordi, areteeris Diego Colóni, pitseeris kinni Kolumbuse elamu ja võttis tema paberid ja varanduse. Kui Santo Domingosse tuli tema kutse peale Kolumbus, käskis Bobadilla panna ta viivitamatult vangiraudu. Samuti toimiti ka Bartolomeoga.²

Bobadilla³ kogus kõikide mässajate ja rahulolematute käest kaebused Kolumbuse ja ta vendade peale ja otsustas kolm venda

1 *Marinotur, Орепан по истопии... lk. 144.*

2 *Путешествия Христофора Колумба, lk. 448 jj.*

³ Fransisco Bobadilla oli Alcantara ordu liige. 21. mail 1499.a. nimetati ta "kohtunik-kuberneriks" Españolale selleks, et reorganiseerida saare valitsemise süsteemi. Kogu Bobadilla tegevus Españolal oli tihedalt seotud kuninga poliitikaga, kes püüdis kõrvaldada Kolumbust Españolala valitsemisest ja alistada endale avastatud maad. Kahe aasta pärast Bobadilla kutsuti ära ja tema kohale määrati Ovando. Tagasiteel Hispaaniasse Bobadilla hukkus orkaani ajal.

saata Hispaaniasse kohtu alla. 1500. a. okt. alul Kolumbus ja ta vennad Diego ja Bartolomeo viidi vangiraudades laevadele ja võeti ära kõik nende kuld ja muu varandus.¹

Aadlik Alonso de Vallejo, kelle hoolde oli usaldatud Kolumbus, tahtis teda teel vabastada vangiraudadest, kuid viimane keeldus, öeldes, et ainult riigipead võivad teda vabastada. Nii saabuski Kolumbus vangiraudades Cadizi 25. nov. 1500.a. Las Casas kinnitab, et tema ise nägi Kolumbust vangiraudades Sevillass. Arvatakse, et selline häbistav Kolumbuse kohtlemine tekitas siiski Hispaanias imestust ja pahameelt ning monarhid ruttasid andma käsku ahelate äravõtmiseks.² Kuid möödus enne kuus nädalat kui kuningas ja kuninganna käskisid ära võtta temalt vangirauad ning kutsusid ta õukonna juurde. Kuninga õukond ~~avus~~ sel ajal Granada³ ja seal võtsid kuningas ja kuninganna kolm venda vastu. Õukondlaste keskel oli ka Kolumbuse poeg Diego ja vallaspoeg Fernando. Riigipead rääkisid Kolumbusega lahkelt ja rahulikult ning lubasid temale taastada kõik õigused ja privileegid. Kuid España valitsemisest jäi Kolumbus siiski alatiseks kõrvale.

Sel ajal Kolumbuse võistlejad jätkasid Kolumbuse "Uue maailma" ranniku uurimist. Nii jätkas Hojeda Kolumbuse kolmanda reisi marsruuti piki Lõuna-Ameerika rannikut, alates Margarita saarest, kust Kolumbus pöördus tagasi. Hojeda kogus seal hulka pärle. Ta sõitis piki Guyana rannikut kuni Orinoko deltani ja tuli läbi Kolumbuse avastatud väina mandri ja Trinidad'i saare vahelt

1 Морисон, Испанская колония... lk. 163.

2 Ангулон, О сыгрове колонии... lk. 231.

³ Kuna Hispaanias sel ajal pealinna ei olnud, liikus õukond linnast linna.

Kariibi merre. Veel oli avastatud Lõuna-Ameerika rannajoon 66° p.l. kuni 72° l.p. koos Paraguana ja Goahera poolsaartega, Triste ja Venezuela lahtedega ning Marakaibo laguuniga. See reis toimus 1400 - 1500. a. algul.¹

Samal ajal "Niña" kapten Vicente Jañes Pinzon avastas Amatsona ^{ioe} suudme. Varsti iga auaadne konkistadoor varustas laeva ja sõitis Ameerikasse, mitte teatades sellest Kolumbusele ja mitte küsides tema nõusolekut.

Nii uuris 1501. a. Rodrigo Bastidas tundmatut rannikut 1000 km. ulatuses Goahera poolsaarest kuni Panama maakitsuseni. Ta sõitis ka Darieni lahes. Oma reisi ajal ta röövis kokku suure varanduse ja võttis kaasa ka palju orje-kariibe. 1502. a. alul ta oli sunnitud maabuma Española, kus Bobadilla areteeris Bastidasi ja saatis avantüristi Kastiilia kohtu all. Bastidas kirjeldas indiaanlasi-kariibe (kannibal) niisuguste "verejanuliste inimsööjatena", et ta mõisteti õigeks ja sai isegi suure igaaastase pensioni autasuks oma avastuse eest. Aga "verejanulisi inimsööjaid" oli lubatud 1502. a-st kuninga käsuga surmata ja vangi võtta. Hiljem kariibid hävitati viimseni.²

Ekspeditsioonist 1499-1500. a. Hojeda juhtimisel võttis osa ka firenzlane Amerigo Vespucci. 1501. a. läks ta üle Portugali teenistusse ja 1501-1504. a. vahel sõitis portugali laevadel Uue Maailma ranniku läheduses. Amerigo Vespucci sai kuulsaks oma reiside kirjeldamisega, mida ta tegi kirjas oma sõbrale Lorenzo dei Medicile ja pani ette seda tema poolt avastatud

1 *Mangokur, Orupun no ucōpuru ... lk. 148 jj.*

2 *Sealsamas, lk. 148.*

"antiikaja rahvaile täiesti tundmatut" kontinenti nimetada Uueks Maailmaks. Oma reise suuresti reklaamiva Amerigo Vespucci kiri ilmus trükist ladina ja saksa keeles ning sai väga laialdase leviku osaliseks. Saksa kosmograaf Walzemüller, kes avaldas Vespucci kirjad oma "Sissejuhatuses kosmograafiasse" (1507. a.) tegi ettepaneku nimetada see uus manner Amerigo Vespucci eesnime järgi "Ameerika", sarnanevalt teistegi siiani tuntud maailmajagude feminiinsete nimedega (Aasia, Aafrika ja Euroopa).

Vahepeal ootas Kolumbus asjatult 8 kuud 1501, a., et teda saadetaks Españolale kuberneriks, kuid saadeti Ovando, kes pidi Bobadilla välja vahetama. Alles 1502. a. veebruaris sõitis Ovando Españolale suure laevastikuga, mis koosnes 30 laevast ja 2500 ekipaažist.

Kolumbus aga otsustas siirduda neljandale avastusreisile Indiasse ja nõudis kuningalt ja kuningannalt raha ja laevu. Kolumbusele antiigi nõusolek, aga kuu aega pärast Ovando lahkumist.

Kolmanda avastusreisi tulemuseks oli Lõuna-Ameerika avastamine.

VI CHRISTOPH KOLUMBUSE NELJAS AVASTUSREIS.

Neljas ja ühtlasi viimane Kolumbuse avastusreis Ameerikasse teostus ajavahemikul 1502-1504. a. Ta ise nimetas seda reisi "suureks reisiks". Ta alustas seda 51-aastasena ja naasis 53-aastasena, kuid oli siis juba raugastunud. Oma viimasel reisil näitas ta kõrget meresõidu meisterlikkust, hämmastavat julgust ja suurepärast komandöri omandust.

Kolumbuse soov oli, et laevastik varustataks 26. veebruariks 1502. aastaks, riigipead andsid aga nõusoleku 14. märtsiks ja käskisid tal olla valmis ning sõita läände nii kiiresti kui võimalik. Kolumbuse jaoks seati laevastik korda ja varustati veidi rohkem kui kahe nädalaga.¹ Kiirus, millega Kolumbus väljus reisile ja tagavarade küllus, mis tema laevastikule võimaldati, laseb oletada, et kuningas Ferdinand tahtis temast vabaneeda.

Sellel reisil oli Kolumbuse eesmärgiks leida väin Kuuba ja 1498. a. avastatud kontinendi vahel, mille kaudu ta arvas saavat sõita Lõuna-Aasia maadesse.

Teades, et Hojeda ja Bastidas jõudsid piki Lõuna-Ameerika mandrit kuni Darieni laheni, oli Kariibi mere rannik lääne pool Darieni lahte eurooplastele veel tundmatu ja uurimata. Aga just

1 Морисон, Христофор Колумб... к. 167.

siin peituski Kolumbuse veendumuse järgi võti suure geograafilise küsimuse lahendamiseks: millist ssa etendavad tema avastused Aasia suhtes. Oletades, et kaks meresõitjat kohtuvad kuskil Indias, andsid kuningas ja kuninganna Kolumbusele kaasa isegi soovituskirja Vasco da Gama jaoks, kes siirdus reisile ümber Heallootuse neeme. Mitte keegi ei aimanud ju veel, et eksisteerib Vaikne ookean. Arvati, et ookean, mis ümbritseb läänest Euroopat ja Aafrikat, idast Aasiat ja Aafrikat, on ühtne ja jagamatu. India ookeani vaadati kui Maailma ookeani lahte.¹

Kolumbus hellitas lootust, et tal lubatakse projekteerida ja ehitada mitu väikest hästi viimistletud karavelli, mis võimaldaksid tal sõita vastu tuult isegi vastuvoolusega. Kuid selle jaoks ei olnud aega. Kolumbuse käsutusse anti neli mitte just kõige halvemat laeva. Kolumbus oma vallaspoja Fernandoga sõitis kõige suuremal laeval, mille nime ei teata, kuid mida harilikult hüüti "Capitana", tema veeväljasurve oli umbes 70 tonni. Laeva kapteniks oli Diego Tristan, kes käis Kolumbusega ka teisel reisisil. Laeva meeskonda kuulusid kaks ohvitseri, 14 madrust, 12 jungat ja 7 vanemat, nende hulgas ka 2 pasunapuhujat, kes tõenäoliselt võeti kaasa admiralile pidulikuma ilme andmiseks idariigipeade õukondade juures. Teist laeva nimetati "La Galega" ja selle kapteniks oli Pedro de Terreros - tõeline meremees, kes tegi Kolumbusega kaasa kõik neli reisi. Laeva omanikuks oli Juan Quintero, kes sõitis piloodina. Karavellil olid pootsman, 9 madrust, 14 jungat ja 1 aadlik-volontäär. Veeväljasurve järgmine oli "Santjago de Palos", hüüdnimega "Bermuda". Selle kapteniks oli Fransisco Porrás, kelle vend Diego Porrás sõitis kaasa ku-

¹ Морисон, Христорофор Кольумб... кн. 165.

ninga kontrolörina. Sellel laeval sõitis ka admirali vend Bartolomeo, tal ei olnud laeval mingisugust ametit ja ta ei saanud ka palka, kuid rasketel minutitel võttis alati tema laeva juhtimise endale. "Bermuda" meeskond koosnes 11 madrusest, pootsmanist, 6 aadlik-volontäärast, 12 jungast ja 4 vanemast. Kõige väiksemat laeva, veeväljasurvega 50 tonni, nimetati "Viskayna", seda juhtis Bartolomeo Fieschi. "Viskaynal" sõitis 8 madrust, pootsman, 3 aadlikku, 10 jungat ja laevastiku ~~van~~ikulik munk Alexander.¹ Kõik peale Kolumbuste olid kuninga palgal. Võrreldes komando koosseisu esimese reisi komandoga, ilmneb neljanda reisi meeskonnale iseloomulik suur arv jungasid, vanusega 12-18 aastat. Admiral nähtavasti tuli järeldusele, et reiside jaoks tundmatutes vetes, mis olid seotud suure riskiga ja ootamatute saaklustega sobisid enam noored kui vanad madrused, kes kunagi polnud rahul ja alati torisesid.

Laevastik väljus Sevillast 3. aprillil 1502. a. ja siirdus Cadizi, kus pardale tuli Kolumbus oma vallaspoja Fernandoga. Fernando tõttu teataksegi rohkem üksikasjalisemalt viimasest teisist, kuna tema jutustas sellesti oma isa biograafias.

11. mail 1502. a. väljus Kolumbus merele suundudes Ferro saare juurde, ületas 20 päevaga ookeani ja jõudis 15. juuniks Martinique'i saare juurde, mis asub oma naabersaarest Dominicast lõuna pool. Siin peatuti 3 päeva ning meremehed said puhata. Hiljem karavellid möödusid Väik^e-Antillide saartest, mis olid avastatud teise reisi ajal.²

1 Морисон, Христофор Колумб ... lk. 168.

2 Анжурн, О судьбе Колумба ... lk. 232.

29. juunil Kolumbuse väike laevastik triivis kergelt Santo Domingo reidil. Riigipead olid Kolumbusel keelanud Española kindluse külastamise. Kolumbus teadis, et Ovando valmistus saatma oma hiigelsuurt laevastikku Hispaaniasse ja ta tahtis nendega saata kuningale ja kuningannale kirja ning vahetada oma karavelli "Bermuda" tugevama laeva vastu. Ja kõige peamine, Kolumbus teadis, et varsti puhkeb orkaan ja ta tahtis tuua oma laevad sadamasse varju. Ta oli üle elanud merel kaks orkaani ja tundis väga hästi läheneva hädaohu märke. Triivides nii Osama jõe suudme lähedal, admiral saatis kuberner Ovando juurde oma vanema kapteni kirjaga, milles ta küsis luba laevade sadamasse toomiseks, sest ta arvas lähema kahe päeva jooksul puhkevat orkaani. Ta soovitas Ovandol mitte lasta sadamast ka Hispaaniasse minevat laevastikku. Ovando ei lubanud admiralile laevastikku sadamasse ja oma rumaluses ei võtnud kuulda ka Kolumbuse nõuannet. Laevastik, millega Ovando oli tulnud Españolale, pöördus täie laadungiga Hispaaniasse. Hinnalise laadungiga laevad, milliseid veel kordagi polnud välja saadetud sellelt saarelt, hukkusid peaaegu kõik orkaani tõttu. Hukkus ka laev, millele sõitsid Kolumbuse suurimad vaenlased Bobadilla ja Roldan. Hispaaniasse jõudis ainult üks laev, mille pardal sõitis Kolumbuse agent Carvajal admiralile kullaga, mis võeti ära Bobadilla käest.¹

Mitte saanud luba tuua oma laevu sadamasse, Kolumbus leidis varjupaiga jõe suudmes Santo Domingo lähedal. Tuule kiiruse määramiseks sel ajal ei olnud mingisuguseid vahendeid, kuid orkaani

1 Yuncoy, Хруццофор Колумб... к. 399.

jaoks oli Lääne-Indias loo miili tunnis normaalne ja ei ole põhjust oletada, et öösel puhkenud torm oleks olnud nõrgem. Kolm väiksemat karavelli rebiti ankrust ja kanti merele, kuid tänu kaptenite vaprusele ("Bermudal" kamandas Bartolomeo) laevad päästeti väheste vigastustega. Admiral asetask oma "Capitanal" trossile lisaks kõik raudasjad, mis olid pardal ja tänu improviseeritud ankru täiendusele, karavell pidas tormile vastu. Pärast orkaani sõitsid kõik laevad kokkulepitud kohta Puerto Vejo de Azuasse, 50 miili lääne poole. Kagu-briisi tõttu laevad jõudsid määratud kohta pühapäeval, 3. juulil.¹

Puhates nädala Azuas, Kolumbus väljus uuesti merele, hoides kurssi edelasse Alta Vela väinas,² hiljem pöördudes ^{otse} läände. Läbides Jamaika väina³ sattusid laevad tuulevaikusesse. Edasi liikus laevastik piki Jamaika lõunarannikut, Kust pööras loodesse väikese saare juurde Kuuba lõunaranniku lähedal. 27. juulil tuul tõusis ja laevad läbisid kolme ööpäevaga Kariibi mere ning tekilt paitsid juba Islas de Baya saared⁴, mis asuvad Hondurase lähedal.

Laevastik jäi ankrusse esimese Islas de Baya saare Bonaca juurde, siin hispaanlased nägid sellist suurt pärismaalaste piroogi, millist nad varem polnud kunagi kohanud - pikk kui galeer, ehkki tehtud ühest puust. Piroogis oli 25 sõudjat. Neil oli palju mitmesuguseid esemeid, mis viitas selle rahva kõrgele kul-

1 Mopucan, *Хрустопор корюнд...* lk. 142 ss

² Alta Vela väin (17°27'p.l., 71°35'l.p.) Kariibi meres, lõuna pool Haitit, Beata ja AltaVela saarte vahel.

³ Jamaika väin eraldab Haiti saart Jamaika saarest.

⁴ Islas de Baya saared on väike saarestik Kariibi mere lääne osas, Hondurase ranniku lähedal.

tuurile. Neil olid vasest relvad, kirved, kirkad jt. esemed. Peale selle oli neil värvilisi puuvillakangaid ja häid riideid. Tegelikult oli see atsteekide kaubalaev, millega hispaanlased kohustusid. Kolumbus ise oli sel ajal haige. Atsteekide käest oleks aga admiral teada saanud lõunas asuvast kullarikkast maast. Kolumbus oleks kindlasti sinna sõitnud ning tema prestiiž oleks seega Hispaania õukonnas uute avastuste tõttu taastatud. Sõites mandri juurde, praeguse Hondurase neeme lähedal maabus Adelantado¹ augusti keskel rannikuude ning heiskas Kastiliala lipu ja formaalselt võttis maa valdusesse. Indiaanlaste hulgas leidis vanamees, kes hakkas neile tõlgiks.²

Edasi liikus laevastik piki rannikut ida suunas, vastu tugevat tuult ja voolust, unistades leida väin Atlandi ookeanist Vaikse ookeanini. Tihti sadas ^{tugevat} vihma. Laevad hakkasid lekkima, purjed olid rebitud. Meeskond oli väsimusest nõrkemas ja admiral ennast piinas podagra.³ Õnnelikud olid need päevad, kus laevastik sõitis mitu miili edasi, kuid oli ka päevi, kus laevad ei sõitnud miiliga. Keskmiselt liikusid laevad 7 miili päevas. Kuid admiralil oli tarvis minna edasi, ta ei tahtnud seista ning oodata tuule pöördumist.

Lõpuks 14. sept. laevastik sõitis ümber neeme, mille Kolumbus nimetas Gracias a Dios (Jumalale tänu!). Neeme taga pöördus rannik otse lõunasse. Ehkki tuul puhus endiselt idast, said laevad ikkagi sõita ohutus kauguses rannikust. Rannik, mis nende ees

1 Adelantado — Kolumbuse vend Bartolomeo.

2 Yuncop, Xpucopop koryud ... lk. 401 jj.

3 Marugobur, Orepku no ucopuu ... lk. 159.

kaugemale laius, oli praegune Moskito rannik.

16. sept. jäid nad ankrusse Río Grande jõe suudmesse, Nikaraguas, et täiendada puude ja vee tagavara; siin hukkus kaks meremeest ning Kolumbus nimetas Río Grande jõge Río Desastre (Õnnetuste jõgi)¹. Laevastik möödus San Juan del Norte lahest ja nad tulid maa juurde, mida indiaanlased nimetasid Karnai, see on praegune Kostarika (Rikas rannik).²

Uva saare (Kolumbus nimetas seda La Huerta) juures, praeguse Puerto Limoni lähedal, Kolumbus seisis ankrus lo päeva. Siin tulid indiaanlased laevade juurde ja tõid puuvillariideid ja ehteid kulla ja vase sulamist. Järgmisel päeval Bartolomeo ja kuninga kontrolör Diego Porras tulid Kostarika Rannikule ja formaalselt kuulutasid maa Hispaania valduseks.³

Olles nii sõitnud mööda praeguste Nikaragua ja Kostarika riikide vete, 5. okt. Kolumbus hakkas uuesti otsima väina ja sama päeva õhtuks arvas selle juba leidnud olevat. Ta tuli kitsasse väina, mis viis avarasse lahte, praegu nimetatakse seda Kolumbuse auks Almirante laheks. Väljudes lahest Kolumbus kohtas indiaanlasi, kes kandsid rinnal puhtast kullast kettaid. Hispaanlased ostsid neid ehteid. Sel momendil hispaanlased olid ilma tõlgita, kuna see oli lastud kojū. Seepärast, kui Kolumbus näidates vee peale ja joonistades käega suurt ringi küsis niiviisi, kus asub väin ookeanis, seletasid indiaanlased žestidega ja suunasid ta kitsa väina juurde (praegune Split Hill). Karavellid

1 Yuncop, *Spuciofor Korynd...* lk. 403.

2 Mopucou, *Spuciofor Korynd...* lk. 175.

3 Ruge, *Geschichte des Zeitalters...* lk. 302.

sõitsid väga kitsast väina mööda ja varsti avastas Kolumbus enda ees kahjuks suure lahe, mis igast küljest oli ümbritsetud mägedega. See ei olnud India ookean vaid Chiriqui laht.¹

Laevad seisisid lahes kümme päeva. Indiaanlased vahetasid siin meelsasti kuldkettaid ja linnukujulisi amulette, mida nad kaelas kandsid. Indiaanlaste käest kuulis Kolumbus, et asub maakitsus kahe mere vahel, kuid kõrged mäed sulevad sinna tee. Edasi sai ta teada - võib-olla mõistus Kolumbus neid valesti - et mägede taga elavad inimesed, kellel on sõjalaevad suurtükkidega ning Gangese jõeni jääb merd mööda lo ööpäeva tee. Veendudes, et otsitavat väina ei ole, Kolumbus tõenäoliselt rahunes ja jättis mõtte edasisest väina otsimisest. Arvatakse, et ta koondas nüüd oma tähelepanu kulla kogumisele ja kaubandusliku faktooria organiseerimisele.²

17. okt. 1502. a. laevastik väljus Chiriqui lahest ja sõitis piki Moskito lahe rannikut itta. Edasi sõites rannik kaldus kirdesse. Hispaanlased jõudsid Veragua (praegune Panama)^{juurde}, kus neil õnnestus vahetada kolme kuljuse vastu 17 kullast kettakest.³

2. nov. Kolumbuse laevad jäid ankrusse avarasse sadamasse. Taimestik oli seal väga ilus, vesi nii sinine ranniku juures, et Kolumbus nimetas seda kohta Puerto Bello. See nimi on säilinud tänaseni. Kui Kolumbus oleks osutanud selles kohas kaubandusliku faktooria, tema garnison oleks teada saanud, et nad asuvad Panama maakitsusel ja nad oleksid näinud Vaikset ookeani lo a. Bal-

1 Anyrus, О судоде Колумба ... lk. 233.

2 Морисон, Христофор Колумб ... lk. 176.

3 Маргобур, Ореши по истории ... lk. 159.

boast varem. Ehkki indiaanlased siin olid sõbralikud paistis neil olevat vähe kulda ja admiral sõitis pärast nädalast peatust edasi.¹

9. nov. laevastik pöördus veidi itta, kuid järgmisel päeval tuul kandis karavellid mitu miili tagasi ja nad tulid sadamasse Kolumbuse poolt Puerto de Bastimentos. Kümme aastat hiljem Diego Nicuesa² nimetas selle Nombre de Dios ja asutas seal linna. Kolumbus seisis siin 12 ööpäeva tehes laevadele remonti ja oodates kuni lakkab idatuul. Lahkudes siit admiral jättis uuesti kasutamata juhuse asutada asula soodsas kohas. Järgmine peatus tehti väikeses lahes, nn. El Puerto del Retrete. Peatuse ajal meremehed käisid maal röövimas ja sooritasid "õiseid visiite" rannikuarsetesse asulatesse, mis ajas indiaanlased nii vihale, et nad tungisid Kolumbuse laevale. Kokkupõrge ei kestnud kaua, sest et indiaanlased olid halvasti relvastatud. Pärast kahurilasku jäi "võit" hispaanlastele.³ Idatuult oodates kaotas Kolumbus kannatuse ja otsustas pöörduda tagasi Veragua⁴ juurde, et hankida

1 Yuncoy, Лруетофор конгунд... лк. 407

² Diego Nicuesa on Hispaania konkistadoor, kes sai 1508. a. kuninga patendi "Kuldse Kastilia" (Panama maakitsuse) ja Kostarika vallutamiseks. 1510. a. Nicuesa asutas Panama maakitsuse põhjarannikule linna Nombre de Dios. 1511. a. Balboa kukutas Nicuesa vangistas tema koos mõnede temale ustavate inimestega ning paigutanud nad lagunemud laevale ilma toidumoonata, sundis neid eemalduma rannikust. Nicuesa ja tema kaaslased kadusid jäljetult.

³ Мангобуа, Орепан по истопии... лк. 160.

⁴ Veragua on Panama maakitsuse lääneosa. 1536. a. Kolumbuse poja-poeg Luis Colón sai kuningas Karl I (V) (1516-1556 Hispaania kuningas, 1519-1556 Saksa-Rooma keiser) Veragua maakitsusel valduse, pindalaga rohkem kui 600 km.² ja hertzog Veragua tiitli. See oli kuninglik kompensatsioon Colóni formaalse loobumise eest asekuninga tiitlist ning teistest õigustest ja privileegidest, millele tema kui Kolumbuse pärija, võis pretendeerida kogu Hispaania "Lääne-Indias".

seal võimalikult palju kulda.

5. dets. 1502. a. läkski Kolumbus tagasiteele väljudes Retrete sadamast. Laevade edasiliikumist takistas ikka veel puhuvad tuul, mis suunda muutes tugevnes tormiks. Metsik torm vältas 9 päeva. Vihma valas ojadena. Välguud sähvisid taevas ja seda saatev kohutav äikesemürin täitis meremehi suure hirmuga. Torm paiskas laevad üksteisest eemale. Tugev tuul vahetas alatasa suunda ja Kolumbus nimetas seda kohta Kontrastide rannikuks. Nende päevade kestel laevad said suuri vigastusi ja hakkasid ikka rohkem lekkima. Kõige kohutavam oli see, et meremehi ähvardas nälg. Kuivikuid ei olnud võimalik süüa, sest nad kubisesid ussidest. Püüti haisid ja söödi nende liha.¹ Lõpuks kogunes kokku tormi tõttu laiali paisatud laevastik ning jätkati tagasisõitu edela suunas.

23. dets. Kolumbus jäi ankrusse sadama juures Panama kanali tsoonis, siin võttis ta vastu ka uusaasta 1503. Jätkates tagasiteed Veragua rannikule, Kolumbus otsis ikka veel sobivat kohta koloonia asutamiseks, kus oleks hästi palju kulda. 6. jaan. admiral jäi ankrusse jõesuudmesse, mida nimetati Belen (Betlem).

Kulda sisaldava Veragua jõe lähedale otsustaski admiral asutada koloonia ja jätta sinna garnisoni Bartolomeo juhtimisel. See oli esimene katse luua eurooplaste asula Ameerika mandrile: Kolumbus nimetas seda Santa Maria de Belen. Selleks ajaks kui olid juba ehitatud mõned majad asulasse ja hakati tegelema kauplemisega, purustati asula indiaanlaste poolt. Admiral oli võtnud

1 Yunсop, Кристофор Колумб... lk. 408.

vangi 50 indiaanlast ja hoidis neid laeval kongis. Ühel ööl osa vange tõusis oma seltsimeeste õlgadele ja hüpates merre pääsesid põgenema. Mõned neist püüti uuesti kinni ning pandi kongi, kuid hommikul leiti nad kõik surnult. Indiaanlased pidasid surma paremaks kui vabaduseta elu. See juhtum vapustas tugevasti Kolumbust. Ta kohtas esimest korda inimesi, kes nii otsustavalt kaitsevad vabadust ja põlgasid surma. Admiral kartis oma venna ja teiste kolonistide pärast ning nad kõik pöördusid tagasi laevadele. Siin hukkus ka laev "La Galega" ja Kolumbus (meenutades garnisoni saatust La Navidadis) jättis lõpuks mõtte selles kohas rajada kolooniat.¹

16. aprillil 1503. a. "Capitana", "Bermuda" ja "Viskaya" lahkusid Belenist. Laevad sõitsid piki rannikut ida suunas. "Viskaya" hakkas tugevasti lekkima ja ta jäeti maha Puerto Bellosse, laeva meeskond aga jaotati "Capitana" ja "Bermuda" peale. Suure raskusega karavellid liikusid vaevu edasi, möödudes varasematest peatustest.

1. mail laevad jõudsid neeme juurde, mille Kolumbus nimetas Cabo Marmoreo (Marmorini neem), tõenäoliselt on see praegune Punta de Moscito. Rannik kaldus siin kagusse Darieni laheni, nüüd Kolumbus vahetas kurssi ja pöördus otse Jamaikale. Kuid voolus kandis laevad läände. Kümne päeva pärast nad möödusid Väike-Caimani saartest, mis asuvad Jamaikast loodes. 12 päeva pärast jäid nad ankrusse saarte juures Kuuba lähedal, mida Kolumbus oma teisel reisiril oli nimetanud Kuninganna aiaks. Nagu kir-

1 *Marygobur, Орепу на неопун... к. 161.*

jutas Fernando, valitses ^{laevadel} nälga ja rahutus. Kolumbus otsustas siin anda meeskonnale puhkust ja muretseda toidumoona. Kuid puhkes torm ning laevad rebiti lankrust. 23. juunil Kolumbus jõudis Jamaikale ning tuli Puerto Bueno sadamasse. Leidmata siit toidumoonasõitis ta järgmisel päeval Santa Gloria sadamasse, mida hiljem nimetati "Don Chritophi redupaigaks". Tormist tugevasti vigastatud ja lekkivad karavellid jäid leetseljakule üksteise kõrvale kinni. Need laevade jäänused andsid meremeestele varjupaika terveks aastaks.¹

Kolumbuse ees seisis nüüd küsimus: kuidas toita neid inimesi? Indiaanlased kohtlesid Kolumbust vaenulikult ja ainult tänu Diego Mendezi taktile ja oskusele õnnestus kindlustada alaline varustamine. Mendez sõlmis indiaanlastega kaubandusliku lepingu varustamise kohta. Jääb arusaamatuks, miks hispaanlased ja genuaalased ei võinud ise püüda kalu või külvata maisi. Kindel on, et kui indiaanlased neid ei oleks toitnud, nad oleksid surnud nälga.

Kuidas pääsega Hispaaniasse? Admiral otsustas saata kirja Española kuberner Ovandole, et ta saadaks Kolumbusele ja tema meeskonnale järele laeva ning päästaks nad hädast. Españolale saadeti mõned hispaanlased Mendezi juhatusel kahes suures piroogis, mida sõudsid indiaanlased. Tegelikult viisid^{ki} selle pika reisi (umbes 200 km.) Janaikalt Españolale läbi kariibi meremehed. Ovando võttis Mendezi viisakalt vastu, kuid kahetses, et tal polevat võimalik anda abi Kolumbusele isegi mätte raha eest. Viisakas asehaldur kartis, et admirali maabumine Españolale võib esile kutsuda rahutuse. Mendez pöördus mitu korda asehalduri poole, kuid

1 Yunсop, Xpucтoфop konyнд... lk. 495 jj.

sai iga kord eitava vastuse. Alles mitme kuu pärast sai Mendez kaks laeva, ühe neist andis Ovando, teine oli ostetud ja varustatud Kolumbuse arvel.

Aasta pärast Jamaikale saabumist, 28. juunil 1504. a. jättis Kolumbus igaveseks hüvasti selle saarega. Hiljem rääkis ta Mendezile, et ta polevat mitte kunagi varem oma elus tundnud niisugust rõõmu, kui Jamaikalt ärasõitmise päeval, siis kui ta oli kaotanud igasuguse lootuse eluga pääsemiseks. 1504. a. aug. keskel jõudsid laevad Españolale Santo Domingo sadamasse.¹

1504. a. sept. lahkusid kaks laeva Kolumbus ja ta venna Bartolomeo juhtimisel Españolalt, et sõita Hispaaniasse. Vaevalt jõudsid nad avamerele, kui puhkes tugev torm. Admirali laeval murdus mast. Kolumbus ja ta kaaslased läksid ühe Bartolomeo laevale ning vigastatud laev saadeti tagasi Santo Domingosse. Torm, tormi järel jälitas üksikut laeva. Alles 7. nov. 1504. a. jõudis Kolumbuse laev San Lucar de Barrameda sadamasse.

Kolumbus oli ära olnud kaks ja pool aastat. Tal ei õnnetanud sooritada esimest reisi ümber maailma ja ta ei avastanud ka väina Atlandi ookeanist Vaiksesse ookeani! Oma neljanda ja ühtlasi ka viimase reisi ajal Kolumbus avastas ~~K~~ontinendi Kuubast lõuna poole - Kesk-Ameerika ranniku. Ta uuris Kariibi mere edelarannikuid umbes 1500 km. ulatuses ja tõestas sellega ise, et troopilistel aladel eraldab Atlandi ookeani Vaiksest ookeanist hiigelbarjäär. Ta tõi esimesena teateid kõrge kultuuriga rahvast. Ja lõpuks ületas ta kaks korda Kariibi mere Kääneosa, mida veel

1 *Мангобур, Орепу по истопу... к. 163.*

ükski eurooplane ei olnud külastanud.

Kolumbuse neljas reis oli katseks minna Atlandi ookeanist India ookeani. Visalt otsis ta väina saarte vahel, mis tema arvamus järgi tõkestasid talle teed Aasia rannikule. Purjetades piki Panama maakitsust, ei võinud Kolumbus aimatagi, et see oli kitsuke maariba ja et selle taga ulatus lõunasse määratu suur ookean.

Hispaaniasse saabus Kolumbus raskesti haigena ja ta viidi Sevillasse. Ta oli väga sünges meeleolus, kuid lootis, et suudab endale tagasi võita kõik õigused ja privileegid. Aga kui 26. nov. 1504. a. kuninganna Isabella suri, siis kaotas Kolumbus igasuguse lootuse oma positsiooni ja õiguste taastamiseks.¹

Kui rääkida materiaalsest olukorrast, siis Kolumbuse viimastel eluaastatel oli see võrdlemisi hea. Neljandalt reisilt tõi ta kaasa palju kulda, samuti sai ta kätte kulla, mille tõi Carvajal Bobadilla käest. Peale sele, kui ta 1504. a. oli Santo Domingos, sai ta kasti kulda Ovando käest. Seega ei pea paika need väited, et Kolumbus elas oma elulõpus vaesena.

1506. a. mais kinnitas ta Valladolidis oma testamendi, mille järgitunnistati ainukeseks pärijaks Diego. Mõni päev pärast seda suur meresõitja suri 20. mail 1506. a.²

Kolm aastat pärast Kolumbuse surma Don Diego Colon (kes abiellus donna Maria de Toledoga) oli nimetatud Española kuberneriks ja sai kõik isa pärandatud tiitlid.³

1 Марингович, Очерки по истории ... лк. 164.
2 Christoph Columbus, лк. 263.
3 Морисон, Христофор Колумб ... лк. 199.

VII CHRISTOPH KOLUMBUSE AVASTUSTE TAGAJÄRJED.

Kolumbus on suurim maadeavastaja.

Kolumbuse avastusreiside tagajärjeks oli Vahe-Ameerika saarte (Bahama, Kuuba, Haiti, Väike-Antillid, Puerto Rico, Jamaica), Lõuna-Ameerika ja Kesk-Ameerika avastamine. Kolumbuse avastuste tähtsus ei ole võrreldav Vasco da Gama reisiga Indiasse, sest Vasco da Gama ei andnud midagi uut. Võib-olla on isegi Kolumbuse tähtsus suurem Magalhãesist.

Peamiseks eesmärgiks hispaania ekspeditsioonidel Ameerikasse oli otsida kulda ja kalliskive, püüd haarata rohkem pärismaalasi ja kaubelda nende kui orjadega, aga ka hinnaliste produktide väljavedu. Need eesmärgid leidsid selge väljenduse Kolumbuse kirjavahetuses kuningaga. Nii tegi Kolumbus oma märkmetes (memorial) 1494. a. jaan. kuningale ja kuningannale ettepaneku vedada Hispaaniasse kariloomi, toidumootori ja muud varustust ning tasuda peamiselt orjadega: "Tasumist kõige selle eest", kirjutas ta, "võib teostada orjadega kannibalide hulgast, need on inimesed, kes on täiesti sobivad selleks eesmärgiks."¹ 1494. a. okt. kirjas kuningale Kolumbus arendas orjadega kauplemise plaani ja näitas indiaanlastest orjadega kauplemise tulusust. Viitele "kannibalidest" maskeeris ta asja tõelist iseloomu, sest keegi ei takistanud hispaanlasi tegelemast indiaanlaste kütimisega ja

1 Путешествия Христофора Колумба, к. 355.

nende orjastamisega ettekäändel, et nad on inimesesööjad. Nagu õigus, indiaanlased kohtlesid hispaanlasi algul sõbralikult, aga hiljem riisumise, röövimise ja korrarikumiste puhul läksid kuni relvastatud vastupanuni.

K. Marx iseloomustab väga tabavalt hispaania kolonisaatorite huvide ja püüdluste tõelist iseloomu: "R ö ö v i m i n e ja r i i s u m i n e - hispaania avantüriste ainuke eesmärk, nagu seda näitavad Kolumbuse ettekanded Hispaania õukonnale. Kolumbuse ettekanded iseloomustavad teda ise kui piraati... O r j a - d e g a k a u p l e m i n e kui baas!"¹

Kuuldused territooriumide olemasolust, mis on rikkad kul-
laleiuukohtade poolest, tõukasid hispaania hidalgosid laialdaste-
le röövellikkudele ekspeditsioonidele.

Esimeseks Ameerika territooriumiks, mille hispaanlased val-
lutasid olid arvukad Lääne-India saared: Kuuba, Puerto Rico, Hai-
ti, Jamaika jt. Need saared olid kaetud toreda lopsaka taimesti-
kuga ja juba algul vaadati neile kui rikkalikule saagile. Enamik
Lääne-India saartest olid tihedalt asustatud indiaanlastega, pea-
miselt kariibidega. Need olid julged ja sõjakad rahvad. Esimestel
aastatel pärast Kolumbuse saabumist hakkasid hispaanlased orjas-
tama ja ekspuuteerima indiaanlasi. Rõhumine koos haigustega (rõu-
ged), mis levisid väga kiiresti indiaanlaste keskele, etendasid
indiaanlaste saatuses otsustavat osa. Need, kes ei hukkunud raske
töö või haiguste tõttu, tapeti võitluses orjastajatega. Selle tu-
lemusena ei jäänudki mõne aasta pärast Lääne-Indiasse enam indi-
aanlasi. Mõnede andmete järgi elas Kuubal esialgu umbes 300000

1 *Апроб Маркса и Инсуца, т. VII, с. 100*

indiaanlast, Haitil 250000, Puerto Ricol 60000 ja kõik nad hävitati. Samuti hävines Bahama saarestiku elanikkond. Paarkümmend aastat pärast Haiti avastamist kõik indiaanlased olid välja veetud või tapetud. Nii toimus see kõikjal, kuhu ilmusid hispaanlased.¹

Asunud elama Kariibi mere saartele, korraldasid hispaanlased ekspeditsioone kulla otsimiseks ja orjade püüdmiseks Mehhiko lahte ümbritsevaile mandri aladele, siin puutusid nad esmakordselt kokku Ameerika mandri rahvastikuga.

Oletati, et Ameerika indiaanlased tulid Aasiast. Kuni eurooplaste tegevuse alguseni Ameerikas olid kontinendi resursid juba eelnevalt läbi töötatud esimest asunike poolt. Atsteekide ja inkade kultuur hämmastas eurooplasi ning avas laialdase vabaduse euroopa vallutajate tegevuse jaoks.²

Nii vallutasid 1519-1921. a. hispaanlased eesotsas Hernando Cortésiga³ Mehhiku, kus elavad indiaanlased olid juba arenenud kõrgemale sugukondlikust korrast. Nende poliitiline organisatsioon sisaldas juba mõningaid riikluse algeid, seevõrra kui esines eksploateerimise ja klassidesse eristumise elemente. Atsteegid võimutsesid ümbruse pueblo indiaanlaste üle, kellelt nõuti alamlusmaksu ja inimohvreiks määratud noorukeid. Kuna puebloindiaanlased olid vaenulikud atsteekide vastu, õnnestus Cortesil jõuda nende pealinna Tenochtitlan'i, mille ta 1521. a. vallutas

1 Фортун , Очерк колумбовской ... лк. 51.

2 Байан , История ацтеков , лк. 19.

³ Hernando Cortés (sünd. 1485. a. Estremaduras), Salamanca ülikooli üliõpilane, keda võlusid jutustused Uuue Maailma seiklustest ja kullamägedest. 1504. a. teenis Cortés India asekuninga Ovando juures, 1511. a. võttis ta osa Kuuba vallutamisest ja sai sealt maid. Cortes kandis osa ekspeditsiooni kulu-

indiaanlast, Haitil 250000, Puerto Ricol 60000 ja kõik nad hävitati. Samuti hävines Bahama saarestiku elanikkond. Paarkümmend aastat pärast Haiti avastamist kõik indiaanlased olid välja veetud või tapetud. Nii toimus see kõikjal, kuhu ilmusid hispaanlased.¹

Asunud elama Kariibi mere saartele, korraldasid hispaanlased ekspeditsioone kulla otsimiseks ja orjade püüdmiseks Mehhiko lahte ümbritsevaile mandri aladele, siin puutusid nad esmakordselt kokku Ameerika mandri rahvastikuga.

Oletati, et Ameerika indiaanlased tulid Aasiast. Kuni eurooplaste tegevuse alguseni Ameerikas olid kontinendi resursid juba eelnevalt läbi töötatud esimest asunike poolt. Atsteekide ja inkade kultuur hämmastas eurooplasi ning avas laialdase vabaduse euroopa vallutajate tegevuse jaoks.²

Nii vallutasid 1519-1921. a. hispaanlased eesotsas Hernando Cortésiga³ Mehhiku, kus elavad indiaanlased olid juba arenenud kõrgemale sugukondlikust korrast. Nende poliitiline organisatsioon sisaldas juba mõningaid riikluse algeid, seevõrra kui esines eksploateerimise ja klassidesse eristumise elemente. Atsteegid võimutsesid ümbruse pueblo indiaanlaste üle, kellelt nõuti alamlusmaksu ja inimohvreiks määratud noorukeid. Kuna puebloindiaanlased olid vaenulikud atsteekide vastu, õnnestus Cortesil jõuda nende pealinna Tenochtitlan'i, mille ta 1521. a. vallutas

1 Фокер, Очерк колумбовской ... lk. 51.

2 Байан, История ацтеков, lk. 19.

³ Hernando Cortés (sünd. 1485. a. Estremaduras), Salamanca ülikooli üliõpilane, keda võlusid jutustused Uuue Maailma seiklustest ja kullamägedest. 1504. a. teenis Cortés India asekuuringa Ovando juures, 1511. a. võttis ta osa Kuuba vallutamisest ja sai sealt maid. Cortes kandis osa ekspeditsiooni kulusid.

teistkordselt. Mehhiko muutus Hispaania kolooniaks, mis oli äärmiselt rikas hõbeda poolest.

Järgmiseks tähtsaks hispaanlaste sammuks teel maavaldamisel Lääne poolkeral oli Peruu vallutamine, mis toimus 1531-1535. a., kümme aastat pärast Mehhiko vallutamist. Peruu vallutamine teostati Fransisco Pizarro ja Diego Almagra poolt.¹ Kuni hispaanlaste vallutamiseni "päikese lapsed" inkad valdasid territooriumi, mis ulatus Põhjast lõunasse, Kolumbiast Kesk-Tsiilini (umbes 4800 km.) ja läänest itta Vaikse ookeani rannikult kontinendi sügavusse kuni Amazonase basseini metsadeni. Inkadel oli tugev, hästi organiseeritud armee ja hispaanlaste saabumise momendil nad laien-
dasid kiiresti oma valdusi, alistades teised suguharud. Arvuliselt oli inkasid sel ajal umbes 10 miljonit. Inkade pealinn oli Cuzco (Peruus), aga nende "impeeriumi" keskosa asus 3-4,5 tuhande meetri kõrgusel üle merepinna, andide kiltmaal.²

Inkad olid kõrgeima kultuuriga suguharu. Nende eesotsas seisis kuningas-ülempreester, keda hispaanlased võrdlesid paavstiga. Alistatud suguharudelt võtsid inkad osa ülesharitud maad kuninga, inkade kasti ja preestrite jaoks. Sõltuv rahvastik tegi kõik tööd isandate ja endi põldudel. Kaubavahetus toimus loonus: paniste, teenuste, toiduainete abil. Väärismetalle varade vahetuse abinõuna inkad ei kasutanud. Alistatud külades säilis vana sarakondlik kord. Maad loeti piirkonna terve talupoegade kogukonna ühisvaraks. Igal aastal jagati peremeeste vahel põllutükid. Osist, mille igaüks sai, polnud võimalik kinkida ega rentida. Maaharimi-

1 Маргобор, Ореку по истории... лк. 227

2 Фостер, Ореку по культуре... лк. 38jj

se kultuur, eriti aga irrigatsioonisüsteem seisis kõrgel tase-
mel. Nad kasvasid maisi, kuid suurema tähtsuse toiduainena
omas kartul, mille kodumaaks ongi Peruu. Inkadel ei olnud ho-
buseid, lehmi, lambaid ega sigu.¹

Alistatud rahvastikul olid oma vanemad, sadakonnaülemad ja
suguharu-juhid. Nendest kõrgemal seisis ülemused inkade hulgast.
Äsjavallutatud maadesse asetasi inkad oma garnisonid ja ehita-
sid kindlusi, sundides alistatuid töötama. Inkad ei töötanud vaid
teenisid sõjaväes ja valitsusasutustes. Inkad tundsid kalendri-
arvutamist ja omasid küllaltki põhjalikke teadmisi meditsiini
alalt, nad olid võrdlemis head kirurgid. Noored inkad õppisid
erilistes koolides tundma maa seadusi ja tavasid, algelist ast-
ronoomiat ja arstiteadust.

Kõige suuremaks inkade saavutuseks olid nende suurepärased
teed. Need olid palju paremad euroopa teedest sel ajal ja neid
võis isegi võrrelda vana Rooma kuulsate teedega. Piki kogu maad
2400-3200 km. pikkuselt oli ehitatud kaks suurt teed, üks neist
läks ookeani rannikut mööda, teine läbi kõrgete ja raskesti lä-
bitavate Andide. Viimase tee ehitamine oli eriti raske, mis oleks
kohutanud isegi meie aja julgeid inimesi. Humboldt loeb inkade
teid üheks kõige kasulikumaks ja majesteetlikumaks inimeste kä-
tetöö saavutuseks.²

Just need rikkad ja kõrge kultuuriga atsteekide ja inkade
maad vallutasid hispaanlased. Mõlemad maad, nii Mehhiko kui Pe-
ruu olid rikkad peamiselt hõbeda- ja kullapahtlate poolest.

1 *Фотер, Орекс норутиречкюй ... lk. 39.*

2 *Sealsamas, lk. 40.*

"Kulla ja hõbeda leiukohtade avastamine Ameerikas, pärisrahvaste väljajuurimine, orjastamine ja kaevandustesse elusalt mahamatmine, Ida-India vallutamise ja paljaksriisumise algus, Aafrika muutmine jahipiirkonnaks, kus orjakaupmehed peavad mustanahalistele jahti - niisugune oli kapitalistliku tootmise aja-järgu koidik. Need "idüllilised" protsessid on esialgse akumulatsiooni peamisteks momentideks."¹ Sellele K. Marxi lühikesele ja tabavale iseloomustusele on hispaania konkistadooride tegevus kujukaks illustratsiooniks.

Hispaania maadevallutajad tõid endaga Ameerikasse kaasa ekspluateerimise feodaalsed vormid. Olles vallutanud Española, koormasid hispaanlased kohe esimestel aastatel kogu saare elanikkonna alates 14. a. vanustest peale ränkade koormistega. Neli korda aastas pidi iga indiaanlane tooma kas väikese kullakangi või tüki puuvillast riiet. 1499. a. teostas Kolumbus Españolaal repartimiento süsteemi. Maade väljajagamised paikkonnas asuva indiaanlaste ^{päris} orjastamisega toimusid ka teistel saartel ja mandril. Eriti suureulatuses praktiseeriti seda Mehhikos ja Peruus. Suure osa haarasid endale konkistadoorid. Nii oli Cortésile antud 22 linna, 64 km.² maad ja 115000 indiaanlast vasalli omadusena. Pizarro sai laialdased valdused, 100000 indiaanlast ja lisaks veel markii tiitli. Teised konkistadooride ja riisujate peamehed said samuti tiitleid ja 13000-26000 km.² suurused provintsid vajaliku arvu orjadega. 1534. a. Lõuna-Ameerika kaardil kõik laialdased hispaania valdused on jagatud väikeks suureks

¹ K. Marx, Kapital, k. I, lk. 652.

provintsi. Kaardil ei ole näidatud, kes sai esimese provintsi (Uus Andaluusia); teise (Uus Kastilia), mis võttis enda alla $\frac{1}{4}$ kogu Lõuna-Ameerikast, sai Fransisco Pizarro; Kolmas (Uus Toledo) oli antud Diego de Almagrole; neljas (Rio de la Plata) kuulus Pedro de Mendosale ja lõpuks viies, millesse kuulusid Argentiina ja Tšiili lõunaosa, oli antud suurele saksa Fuggerite pankurimajale.¹ Nii jaotasi Hispaania absolutistlikud kuningad Hispaania kolooniad ja lõi rikaste maavaldajate vahekihi. Sellisel viisil jaotati Lääne-India, Mehhiko, Peruu ja kõik teised territooriumid. Siit järeldub Hispaania kuninga selge poliitiline eesmärk: teha Uus Maailm lihtsalt reaktsiooni kantsiks, anda selle majanduslik ja poliitiline võim väikese grupi maamagnaatide kätte.

Euroopale tähendasid suured maadeavastused inimeste silmaringi laienemist. Olid purustatud teoloogilised kujutlused maa kujust ja suurusest.

Maadeavastused tingisid Euroopa turu muutumist maailmaturuks, XVI saj. me näeme selle arengu algastet. Euroopa suhtlemine maailmaga väljaspool Euroopat laienes suurel määral. See suhtlemine toimus uusi teid mööda. Vahemeri kaotas oma tähtsuse ja algas Veneetsia, Genua ning koos sellega kogu Põhja-Itaalia langus. Oma kaubanduslikku tähtsust ei kaotanud Veneetsia ja Genua siiski mitte kohe. Peaaegu kogu XVI saj. jooksul varustasid need linnad Lääne-Euroopat edasi niihästi oma tööstussaadustega kui ka meretaguste kaupadega, kuid need polnud enam Lõuna- ja Ida-Aasia kaubad, vaid Lähis-Ida.

Hoopis vastupidist mõju avaldasid maade avastused Hispaania

1 Достоевский, Очерк конитуральной ... к. 76.

niale, Portugalile ja hiljem ka Madalmaadele ja Inglismaale.

Seetõttu, et Vahemeri kaotas oma tähtsuse ja koos sellega algas Veneetsia kui Euroopa ühe suurima kaubanduskeskuse langus, elustus Euroopa kaubanduse loode-sõlmpunkt - Madalmaad. Kõigile Madalmaade piirkonna jaoks soodsaile asjaoludele lisandus nüüd veel selle kasulik asend kaubanduse suhtes meretaguste, väljaspool Euroopat asetsevate maadega. Madalmaile hakkasid kokku voolama kõik maailmakaubanduse teed, hoolimata sellest et uute teede avastamine oleks pidanud looma suuri kaubanduskeskusi seal, kust need alguse said s.o. Portugali Lissabonist ja Hispaania linnast Sevillast. Nende linnade tähtsus tõusis. Lissabonist korraldati ekspeditsioone Indiasse. Siia saabusid Aasia ja Aafrika kaupade laadungid, siia oli koondatud Portugali kolooniate valitsemine. Sevillasse voolasid kokku Ameerika kuld ja hõbe, selle kaudu toimus suhtlemine Hispaania asumaadega, siin asetses "kaubanduskoda" (Casa de Contratacion).

Kuid maailmakaubanduse keskuseks polnud mitte Pürenee poolsaar, vaid Madalmaad, Selleks keskuseks ei olnud mitte vana Brugge vaid noor linn - Antwerpen. Meretaguste vürtside kokkuvool muutis Antverpeni maailma kaubanduslikuks ja rahanduslikuks keskuseks. Polnud midagi imestamapanevat selles, et portugallased suunasid vürtside laadungid Antverpeni. Flandria ja Portugali vahel eksisteerisid juba XIV saj. alates elavad kaubanduslikud sidemed ja Portugali kaubanduslikud kompaniid turustasid tavaliselt suurema osa oma meretaguseid kaupu Madalmaades. Antverpeni sadam suutis võtta vastu kõiki laevu. Esimene vürtsilaadung saabus Portugalist Antverpenisse 1501. a. Vürtsidega kauplemise

kuulutas Portugali kuningas enda monopoliks, kuid seda õigust hakkas ta kohe esimesest aastatest muutama kaupmeeste seltsidele. Algul kuulus vürtsimonopol Antverpenis asuvale Itaalia kompaniile, hiljem segasid vahele Lõuna-Saksamaa kaupmehed - Fuggerid ja Welserid. 1525. a. kuulus vürtsimonopol maraanidele (ristitud juudid). Osa kompanjone asus Lissabonis, osa Antverpenis. Aegamööda lakkas vürtsikaubandus olemast Antverpeni tähtsaimaks kaubanduslike operatsioonide liigiks. Itaallane Guicciardini, kes kaotas XVI saj. keskel üksikasjalise ja täpse Antverpeni kaubanduse kirjelduse, esitas andmed, et XVI saj. 60-ndail aastail imporditi Portugälist Antverpenisse vürtse ainult 1 miljoni tukati väärtuses. Samal ajal veeti sisse inglise kalevit ja teisi villaseid riideid 5 miljoni tukati eest ja itaalia riidekangaid ning kuld- ja hõbebrokaati 3 miljoni tukati väärtuses. Kõigi kaupade sissevedu Antverpenisse hindas Guicciardini 16 miljoni tukatini, kuna Venetsia kogu väljavedu kõrgeima õitsengu ajal hinnatakse 10 miljoni tukatile. Antverpen oli inglise kalevi pealaopaigaks, siia veeti kaupu, eriti palju metalli Saksamaalt. Esikohal oli inglise toorkalev, mille töötlemine siin oli tasuv. Antverpeni ümbruses kuni 100 km. lõunasse ja läände, asusid detsentraliseeritud manufaktuurid, mis tootsid villast riidet (Flandria, Hainaut, Brabant). Neil aegadel talupojad ei tegelnud enam põllutööga vaid tegid käsitööd. Vahe linna ja maa vahel hakkas kaduma. Maa-asulate elanikkond tootis peamiselt kerget villast riidet, mille järgi oli suur nõudmine. Vanad tsunftilinnad Brugge ja Gent seda ei tootnud. Antverpen oli internatsionaalse iseloomuga linn, seal elas palju hispaanlasi, portugallasi, itaallasi, saks-

lasi. Nad jagunesid eri rahvusteks ja neil olid oma organisatsioonid konsulitega eesotsas. Linna suur hulгимүүgi-kaubandus oli välismaalaste käes. Kohalikud elanikud said kaunis suuri sissetulekuid ruumide, ladude, magasinide rentimisest. Nad tegelesid peamiselt maakleriametiga ja komisjonitehingute operatsioonidega. Välismaised valitsused omasid seal omi faktoreid - rahanduslikke esindajaid. Antwerpen kujunes mitte ainult maailma suurimaks kaubaturuks, vaid ka suurimaks rahvusvaheliseks rahanduslikuks keskuseks. Ühtlasi tekkisid siin ka uued kaubanduslike ja finantsoperatsioonide prganisatsioonid: kauba- fondibörsid.¹

Antwerpeni kuulsuseks oli tema börs. Nimetus "börs" on seotud kreeka sõnaga "bursa", mis tähendab kapitali, millega peeti üleval üliõpilaste ühiselumaja. Flaami keeles tähendas "bursa" rahakotti. 1531. a. ehitati Antwerpeni börsihoone, millele oli raiutud kiri, et see hoone on kõigi keelte ja kõigi rahvaste peaks.

Antwerpeni börsi peauudsus seisis selles, et siin toimusid operatsioonid mitte ainult vekslitega, vaid ka kaupadega ning lõpuks ka kuningate, vürstide ja linnade võlakirjadega. Laatade ja loggiate tingimustes müüdi ainult seda kaupa, mis reaalselt oli kohal. Aga Antwerpenisse saabu vaid kaupu müüdi nüüd juba teisi- ti kui varemalt laatadel. Et kaup oli ühtlane, siis ostja ei vaa- danud läbi mitte kogu kaubapatiid vaid ainult selle mustrid. Te- hingud toimusid börsil (kaubabörs). Antwerpenis tekkis ka esime- ne fondibörs s.o. selline, kus operatsioonid riikide väärtpabe- ritega. Siin oli kõige kergem laenata suuri summasid ja Antver-

¹ Keskaeg, k.II, lk. 34.

pen hakkas sõlmima laenulepinguid enamiku Euroopa valitsejate, provintside ja linnadega. Lasti käibeles nende laenude obligatsioon, mis käisid vabalt käest kätte. Üldiselt olid kõige halvemal kuulsusel Hispaania laenud, sest Hispaania kuningas ei olnud korralik maksja. Börsil tekkis ka spekulatsioon. Antwerpenis sõlmiti feodaalsabsolutistlike monarhiate laenud. Toimus ka spekulatsioon nende laenupaberitega, kusjuures iga sündmus: lahing, abiellumine jm. muutis paberite väärtust. Eriti palju ja suure riisikoga spekuleeriti koloniaalkaupadega, peamiselt pipraga. Kaupmees pidi olema kursis kõigi sündmustega, mis toimusid kogu Euroopas. Kaubafirmade agendid kuulasid tervete päevade jooksul kõiki kuuldusi ja uudiseid ning kirjutasid üksikasjalisi ettekandeid oma patroonidele. Kaupmees oli poliitiliste ja muude uudiste suhtes tihti paremini ja täpsemalt informeeritud kui valitsuse ametlikud esindajad. Need ettekanded olid kaasaegsete ajalehtede algeteks.

Maadeavastuste tähtsaim tagajärg oli hindade revolutsioon: tarbe- ja toidukaupade hindade järsk tõus XVI saj. jooksul. Selle nähtuse põhjuseks oli Ameerikas pärisorjade ja odava tööjõuga kaevandatud väärismetallide tohutu juurdevool Euroopasse. Ameerika õpetlane Hamilton, tehes kõige hoolikamaid arvutusi suurepäraste allikate - Sevilla kaubanduskoja aastaaruannete põhjal (Sevillasse tuli kokku kõik Ameerikast sisseveetav metall) määras hõbeda sisseveo Euroopasse XVI saj. 7439 tonnile. Aga mitte kogu kuld ja hõbe, mis veeti Ameerikast, ei jäänud Euroopasse. Palju läks sellest ka Aasiasse Idamaa kaupade ostmiseks, mille sissevedu suurenes ja mille tasumiseks ei piisanud Euroopa eks-

pordist. Arvatavasti langes palju kulda ja hõbedat kaubanduslikust käibest välja aaretena — hõbe- ja kuldriistadena, mis kuhjusid aristokraatia, aadli, suurpankurite ja suurkaupmeeste, aga samuti ka katoliku kiriku kätte.

Tõus majanduselus, kaubanduse ja tootmise laienemine, rahaliste olusuhete tungimine uutesse majanduselu sfääridesse tugevdasid samuti nõudmist väärismetallide järgi, sest nad nõudsid varade vahetuse abinõude - metallraha hulga - suurendamist. XV saj. lõpp oli kalli raha, s.t. madalate hindade aeg, kuid juba XVI saj. 30-ndaist aastaist alates algasid kaebused elukalliduse üle ja iga aastakümnega muutusid üha teravamaks ning visamaks. Näiteks tõusis Prantsusmaal leiva hind 60 aasta jooksul Pariisi rajoonis 2,5 kordseks.

Hindade tõus algas kõige varem ja saavutas kõige suurema ulatuse riigis, kuhu eelkõige Ameerikast voolas kokku kuld ja hõbe - Hispaanias. Hamilton püüdis rikkaliku arhiivmaterjaliga, mitmekümne Hispaania kloostri, hospitali, ülikoolide üliõpilaste ühiselamute arvepidamise jm alusel kindlaks määrata hindade keskmise indeksi kõikumist peaaegu 150 aasta (1500.a. - 1640.a.) jooksul terve rea kaupade hindade liikumise alusel. Osutus, et XVI saj. esimese poole jooksul Hispaanias keskmine hind kahekordistus ja sajandi lõpuks kasvas nelja-kordseks. Niiviisi olid 1601. a. hinnad tõusnud 4,32 või ligilähedaselt 4,5 kordseks. Kõige kiiremini tõusid hinnad Andaluusias, kuhu kõige esmalt voolas Ameerika kuld ja hõbe. Teistes Hispaania provintsidest oli hindade tõus väiksem. Samuti tõusid hinnad umbes 4,5 kordseks Portugalis. Aga nendes riikides, kuhu kulda ja hõbedat tuli vä-

hemal hulgal ja teises järjekorras, hinnad tõusid aeglasemalt ega ulatunud mitte nii kõrgele. Nii kasvasid Inglismaal sajandi lõpuks 2,5 kordseks, Prantsusmaal umbes 2,3 korda, kuid mõnes provintsis nagu Poitou (Prantsusmaal) hindade tõus oli sama, mis Hispaanias, umbes 4,5 - 5 kordne. Mainitud provintis oli üheks peamiseks kaubatootjaks Hispaania kolooniatele. Üle Euroopa oli Hindade tõus vähemalt kahekordne.¹

Hindade tõus kulges väga ebaühtlaselt mitte ainult maade ja üksikute provintside järgi, vaid ka ajalisel. Samuti tõusid üksikute kaupade hinnad ebaühtlaselt, kuid üldse kõige suurem hindade tõus oli olnud põllumajanduses toiduainetele. Tööstuslike keele toorainetele oli tõus väiksem. Inglise villa hind tõusis 38%, samal ajal valmiskalevi hind tõusis ainult 6%.

Millised muutused toimusid aga hindade tõusu tagajärjel töötajate elutasemes? Kahtlemata halvenes kõigi nende olukord, kes elasid töötasust, töötades manufaktuurides. Inglismaal XVI saj. rahaline, nominaalne töötasu suurenes ainult 30% ning hindade tõusu juures 2,5 korda tähendas reaalse töötasu langust peaaegu 2 korda. Mõningad näited selle kohta: 1541-1550. a. oli Inglise töölise päevapalk 2,63 gr hõbedat, 1593-1600. a. on Inglise töölise päevapalk 5,71 gr hõbedat, aga 1541-1550. a. sai tööline 2,63 gr. hõbeda eest osta 15,5 l nisu, 1593-1600. a. sai tööline 5,71 gr. hõbeda eest osta 8,1 l nisu.

Prantsusmaal kasvas töötasu 25% võrra, kaubahind aga 120% võrra. Näiteks oleksid andmed prantsuse puusepa tööpalga kohta, mis polnud mitte kõige madalam, järgmised:

1 Мотылов, Экономические кризисы и последствия великих географических открытий, с. 21.

1501-1525. a. - 80 santiimi - 14 l nisu

1576-1600. a. - 120 santiimi - 4 l nisu

Seega on hindade tõus 3,5 korda. Hispaanias langes reaaltasu keskmiselt 30% võrra. Kui toimus toiduainete ja esmajärguliste tarbeasjade hindade tõus, siis reaaltöötasu tavaliselt langes, vaatamata tema nominaalsele kõrgenemisele.¹ Prantsuse majandusajaloolane Levasseur tõestab, et töötasu väljendatuna toiduainetes langes järjekindlalt kahe sajandi vältel. Kuid just viimane asjaolu näitab, et mitte kõike selles reaaltöötasu languses ei saa panna "hindade revolutsiooni" mõju arvele. Kaubahinnad stabiliseerusid juba XVII saj. alguseks. Järelikult reaaltöötasu edasine langus ei seletu mitte "hindade revolutsiooniga", vaid selliste tosi-asjade survega reaaltöötasule, nagu otseste tootjate ilmajäämine tootmisvahenditest ja kapitalismi edasise arenemisega seoses olev töötajate masside jätkuv proletariseerumine selle nähtuse kõigi tagajärgedega: tööpuuduse, hulkurluse, puruvaesumisega jm. arenemisega. Võib väita, et vastandina oma tööjõu muutumisest elatuva vaile kihtidele sai seda tööjõudu eksploateeriv klass "hindade-revolutsioonist" kasu niivõrd, kui võrd alanes saaduse hinna kõrgust määrav töötasu.

"Hindade revolutsioonist" olid kahjukannatajaks ka talupojad, kes olid palgatöölise tasemel ega tootnud toiduaineid. Kasu sai ainult talupoegade ladvik, kes turustas toiduaineid. Feodaalse talupoekonna ladviku olukord Prantsusmaal paranes. Prantsusmaal oli talupoegkond pärisorjusest vaba, olles kohustatud maksma ainult hinnust. Maades, kus oli arenenud kapitalism ja talu-

1 Мотылов, Экономические вопросы... lk. 21.

pojad olid kaotanud oma õiguse maale (rent), jäid talupojad kaotajaks pooleks. Ida-Euroopas oli talupoegade olukord kõige raskem, kuna feodaalid, laiendades pärisorjade tööga teraviljatootmist, püüdsid haarata kõik kaunid enesele. Ida-Euroopa feodaalid võitsid.

Kokkuvõttes peab ütleva, et "hindade revolutsioon" oli kasulik kodanlikule maaomanikule või sellele maavaldajale, kelle õigus maale lähenes kodanlikule omandiõigusele, kuid oli kahjulik feodaalomaniikule kui lihtsale feodaalrendise saajale, kui feodaalrent esines raharendi näol. Nii on see ainult üldjoontes, sest iga üksiku maa konkreetset tingimused tõid siia olulisi muutusi. Kuid üks tähtis "hindade revolutsiooni" tagajärg oli täiesti vaieldamatu: töötasu alanemine ja kapitalistliku sissetuleku suurenemine ning rendimaksu eraldumine feodaalrendisest viisid antagonismi tugevnemisele kapitalisti ja töölise, talupoja ja feodaalomaniiku vahel. Töö ja kapitali vahel algab võitlus töötasu pärast, feodaalomaniiku ja talupoja vahel vahel algab võitlus maa pärast, võitlus feodaalse omandi muutmise eest vabaks eromandiks. Selle võitluse lõpptulemus sõltus konkreetsest klassijõudude vahekorra ja see otsustati igal üksikul maal ei viisil peaaegu kolme sajandi jooksul, mis eraldavad Euroopa kapitalistliku arengu algperioodi kapitalismi õitsengust.

Suurimaks kasusaajaks olid kaubanduskapitali esindajad, kes hakkasid eksploateerima lisaväärtuse abil. Nii näiteks Fuggerite firma eeskujul muutus Fuggeri nimi üldnimeks - "fuggerdamine". Enne "hindade revolutsiooni" oli Fuggerite akumulatsioon 197000 kuldinat, 1527. a. aga 2 miljonit (keskmise kasum 54,5%),

1546. a. oli Fuggerite kapital 5 miljonit, 1567. a. juba 6,5 miljonit kuldmät. Kaasaegsed süüdistasid just suurkapitaliste vaeste elutaseme langemises. See oli kaudselt õige.

"Hindade revolutsiooni" põhjusiotsisid kaasaegsed suurfirmade ja feodaalide ahnuses. See arvamus oli levinud töötava klassi hulgas. Valitsev klass pidi otsima mingit objektiivset põhjust. Prantsuse riigiteadlane Jean Bodin oma 1568. a. ilmunud teoses ütles, et "hindade revolutsiooni" põhjuseks oli kulla ja hõbeda hulga järsk tõus. See Jean Bodini poolt väljendatud vaade "hindade revolutsiooni" põhjusele domineeris kodanlike majandusteadlaste ja ajaloolaste hulgas nn. kvantiteediteooria näol. Selle olemus seisneb väärismetallide kui käibevahendi hulga suurenemises sellele hulgale varade vahetuse protsessis vastava kaupade hulga püsimise juures, mis viis tollal väärismetalli reaalkaupa väärtuse langusele ja kaupade väärtuse vastavale kõrgenemisele. Marx on ammu juhtinud tähelepanu selle seisukoha ekslikkusele, mis ei arvesta seda asjaolu, et väärismetall ise pole mitte ainult varade vahetuse abinõu vaid ka iseseisva väärtusega kaup. "Vaadeldes ühekülgselt neid fakte, mis järgnesid kulla ja hõbeda uute leiukohtade avastamisele, jõuti XVII saj. ja eriti XVIII saj. eksliku järelduseni, nagu oleksid kaupade hinnad tõusnud sellepärast, et suurem hulk kulda ja hõbedat hakkas funktsioneerima ringlemisvahendina."¹ Marxi seletuse olemus seisneb selles, et pärisorjade ja orjade odava tööjõuga harukordselt rikkalikes leiukohtades toodetud kuld ja hõbe, mis hakkas Ameerikast Euroopasse voolama, oli ise odavam, s.t. tal oli väiksem väärtus kui

¹ K. Marx, Kapital, I k., lk. 109.

sel väärismetallil, mis senini Euroopas funktsioneeris varade vahetuse abinõuna. Selle tagajärjel, olgugi et aeglaselt, toimus siiski järk-järguline kõigi kaupade ümberhindamine ja hindade reguleerimine kooskõlas selle väärismetallide uue alanenud väärtusega, s.t. kaubahindade tõus. Enne Ameerika kulla ja hõbeda juurdevoolu käibevahendina tsirkuleerinud väärismetallide üldine hulk, langedes hinnas seda mööda, kuidas Ameerika kulda ja hõbedat juurde tuli, vastavalt Ameerika väärismetalli alanenud väärtusele, osutus mitteküllaldaseks üha kasvava ja laieneva varade vahetuse jaoks. Sellest tekkis üldine kulla- ja hõbedahulga kui varade vahetuse abinõu suurendamise ning järelilikult ka uute pahtlate intensiivsema otsimise ja kaevandamise vajadus.¹

Lühidalt kokkuvõttes tähendasid Euroopale suured maadeavastused inimeste silmaringi laienemist. Purustatud olid teoloogilised kujutlused maa kujust ja suurusest. Maadeavastused tingisid Euroopa turu muutumist maailmaturuks. Maadeavastuste tähtsaimaks tagajärjeks oli "hindade revolutsioon": tarbe- ja toidukaupade järsk tõus XVI saj. jooksul.

¹ Keskaeg, K. II, lk. 40.

KOKKUVÕTE

Kolumbus ületas esimesena Atlandi ookeani, läbis põhja-poolkera subtroopilise ja troopilise vööndi ja sõitis esimese eurooplasena Vahe-Ameerika (Kariibi) merel. Oma esimese ja teise reisi tulemusena avastas ta Vahe-Ameerika (kõik Suured Antilli saared - Kuuba, Haiti, Jamaika, Puerto Rico, Bahama saarestiku ja suurema osa Väike Antilli saari, Dominicast kuni Neitsisaarteni, viimased kaasaarvatud). Tema kolmanda reisi tulemuseks oli Lõuna-Ameerika ja rea saarte (Trinidad, Margarita, Grenada jt.) avastamine. Oma väimasel reisil avastas ta Kesk-Ameerika.

Niisiis avastas Kolumbus kõik Vahe-Ameerika tähtsamad saared ja pani aluse kahe lääne kontinendi avastamisele, mis hiljem sai nimetuse Ameerika. Kogu Ameerika mandri avastamine oli väga pikaleveniv protsess kestes mitu sajandit, alustatuna Kolumbuse poolt viidi lõpule suurte vene meresõitjate Tširikovi ja Beringi poolt.

Kolumbuse eesmärgiks oli jõuda Indiasse sõites lääne suunas üle Atlandi ookeani. Seda eesmärki ta ei saavutanud ega jõudnud Indiasse, kuid ta avastas selle asemel uue kontinendi - Lõuna- ja Kesk-Ameerika - kuigi ta seda ise ei teadnud ja arvas ikka, et viibis Ida-Aasia ranniku lähedal. Oma suured avastused nimetas ta Uueks Maailmaks.

Kolumbuse avastuste suur tähtsus Hispaaniale selgus alles mõnikümmend aastat hiljem, pärast Mehhiko ja Peruu vallutamist, kui Euroopasse hakkasid tulema röövitud kullakuhjad ja terved hõbeda laevastikud. Kolumbuse avastused muutsid Hispaania üheks suurimaks ja rikkamaks koloniaalriigiks. Ameerikasse suundusid vallutajate jõugud nn. konkistadoorid kullapalaviku ja misjonitöö õhinas ning viisid ühtlasi endiga kaasa ekspluateerimise feodaalsed vormid. Indiaanlased muudeti orjadeks ja neid tabas julm ekspluateerimine. Juba esimestest aastatest peale kui hispaanlased ilmusid Antilli saartele, tehti katseid muuta Uus Maailm Aafrika kombel orjaturuks ja mitte keegi muu kui Kolumbus ise esitas pärismaalaste orjastamise ja orjadega kauplemise plaani, et kuidagi tõsta äsjaavastatud maade väärtust Hispaania kuninga ja kuninganna silmis. Kolumbuse kaasaeglased ei jaganud, vaatamata tema teenetele, tunnustust Genua kangru pojale. Isegi tema nime ei antud avastatud Uuele Maailmale, vaid sellele osaliseks sai firenzlane Amerigo Vespucci.

Euroopale tähendasid suured maadeavastused inimeste silmaringi laienemist. Purustati teoloogilised kujutlused maa kujust ja suurusest. Maadeavastused tingisid Euroopa turu muutumist maailmaturuks. Maadeavastuste tähtsaimaks tagajärjeks oli "hindade revolutsioon": tarbe ja toidukaupade järsk tõus XVI saj. jooksul. Kolumbuse avastuste maailma-ajaloolist tähtsust hindavad K. Marx ja Fr. Engels järgmiselt: "Ameerika avastamine ja ümber Aafrika viiva mereteede leidmine lõi tõusvale kodanlusele uue tegevusvälja. Ida-India ja Hiina turg, Ameerika koloniseerimise

rimine, kaubavahetus asumaadega, vahetusvahendite ja üldse kaupade hulga suuremine kutsusid esile kaubanduse, laevanduse ja tööstuse ennenägematu õitsengu ning kiirendasid seega revolutsioonilise elemendi arenemist lagunevas feodaalses ühiskonnas.¹

Kolumbus on suurim maadeavastaja. Tema avastuste tähtsus ei ole võtreltav Vasco da Gama reisiga Indiasse ja võib-olla isegi mitte Magalhãesi esimese reisiga ümber maailma.

Nõukogude inimesed hindavad Kolumbust kui suurt maadeavastajat, julget mõtlejat ja teoreetikut, kellel jätkus jõudu pärast pikki võitlusi tõestada praktikas enda ja teiste kaalutlused.

¹ K.Marx ja Fr. Engels Kommunistliku partei manifest. Tallinn, 1955. lk. 31.

K a s u t a t u d k i r j a n d u s .

I Marksismi-leninismi klassikud.

1. Архив Маркса и Энгельса, т.VII (tsiteeritud В.Е.Мотылев, Экономические причины и последствия великих открытий, Москва, 1957, lk. 15, järgi).
2. Маркс, К. и Энгельс, Ф. Сочинения, Т.XI, ч.II (tsiteeritud И.П.Магидович, Очерки по истории географических открытия, Москва, 1957, lk. 50 järgi).
3. Энгельс, Ф. Крестьянская война в Германии, Москва, 1952.
4. Marx, K. Kapital, k.I, Tallinn, 1955.
5. Marx, K. ja Engels, F. Kommunistliku partei manifest, Tallinn, 1955.

II Allikmaterjalid.

6. Christoph Columbus (Citta'di Genova Colombo), Bergamo, 1932.
7. Книга Марко Поло, Москва, 1956.
8. Путешествия Христофора Колумба, Москва, 1956.

III Muu kirjandus.

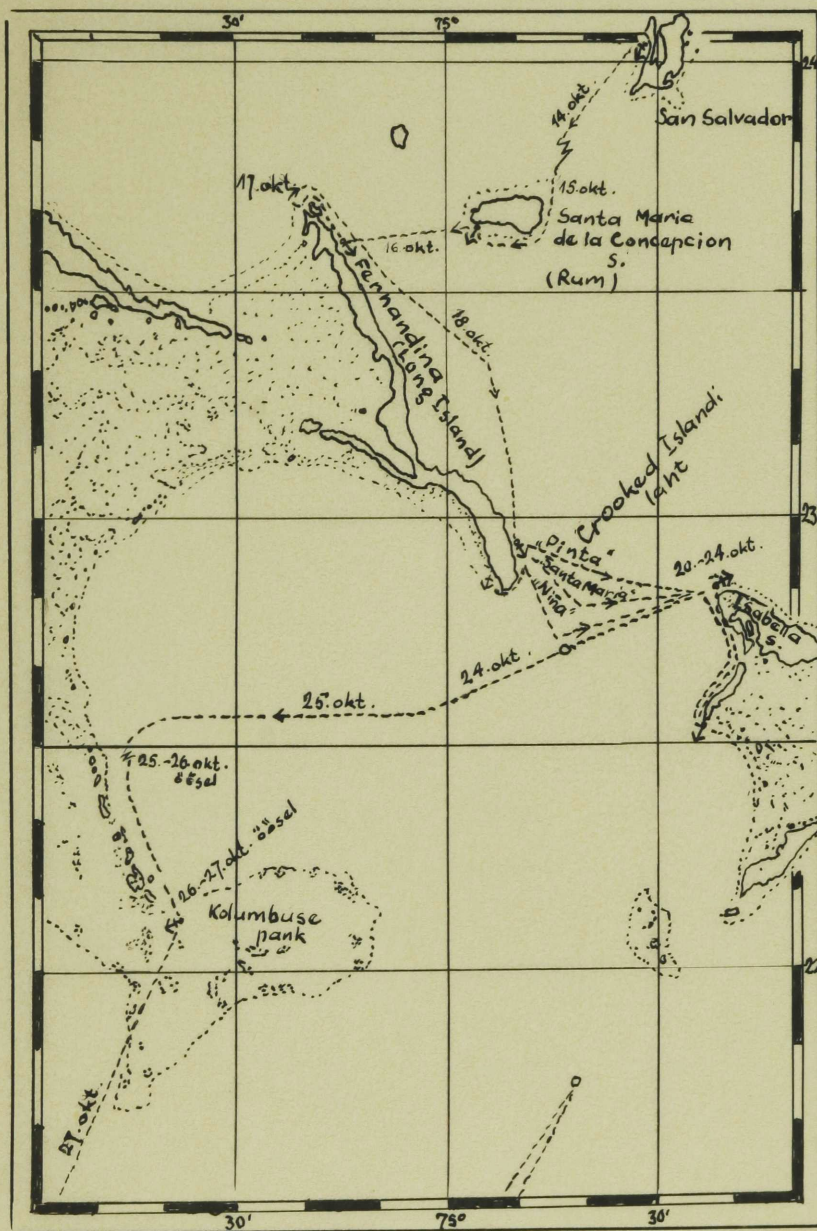
9. Альтамира-и-Кревеа, Р. История Испании, т.I, Москва, 1951.
10. Анучин, Д.Н. О судьбе Колумба как исторической личности и о спорных и темных пунктах его биографии. = Анучин, О судьбе Колумба ... ("Землеведение", т.I, Москва, 1894.)
11. Бейкер, Дж. История географических открытия и исследований, Москва, 1950. = Бейкер, История географических ...
12. Фостер, У.З. Очерк политической истории Америки, Москва, 1955. = Фостер, Очерк политической ...

13. Харт, Г. Венецианец Марко Поло, Москва, 1956.
14. Харт, Г. Морской путь в Индию, Москва, 1959. = Харт, Морской путь ...
15. Keskaeg, k.II, Tartu, 1948.
16. Kretschmer, K. Die Entdeckung Amerika's in ihrer Bedeutung für die Geschichte des Weltbildes, Berlin, 1892. = Kretschmer, Die Entdeckung ...
17. Link, E.A. ja Link, M.C. A New Theory on Columbus's Voyage through the Bahamas, Washington, 1958. = E.A.Link ja M.C.Link, A New Theory ... (Smithsonian Miscellaneous Collections, Vol. 135, nr.4)
18. Loon, H.W. Mehed ja mered, Tartu, 1939.
19. Магидович, И.П. Очерки по истории географических открытий, Москва, 1957. = Магидович, Очерки по истории ...
20. Marco Polon matkat, Porvoo - Helsinki, 1957.
21. Морисон, С.Э. Христофор Колумб, мореплаватель, Москва, 1958. = Морисон, Христофор Колумб ...
22. Мотылев, В.Е. Экономические причины и последствия великих географических открытий, Москва, 1957. = Мотылев, Экономические причины ...
23. Peschel, O. Geschichte des Zeitalters der Entdeckungen, Stuttgart und Augsburg, 1858. = Peschel, Geschichte des Zeitalters ...
24. Ruge, S. Geschichte des Zeitalters der Entdeckungen, Berlin, 1881. = Ruge Geschichte des Zeitalters ...
25. Уинсор, Д. Христофор Колумб и открытие Америки; иллюстрированное историко-критическое исследование, Ст. Петербург, 1893. = Уинсор, Христофор Колумб ...

- Verhoog, P. Columbus Landed on Caicos = Verhoog, Columbus Land
26. (United States Naval Institute Proceedings, 1954, Vol. 80, nr. 10, New York, 1954.) (Verhoog, P. Columbus Landed on Caicos = Verhoog, Columbus Landed ...).
27. (Ученые записки, т. II, выпуск № 3, Алма-Ата, 1957.)
(Цукерник, Р. Я. О целях экспедиций Колумба = Цукерник, О. О целях экспедиций ...)
28. Вайян, Дж. История ацтеков, Москва, 1949.

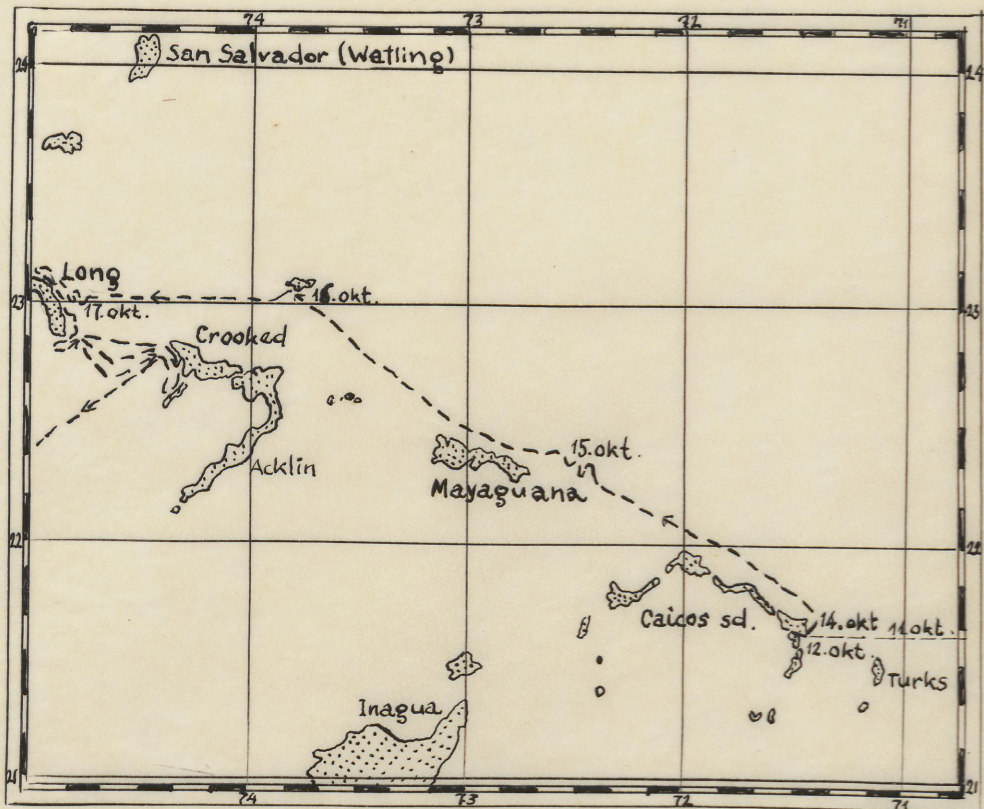
SISUKORD

	lk.
Sissejuhatus	1
I Maadeavastuste seisund enne Ameerika avastamist.	9
II Christoph Kolumbus ja tema projekt.	35
III Christoph Kolumbuse esimene avastusreis.	58
IV Christoph Kolumbuse teine avastusreis.	83
V Christoph Kolumbuse kolmas avastusreis.	99
VI Christoph Kolumbuse neljas avastusreis.	117
VII Christoph Kolumbuse avastuste tagajärjed.	131
Kokkuvõte.	148
Kasutatud kirjandus.	151

KOLUMBUSE ESIMENE REIS 1492. a.

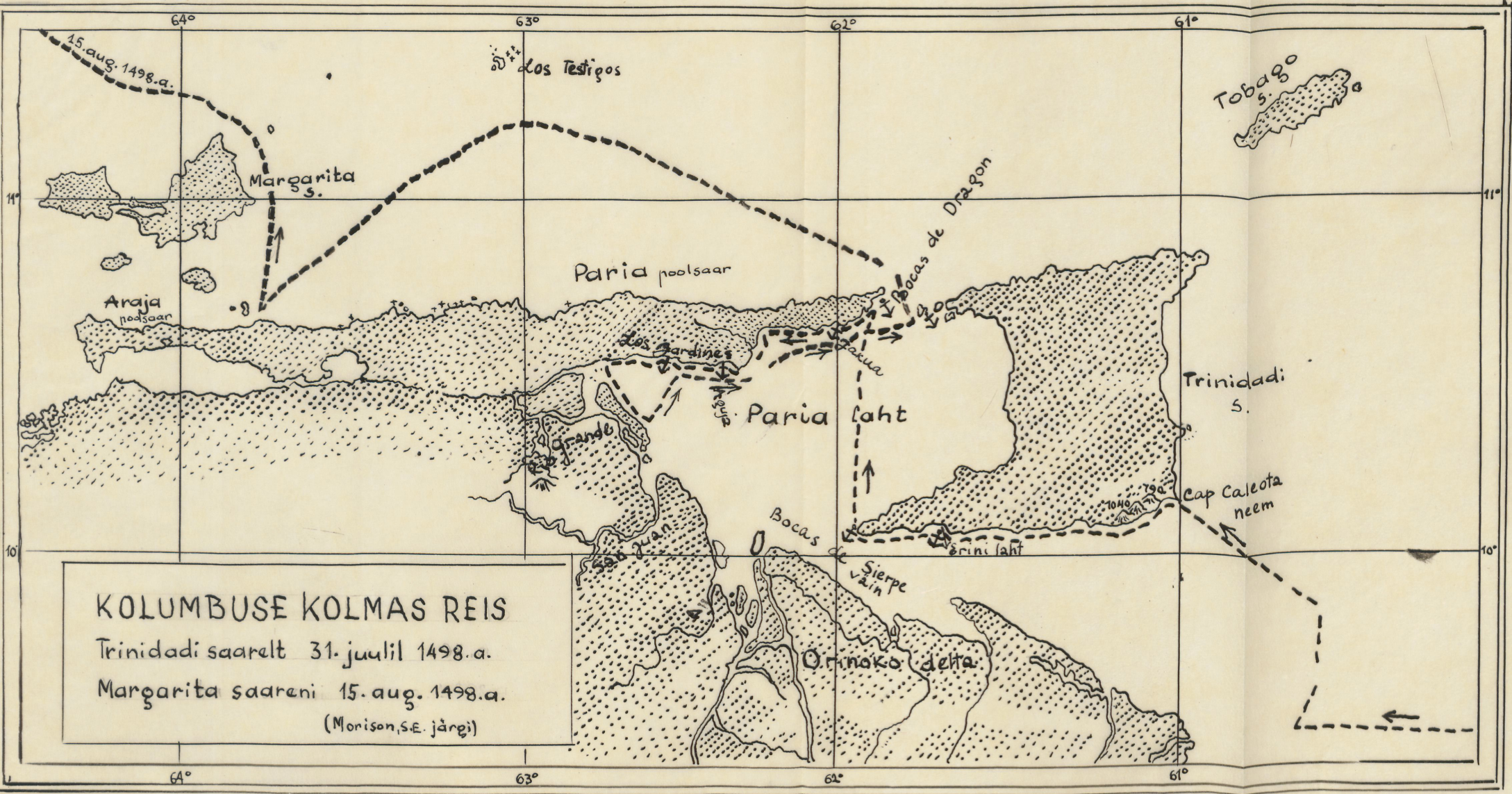
(Morison, S. E. järgi)

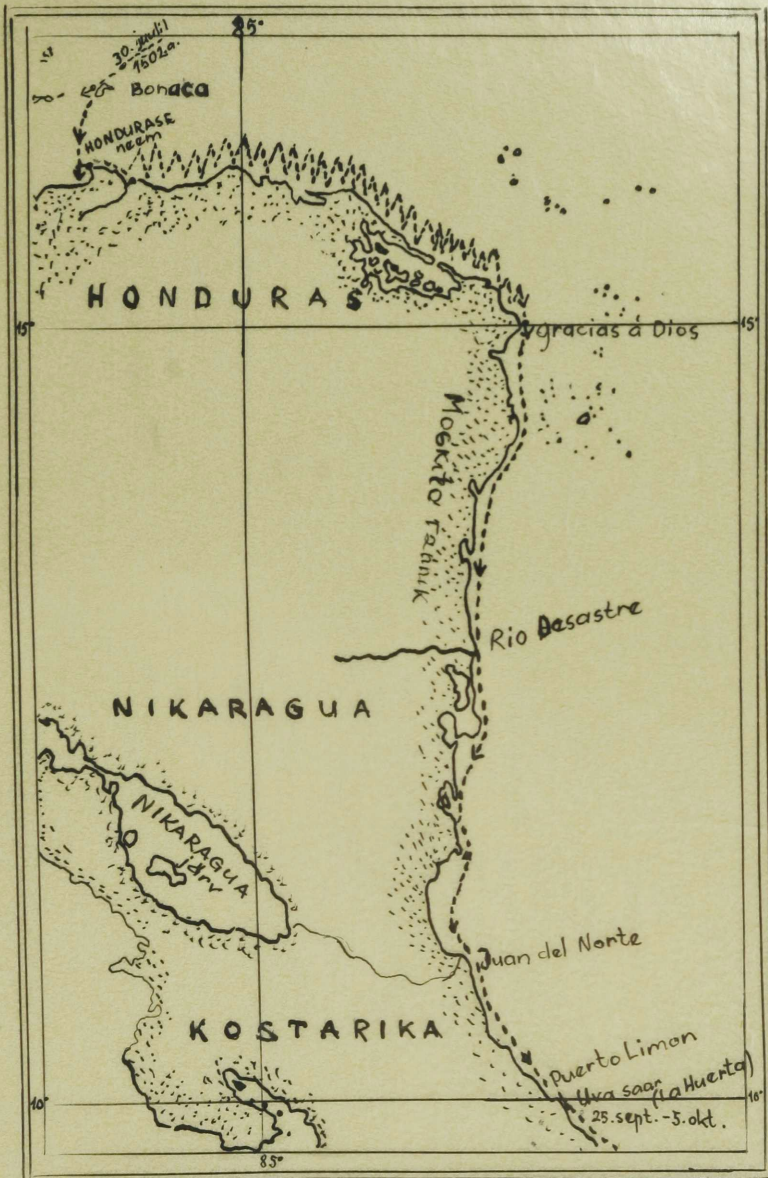
KOLUMBUSE ESIMENE REIS 1492. a.
MAABUMINE LINK'IDE TEOORIA JÄRGI

Kolumbuse avastused esimese ja teise reisi ajal.

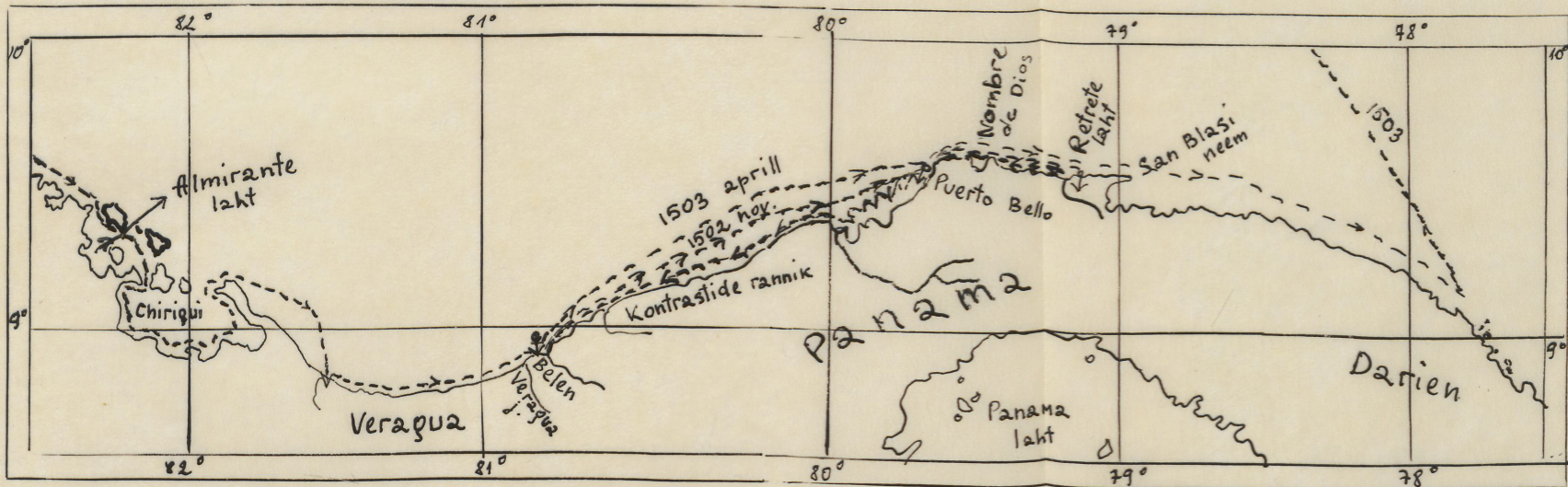

KOLUMBUSE KOLMAS REIS
 Trinidad saarelt 31. juulil 1498.a.
 Margarita saareni 15. aug. 1498.a.
 (Morison, S.E. järgi)

KOLUMBUSE NELJAS REIS 1502. aastal

(Morison, S.E. järgi)

KOLUMBUSE NELJAS REIS 1502.-1503. a.
piki Veragua ja Panama rannikuid
(MORISON, S.E. järgi)